

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Katedra geografie

Bc. Veronika ZUSKÁČOVÁ

DOCHÁDZKA ZA SLUŽBAMI ZÁZEMÍ OLMOUCA

Diplomová práce

Vedúci práce: doc. RNDr. Marián HALÁS, Ph.D.

Olomouc 2011

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Přírodovědecká fakulta
Akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Veronika ZUSKÁČOVÁ**
Studijní program: **N1301 Geografie**
Studijní obor: **Regionální geografie**
Název tématu: **Dojíždka za službami v zázemí Olomouce**
Zadávací katedra: **Katedra geografie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem diplomové práce je analýza dat o dojíždce za službami v regionu Olomouce získaných v dotazníkovém šetření mezi starosty obcí, identifikace center dojíždky, vymezení jednoduchých nodálních regionů a srovnání spádovosti mezi dojíždkou za rozdílnými typy služeb (maloobchod, služby osobní potřeby, zdravotnictví, školství apod.) Součástí práce budou některé z těchto částí: teorie a metodologie geografie služeb včetně klasifikace (typologie) služeb; teorie regionalizace a vymezování nodálních regionů; analýza dojíždky za službami v zázemí Olomouce, prostorové souvislosti, rozdíly ve spádovosti mezi jednotlivými typy služeb; identifikace center, toků a hlavních nodálních regionů dojíždky za službami.

Rozsah grafických prací: **Podle potřeb zadání**
Rozsah pracovní zprávy: **20 000 - 24 000 slov**
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

HAMPL, M. 2005. Geografická organizace společnosti v České republice: transformační procesy a jejich obecný kontext. Praha, Univerzita Karlova. MARYÁŠ, J., ŘEHÁK, S. 1987. Soupis sociálně geografických regionů ČSSR. Zprávy Geografického ústavu ČSAV, 24 (2), s. 41-58. MARYÁŠ, J., ŘEHÁK, S. 1987. Regionální působnost středisek osídlení. In: Atlas obyvatelstva ČSSR. Praha, Geografický ústav ČSAV ? Federální statistický úřad, text a dvě doplňkové mapy. ŘEHÁK, S., HALÁS, M., KLAPKA, P. 2009. Několik poznámek k možnostem aplikace Reillyho modelu. Geographia Moravica 1 (v tisku). SZCZYRBA, Z. 2005. Maloobchod v České republice po roce 1989 ? vývoj a trendy se zaměřením na geografickou organizaci. Olomouc, Univerzita Palackého, 2005. SZCZYRBA, Z. 2006. Geografie obchodu (se zaměřením na současné trendy v maloobchodě). Olomouc, Univerzita Palackého.

Vedoucí diplomové práce: **Doc. RNDr. Marián Halás, Ph.D.**
Katedra geografie

Datum zadání diplomové práce: **30. listopadu 2009**

Termín odevzdání diplomové práce: **10. dubna 2011**

L.S.

Prof. RNDr. Juraj Ševčík, Ph.D.
děkan

Doc. RNDr. Zdeněk Szczyrba, Ph.D.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 30. listopadu 2009

Čestne prehlasujem, že diplomovú prácu na tému „*Dochádzka za službami v zázemí Olomouca*“ som vypracovala samostatne, len s využitím prameňov uvedených v zozname literatúry.

V Olomouci dňa 27.04.2011

ABSTRAKT

ZUSKÁČOVÁ, Veronika: *Dochádzka za službami v zázemí Olomouca*. [Diplomová práca]. Univerzita Palackého v Olomouci. Přírodovědecká fakulta; Katedra geografie. Školitel': doc. RNDr. Marián Halás, Ph.D. Olomouc: PŘF UP. 2011. 94 strán.

Diplomová práca rozoberá teoreticko-metodologické východiská regionalizácie a porovnáva priestorové súvislosti spádovosti jednotlivých typov služieb v zázemí mesta Olomouc. Práca pozostáva z piatich kapitol. Prvá kapitola sa zaoberá vývojom konceptu regiónu, klasifikáciou regiónov a základnými princípmi sociogeografickej regionalizácie. Druhá kapitola zachytáva podstatné atribúty služieb ako ekonomickej kategórie a ich úlohu v priestorovej organizácii spoločnosti. Venuje sa zároveň problematike voľby vhodnej metodiky výberu obslužných stredísk. V tretej kapitole je rozoberané postavenie olomouckého regiónu v doterajších sociogeografických regionalizáciách a na ich základe je vymedzené nami skúmané územie. Jadrom práce sú posledné dve kapitoly koncipované na základe výsledkov empirického výskumu realizovaného vo všetkých obciach predmetného územia. Predkladajú obraz obslužnej regionálnej štruktúry územia. Na dvoch hierarchických úrovniach vymedzujú parciálne obslužné regióny v oblasti zdravotníctva, školstva, maloobchodu a služieb i kultúry a športu, porovnávajú ich územný rozsah a charakteristické prejavy a následne ich zlúčením vytvárajú komplexné obslužné regióny. Posledná kapitola sa zároveň zameriava na sociogeografickú charakteristiku vyčlenených komplexných regiónov a začleňuje ich do systému predošlých regionalizácií.

Kľúčové slová: región, nodálny región, regionalizácia, služby, zdravotníctvo, školstvo, maloobchod, voľnočasové aktivity, priestorová organizácia spoločnosti, nadlokálna úroveň, mikroregionálna úroveň, dochádzka, zázemie, obslužnosť, spádovosť

ABSTRACT

ZUSKÁČOVÁ, Veronika: *Services commuting in Olomouc region*. [Diploma thesis]. Palacky University. Faculty of Science; Department of Geography. Tutor: doc. RNDr. Marián Halás, Ph.D. Olomouc: PrF UP. 2011. 94 pages.

The diploma thesis analyses the theoretically-methodological approaches of regionalisation and compares the spatial relations of service commuting for particular types of services in Olomouc region. The diploma is divided into five chapters. The first one considers the evolution of the concept of region, classification of regions and the basic principles of sociogeographical regionalisation. The second chapter puts down the basic attributes of services as an economic category and their function in spatial organisation of society. It also deals with the question of how to select a proper way to establish the service centers. In the third chapter we analyse the position of Olomouc region using the previous sociogeographical regionalisations and on their basis we define the researched territory. The last two chapters represents the body of the diploma based on results of field research realized in all the municipalities among the region. They present the reflection of service-based regional structure in this area. They delimit the partial service regions in the field of health services, school services, business and general services and free time activities on two hierarchic levels, they compare their spatial range and typical attributes and than through the unification of partial regions they create the complex service regions. The last chapter also considers the sociogeographical characteristic of delimited komplex regions and integrates them into the system of previous regionalisations.

Key words: region, nodal region, regionalisation, services, health services, school services, business, free time activities, spatial organisation of society, up-local level, microregional level, commuting, hinterland

ZOZNAM TABULIEK, MÁP A OBRÁZKOV

Tabuľky v texte

Tabuľka 1	Relatívna uzavretosť ciest za nákupmi a službami v ČSSR v r.1988	41
Tabuľka 2	Relatívna uzavretosť ciest za nákupmi a službami v zázemí Olomouca v r. 2010	56
Tabuľka 3	Obslužné procesy maloobchodu a služieb – počet cieľov a koeficienty	56
Tabuľka 4	Obslužné procesy kultúry a športu – počet cieľov a koeficienty	61

Mapy v texte

Mapa 1	Spádové obvody obcí s rozšírenou pôsobnosťou v skúmanom území.	38
Mapa 2	Zdravotnícke regióny nadlokálnej úrovne v zázemí Olomouca	48
Mapa 3	Zdravotnícke regióny mikroregionálnej úrovne I.stupňa v zázemí Olomouca	49
Mapa 4	Zdravotnícke regióny mikroregionálnej úrovne II.stupňa v zázemí Olomouca	50
Mapa 5	Školské regióny nadlokálnej úrovne v zázemí Olomouca	53
Mapa 6	Školské regióny mikroregionálnej úrovne v zázemí Olomouca	54
Mapa 7	Regióny maloobchodu a služieb nadlokálnej úrovne v zázemí Olomouca	58
Mapa 8	Regióny maloobchodu a služieb mikroregionálnej úrovne v zázemí Olomouca	60
Mapa 9	Regióny kultúry a športu nadlokálnej úrovne v zázemí Olomouca	62
Mapa 10	Regióny kultúry a športu mikroregionálnej úrovne v zázemí Olomouca	64
Mapa 11	Komplexné obslužné regióny nadlokálnej úrovne v zázemí Olomouca	66
Mapa 12	Komplexné obslužné regióny mikroregionálnej úrovne v zázemí Olomouca	68

Obrázky v texte

Obrázok 1	Jednostupňová a mnohostupňová regionalizácia	18
Obrázok 2	Hierarchický model centrálnych miest	23
Obrázok 3	Sociogeografická regionalizácia Českej republiky M.Hampla v roku 2005	33
Obrázok 4	Sociogeografická regionalizácia Českej republiky L.Sýkoru a O.Mulíčka	35
Obrázok 5	Nodálne mikroregióny na území Českej republiky podľa M.Halása a kol.	36
Obrázok 6	Najbližšie zázemie Olomouca podľa Maryáša (1983)	42

Tabuľky v prílohe

Tabuľka 1a	Prehľad spádovosti všetkých obcí na nadlokálnej úrovni	83
Tabuľka 1b	Prehľad spádovosti všetkých obcí na mikroregionálnej úrovni	85

OBSAH

ÚVOD	8
CIELE A HYPOTÉZY	9
METODIKA	11
1 REGIONALIZÁCIA A JEJ TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ	12
1.1 KONCEPT REGIÓNU A JEHO VÝVOJ.....	12
1.2 KLASIFIKÁCIA REGIÓNOV.....	13
1.2.1 Homogénne regióny.....	14
1.2.2 Nodálne regióny.....	14
1.2.3 Kontrastné a komplexné regióny.....	16
1.3 PRINCÍPY REGIONALIZÁCIE.....	17
2 SFÉRA SLUŽIEB A JEJ VÝZNAM V PROCESSE VYTVÁRANIA REGIÓNOV	20
2.1 SLUŽBY AKO EKONOMICKÁ KATEGÓRIA	20
2.1.1 Vymedzenie služieb.....	20
2.1.2 Klasifikácia služieb.....	22
2.2 TEÓRIE PRIESTOROVEJ ORGANIZÁCIE OBSLUŽNEJ SFÉRY.....	23
2.3 METÓDY VÝBERU OBSLUŽNÝCH STREDÍSK.....	25
2.3.1 Výber stredísk na základe statických charakteristík.....	25
2.3.2 Výber stredísk na základe dynamických charakteristík.....	27
3 OLOMOUCKO AKO OBSLUŽNÝ NODÁLNY REGIÓN	30
3.1 POSTAVENIE OLOMOUCKEHO REGIÓNU V DOTERAJŠÍCH SOCIOGEOGRAFICKÝCH REGIONALIZÁCIÁCH	30
3.1.1 Sociogeografická regionalizácia M. Hampla.....	31
3.1.2 Sociogeografická regionalizácia J. Maryáša.....	33
3.1.3 Súčasná sociogeografická regionalizácia.....	34
3.2 VYMEDZENIE SKÚMANÉHO ÚZEMIA.....	37
4 PARCIÁLNE OBSLUŽNÉ REGIÓNY V ZÁZEMÍ MESTA OLOMOUC	39
4.1 METODOLOGICKÉ VÝCHODISKÁ.....	39
4.2 ZDRAVOTNÍCKE REGIÓNY.....	46
4.2.1 Regióny nadlokálnej úrovne.....	46
4.2.2 Regióny mikroregionálnej úrovne.....	48
4.3 ŠKOLSKÉ REGIÓNY.....	51
4.2.1 Regióny nadlokálnej úrovne.....	51
4.2.2 Regióny mikroregionálnej úrovne.....	53
4.4 REGIÓNY MALOOBCHODU A SLUŽIEB.....	54
4.2.1 Regióny nadlokálnej úrovne.....	57
4.2.2 Regióny mikroregionálnej úrovne.....	59
4.5 REGIÓNY KULTÚRY A ŠPORTU.....	60
4.2.1 Regióny nadlokálnej úrovne.....	61
4.2.2 Regióny mikroregionálnej úrovne.....	63

5	KOMPLEXNÉ OBSLUŽNÉ REGIÓNY V ZÁZEMÍ MESTA OLOMOUC	65
5.1	KOMPLEXNÉ OBSLUŽNÉ REGIÓNY NADLOKÁLNEJ ÚROVNE.....	65
5.2	KOMPLEXNÉ OBSLUŽNÉ REGIÓNY MIKROREGIONÁLNEJ ÚROVNE.....	67
5.3	SOCIOEKONOMICKÁ CHARAKTERISTIKA KOMPLEXNÝCH OBSLUŽNÝCH REGIÓNOV OLOMOUCKA.....	69
5.3.1	<i>Charakteristika regiónu Olomouc</i>	69
5.3.2	<i>Charakteristika regiónu Moravský Beroun</i>	71
5.4	POZÍCIA NOVOVYČLENENÝCH REGIÓNOV VZHLADOM K DOTERAJŠÍM REGIONALIZÁCIÁM.....	73
	ZÁVER	75
	LITERATÚRA	78
	PRÍLOHY	82

ÚVOD

Prioritou ľudskej spoločnosti je bezpochyby uspokojovanie potrieb jej príslušníkov. S rozvojom spoločnosti sa menia aj jej nároky na obslužnú sféru, kde už hlavnú rolu nehrá ľahká dostupnosť, ale predovšetkým kvalita poskytovaných služieb. Keďže každé sídlo nemôže disponovať dostatočným množstvom potrebné vybavených obslužných zariadení, prevažná časť občianskej vybavenosti sa koncentruje do obmedzeného počtu stredísk. Skutočnosť, že obyvateľstvo takpovediac podvybavených obcí nedokáže v dostatočnej miere uspokojovať svoje potreby v mieste bydliska, podnecuje rast kontaktov medzi strediskami a ich zázemím i hierarchizáciu samotných stredísk. Dochádzka za službami teda vyrovnáva rozdiely medzi rozložením obyvateľstva a rozmiestením občianskej vybavenosti, a stáva sa tak jedným z významných regionálne diferencovaných socioekonomických procesov.

Priestorová organizácia spoločnosti formou viac-menej uzavretých regiónov predstavuje základ správneho členenia každej krajiny, preskúmanie a pochopenie jej zákonitostí a prejavov sa tak logicky stáva predmetom záujmu geografických (ale aj iných) výskumov. Regionalizáciou územia Českej republiky na základe spádovosti obcí sa zaoberalo viacero významných geografov (HAMPL 1978, 2005, MARYÁŠ 1987, HALÁS a kol. 2010), ktorých závery mali veľký praktický význam. Väčšina týchto prác vychádzala primárne z údajov o pracovnej dochádzke obyvateľov. Ako však uvádza ŽDÁNSKA (2007), v súčasnom štádiu vývoja spoločnosti vzniká nutnosť prejsť pri hodnotení významnosti určitého strediska od prostého kvantitatívneho ku kvantitatívno-kvalitatívnemu hodnoteniu, čím je potrebné brať do úvahy i postavenie strediska v obslužnom systéme prostredníctvom koncentrácie vzťahov.

Táto práca má ambíciu aplikáciou kvantitatívno-kvalitatívneho prístupu prispieť k hlbšiemu preskúmaniu problematiky regionálnej štruktúry okolia krajského mesta Olomouc na viacerých hierarchických úrovniach, ako aj dynamiky vývoja spotrebiteľských návykov miestnych obyvateľov. Chcem vyjadriť svoju vďaku všetkým, ktorí akýmkoľvek spôsobom dopomohli k úspešnej realizácii tejto práce, a to v prvom rade školiteľovi doc. RNDr. Mariánovi Halásovi, PhD za poskytnutie potrebnej odbornej literatúry, cenné rady, usmernenia a trpezlivosť. Rovnako chcem poďakovať vedeniu Katedry geografie Univerzity Palackého v Olomouci za poskytnutie výsledkov grantového výskumu realizovaného na danom území, samotným aktérom náročného terénneho výskumu, ako i predstaviteľom navštívených obcí za poskytnuté interview.

CIELE A HYPOTÉZY

V teoreticko-metodologickej rovine je cieľom práce analyzovať a zhodnotiť dostupnú literatúru o koncepte regiónu a regionalizácie a na základe štúdia zhrnúť poznatky relevantné pre skúmanie a pochopenie úlohy služieb ako regiónotvorného faktoru a pre voľbu vhodnej metodiky vymedzenia obslužných regónov.

V empirickej rovine je našim hlavným cieľom na základe dát o dochádzke za službami vymedziť a analyzovať v zázemí Olomouca parciálne a komplexné obslužné regióny, a to na nadlokálnej i mikroregionálnej úrovni. Vychádzame pritom z predpokladu, že nodálne obslužné regióny možno vymedziť okolo stredísk identifikovaných pomocou spádovosti reprezentatívnych obslužných proceov. Dosiahnutie hlavného cieľa je podmienené splnením jednotlivých čiastkových cieľov:

- identifikácia centier dochádzky na oboch úrovniach a vymedzenie sfér ich vplyvu
- porovnanie spádovosti medzi dochádzkou za rozdielnymi typmi služieb (zdravotníctvo, školstvo, maloobchod a služby osobnej potreby; kultúra, zábava a šport)
- porovnanie, charakteristika a zasadenie vzniknutého regiónu resp. regiónov do širšieho kontextu predošlých regionalizácií

K cieľom práce možno zarátať aj verifikáciu resp. odmietnutie stanovených hypotéz, a to na základe empirického výskumu realizovaného v danej oblasti:

- Predpokladáme, že aj napriek mezoregionálnemu charakteru mesta Olomouc, bude k preskúmaniu sídelnej hierarchie v jeho zázemí postačovať analýza primárnych tokov dochádzky a údaje o sekundárnych príp. ďalších tokoch budú mať len poradnú funkciu v prípade nejednoznačnosti spádovosti obce.
- Predpokladáme pokles intenzity dochádzky so vzdialenosťou od centra, a to vo všetkých obslužných sférach a na všetkých skúmaných úrovniach s výrazným stimulujúcim vplyvom faktora dopravnej dostupnosti.
- Predpokladáme, že hranice komplexného obslužného regiónu Olomouc mikroregionálnej úrovne budú zhruba zodpovedať príslušnému mikroregiónu I. stupňa vyčlenenému Hamplom (2005) na základe dochádzky do zamestnania.
- V rámci parciálnych obslužných regiónov možno najvyšší počet regiónov nadlokálnej úrovne predpokladať v školskom sektore, a to v dôsledku vysokej

selektívnosti procesov a trendu preferencie najkratšej vzdialenosti pred kvalitou poskytovaných služieb.

- Vďaka celkovej transformácii spoločnosti a zmene spotrebiteľských návykov predpokladáme výrazný posun aj v určení uzavretosti a váhy skúmaných obslužných procesov v porovnaní s Maryášom (1983). Predovšetkým pri dochádzke za dennými nákupmi a textilom možno tušiť vyšší vplyv regionálnych nákupných stredísk na úkor lokálnych malosortimentných predajní.
- V sfére kultúry a športu predpokladáme vytvorenie špecifických spádových regiónov najmä na nadlokálnej úrovni, zároveň však aj isté podobné čty s dochádzkou za maloobchodom a službami.

METODIKA

Pred samotným začatím práce a spracovaním jej teoretickej časti bolo nutné intenzívne štúdium dostupnej odbornej literatúry, ktoré sa opieralo prevažne o české a slovenské publikácie venujúce sa problematike sociogeografickej regionalizácie na našom území a jej teoreticko-metodologickým východiskám. Následne bola využitá metóda selekcie, komparácie a generalizácie textu, pomocou ktorých boli spracované teoretické kapitoly práce.

Pri empirickej časti bolo využitých viacero výskumných metód, a to predovšetkým dotazníková metóda, interview, neštandardizovaný rozhovor, zber dát, kartografické a štatistické metódy. Zber a zhromažďovanie tzv. „tvrdých dát“ bolo realizované formou získavania dát z oficiálnych štatistík ČR (Český štatistický úrad a regionálne štatistiky), prípadne z iných publikácií o predmetnom území. Najvýznamnejším zdrojom informácií a údajov bol však terénny výskum vo všetkých obciach skúmaného územia uskutočnený Katedrou geografie Univerzity Palackého v Olomouci v priebehu roka 2010 a doplnený autorkou v marci tohto roku. Zahŕňal dotazníkové šetrenie prostredníctvom sústavy obecných úradov (bližšie kapitola 4, vzor použitého dotazníka v prílohe), spojené väčšinou s priamym interview so starostami obcí. Len v niektorých obciach bol dotazník získaný elektronickou formou či poštou. Pri koncipovaní otázok použitých v dotazníkoch aj interview sme snažili zachovať čo najvyššiu mieru kompatibility s výsledkami predošlých aj budúcich možných výskumov podobného zamerania. Primárne údaje získané dotazníkovým šetrením bolo v niektorých prípadoch nutné korigovať podľa údajov o vybavenosti obce (najmä v oblasti školstva a zdravotníctva). Celkovo bolo skúmaných 64 obcí pracovného regiónu Olomouca, vymedzeného Halásom a kol. (2010), s výnimkou mesta Olomouc, u ktorého sú toky za službami na mikregionálnej úrovni mimo samotného mesta zanedbateľné. Kvôli chýbajúcim údajom bolo nutné výskum realizovaný Katedrou geografie UP doplniť vhodným šetrením, a to v obciach Doloplazy, Hlubočky, Přáslavice, Štarnov a Věrovany. Následne bola uplatnená analýza získaných dát, ich komparácia a hodnotenie v kontexte našudovaných poznatkov.

Získané dáta boli pomocou zvolenej metodiky a s využitím matematických a štatistických techník spracované do výstupov v podobe tabuliek a máp. Pri tvorbe mapových výstupov bolo potrebné využitie špecializovaných programov GIS, konkrétne ArcGIS 9.3.

1 REGIONALIZÁCIA A JEJ TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ

Pojmy región a regionalizácia v sebe zahŕňajú celý komplex atribútov, v chápaní ktorých jednotliví autori nie sú jednotní. Keďže skúmaniu samotného konceptu regiónu, teoreticko-metodologickej bázy regionalizácie i jej praktickej realizácii bolo venovaných mnoho iných prác (napr.: Isard 1956, Wrobel 1962, Matlovič 2010, Bašovský, Lauko 1990, Ivanička 1983, Hampl 1978, 1998, 2005; Hampl, Ježek, Kühnl 1978; Hampl, Gardavský, Kühnl 1987; Anděl 1996; Maryáš 1983, 1987, 1988, 1990 atď.), cieľom tejto kapitoly je poskytnúť len základný pohľad na otázku regiónov a ich vymedzovania so zreteľom na objasnenie postupov a javov prezentovaných v empirickej časti práce.

1.1 Koncept regiónu a jeho vývoj

Región predstavuje jeden zo základných geografických konceptov, napriek tomu je jeho univerzálne definovanie veľmi obtiažne. Pohľad na región sa v priebehu histórie menil a vyvíjal od politického a historického až k súčasnému, zdôrazňujúcemu jeho komplexnosť. Ako uvádza Žitek (2004), jednoduchšie je definovať špecificky vymedzený región než región ako všeobecnú kategóriu. Pojem región má svoje miesto v rôznych vedných odboroch, ako je história, ekonómia, štatistika, sociológia, etnografia, politológia, urbanistika, najvýraznejší záujem o región sa však sústredil v geografii. Korene koncepcie regiónu v geografii spočívajú v potrebe rozdelenia zemského povrchu na časti s cieľom realizácie ich geografického skúmania (Matlovič 2010).

Prototypom termínu región bol latinský názov „*regio*“, čo v preklade znamená kráľovstvo, prenesene krajina či politické územie (Lenczewicz 1958 in Bašovský, Lauko 1990). Chápanie regiónu (v sovietskej literatúre obvykle používaný termín *rajón*) ako politicko-historickej územnej jednotky prevažovalo až do 19. storočia. V súlade s filozofickými názormi sa začalo v neskoršom období nazerať na región deterministicky či idealisticky. V prvom prípade bola v regióne rozhodujúca úloha prisudzovaná prírodným podmienkam, ako determinujúcim prvkom rozvoja spoločnosti. Naopak v idealistickom chápaní bol vplyv prírodného prostredia potláčaný. V 20. storočí sa vo francúzskej geografii objavilo tzv. posibilistické vnímanie regiónu, založené na téze o potenciálnej sume energie,

ktorou disponuje každý región, ale svoju individuálnosť si môže utvoriť len pod vplyvom človeka. V dôsledku toho sa región stáva komplexným pojmom, utvoreným vzájomným pôsobením elementov prírodného prostredia a ľudskej spoločnosti, s dominantnou úlohou človeka a jeho aktivít na určitom území (Bašovský, Lauko 1990). Hartshorne (1959) naopak zdôrazňuje individualitu a špecifickosť regiónu a definuje ho ako „*územie so špecifickou polohou, ktoré sa istým spôsobom odlišuje od iných území, a ktoré sa rozprestiera tak ďaleko, ako sa rozprestiera daná, vyčleňujúca ho črta*“.¹

Postmoderné prístupy zasa k téze o špecifickosti regiónu pridávajú aj jeho subjektívny charakter. Vymedzenie regiónu sa tak líši na základe konkrétnych kultúrnych, sociálnych či historických skúseností spoločnosti alebo skupiny osôb. Extrémnym prípadom je vytváranie tzv. percepčných regiónov ako dôsledku individuálneho chápania priestorovej diferenciácie územia. Zoskupovaním názorov jednotlivých hodnotiteľov dochádza k ich objektivizovaniu a je možné ich vedecké skúmanie.

V súčasnosti sa pri definovaní regiónu vychádza najmä z teórie systémov. Do popredia je dávaná dynamickosť, komplexnosť a syntetickosť regiónov, ktoré možno považovať za synonymum totálne chápanej krajiny. Región je tak podľa Bašovského a Lauka (1990) možné definovať ako „*zložitý dynamický priestorový systém, ktorý vznikol na zemskom povrchu na základe interakcie prírodných a socioekonomických vzťahov*“.² Zároveň však región vykazuje určitý typ organizačnej jednoty, ktorá ho odlišuje od ostatných regiónov. V rámci tzv. novej regionálnej geografie sa deklaruje región ako sociálno-priestorový celok určený spojitosťou hospodárskych a interpersonálnych väzieb a vnútorného pocitu prináležitosti (Wilczyński 1997 in Matlovič 2010). Práve tento pohľad na regióny ako územné jednotky, v ktorých sa realizujú základné aktivity obyvateľstva a prioritné postavenie tu zastávajú sociálne kritériá, podáva najvýstižnejšie vysvetlenie vzniku obslužných regiónov vyčleňovaných na nami skúmanom území.

1.2 Klasifikácia regiónov

Regióny je možné klasifikovať na základe množstva kritérií. Podľa kvality ich obsahu vo vzťahu k štruktúre krajinskej sféry Zeme (odvetvové hľadisko) rozlišujeme

¹ BAŠOVSKÝ, O., LAUKO, V. (1990): *Úvod do regionálnej geografie*. Bratislava. Slovenské pedagogické nakladateľstvo. s. 38

² BAŠOVSKÝ, O., LAUKO, V. (1990): *Úvod do regionálnej geografie*. Bratislava. Slovenské pedagogické nakladateľstvo. s. 39

fyzickogeografické, humánogeografické a totálne resp. komplexné geografické regióny. Podľa ich formy, teda hodnotenia na základe neopakovateľných črt alebo spoločných znakov, zase možno identifikovať individuálne a typologické regióny (bližšie Matlovič 2010). Pre účely tejto práce je však predmetné predovšetkým členenie regiónov podľa ich vnútornej štruktúry a prevládajúcich väzieb. Týmto spôsobom možno rozlíšiť homogénne (formálne), nodálne (funkčné), kontrastné a komplexné regióny.

1.2.1 Homogénne regióny

Homogénne (formálne) regióny bývajú vyčlenené na základe jedného alebo viacerých regionalizačných kritérií, ktoré platia rovnomerne na celom území. Ako uvádza Matlovič (2010), v skutočnosti ide o relatívnu (quasi) homogénnosť, keďže regióny sú priestorovo diferencované, ale z hľadiska daného kritéria (kritérií) ich možno považovať za rovnorodé (napr. riedko osídlený hornatinový región – regionalizačnými kritériami sú hustota zaľudnenia a rezba georeliéfu). Charakteristickou črtou týchto regiónov je teda určitý stupeň vnútornej homogenity a určitý stupeň disparity vzhľadom k ostatným regiónom.

V každom homogénnom regióne možno vymedziť tzv. *jadro*, ktoré predstavuje najtypickejšie črty regiónu a výrazne sa líši od jadier susedných regiónov. Smerom od jadra k hraniciam narastajú vlastnosti susedného regiónu, vyčleňujúca črta sa už nevyskytuje v čistej podobe a vytvára sa tzv. *periféria*. V niektorých prípadoch môže jadro zaberat' celú rozlohu regiónu a hranice sú vtedy výrazné a ostré (Matlovič 2010).

Ak sa vymedzovanie regiónov opiera o jeden znak či intenzitu výskytu nejakého javu, získavame členenie na jednoprvkové regióny, ak sa však zohľadňuje súbor znakov charakterizujúcich viacero javov dostávame mnohoprvkové regióny (Bezák 1993 in Matlovič 2010). Zároveň je veľmi dôležitý výber vhodných regionalizačných znakov tak, aby objektívne vyjadrili podstatu študovaného územia. Tento typ regiónov sa najčastejšie vyskytuje vo fyzickogeografickej sfére, v humánnej geografii môžu byť príkladom politické či administratívne celky, regióny založené na rovnakom náboženstve a národnosti, produkčné poľnohospodárske regióny a podobne.

1.2.2 Nodálne regióny

Nodálne alebo uzlové (funkčné) regióny sa zakladajú na väzbách medzi nodálnym centrom (uzlom, strediskom) a jeho zázemím, ktoré sa na centrum viaže dráhami a tokmi,

pričom ako uvádza Matlovič (2010), uvedené väzby musia byť obojstranné, stále a každodenné (toky ľudí, hmoty, energie a informácií). Nodálne regióny sa vyznačujú heterogenitou svojich vlastností, ale zároveň funkčnou organizačnou jednotnosťou. Prevládajú v nich horizontálne väzby, spájajúce prvky v priestore do jedného systému, a ich hranica vedie tam, kde vnútorné väzby doznievajú a začínajú sa prejavovať väzby iného jadra (Ivanička 1983). Podobne ako homogénne regióny aj uzlové regióny možno vyčleňovať na základe jedného znaku resp. typu väzby i viacerých znakov.

Priestorové jednotky ležiace v takej vzdialenosti, že uspokojovanie potrieb ich obyvateľov je možné rovnocenne v dvoch uzloch, tvoria zónu indiferencie pôsobenia uvedených stredísk a ležia na hranici uzlových regiónov. Ich priradenie k určitému regiónu je možné pomocou kvalitatívnej analýzy (frekvencia a diverzifikácia kontaktov, infraštruktúrne väzby, prírodné podmienky, historické faktory, percepčia). Uzly sú podľa sily prítlačlivosti resp. okruhu pôsobenia usporiadané hierarchicky t.j. niektoré strediská majú väčšiu pôsobnosť ako iné (Bezák 1993 in Matlovič 2010).

Podľa polarizácie väzieb možno rozlišovať viacero typov nodálnych regiónov:

- **monocentrické** – s výraznou dominanciou jadra a silnou polarizáciou väzieb,
- **bicentrické** – s výrazne sformovanými dvoma jadrami, pričom v jednom z nich sa koncentruje viac resp. dôležitejšie väzby, čím získava status regionálneho centra,
- **polycentrické** – okrem regionálneho centra sa v regióne sformovalo niekoľko ďalších stredísk stojacich na nižšom hierarchickom stupni,
- **rozptýlené** – jednotlivé strediská v regióne sú relatívne rovnocenné, regionálne stredisko sa ešte nesformovalo (Matlovič 2010).

Klasickým príkladom nodálnych regiónov sú funkčné mestské regióny alebo denné urbánne systémy (Bezák 1990), ako aj regióny sféry vplyvu službových zariadení, regióny zásobovania potravinami či urbanizačné regióny.

Hampl (2005) na princípe nodálnosti zavádza termín „*sociogeografický región*“, ktorý používa na označenie štruktúr a procesov, primárne spojených s vonkajšou organizáciou spoločnosti (v užšom slova zmysle s geografickou). Pojem „sociogeografický“ uňho teda označuje geografickú organizáciu vzťahov či procesov v systéme osídlenia. Sociogeografické regióny teda definuje ako relatívne autonómne, objektívne existujúce komplexy

sociálnogeografických prvkov a ich vzťahov, t.j. organické územné celky. Zdôrazňuje pritom význam vzťahov medzi príslušnými prvkami i čiastkovými funkčnými systémami (bydlisko, pracovisko, služby atď.) ako procesov s rozhodujúcou integračnou úlohou. V rámci takto vymedzených regiónov je rozvíjaná najpodstatnejšia forma územnej del'by práce, resp. funkcia spojená primárne s polaritou jadra a zázemia i s hierarchickým usporiadaním sústav polarít tohto druhu.

1.2.3 Kontrastné a komplexné regióny

Koncepcia *kontrastných regiónov* je zatiaľ rozvinutá len v rámci fyzickej geografie. Jedná sa tu o systém priestorovo susediacich kontrastných jednotiek, spätých horizontálnymi väzbami realizovanými tokmi látok a energie. Rozhodujúcu úlohu majú hranice procesov, spájajúce do jedného celku časti veľmi rozdielnych regiónov (napríklad okraj kontinentu a oceánu, časť pohoria a príľahlú časť nížiny). Osobitosťou týchto regiónov, nazývaných v odbornej literatúre paradigmatické komplexy (Miľkov 1981 in Bašovský, Lauko 1990) je, že čím sú kontrastnejšie ich členy, tým sú tieto regióny výraznejšie. To znamená, že to, čo oddeľuje navzájom homogénne regióny, slúži ako spojivo pre paradigmatické systémy. Popísané sú napríklad svojrázne komplexy podhorských nížin, ako priamy produkt vzájomného pôsobenia pohorí a nížin (Matlovič 2010). V aplikácii kontrastných regiónov do sociogeografickej sféry vidí Bašovský a Lauko (1990) vysoký potenciál.

Komplexné (totálne) geografické regióny možno chápať ako najvyššiu formu vyjadrenia podstaty priestorových štruktúr. Lukniš (1977 in Matlovič 2010) ich charakterizuje ako územné celky, v ktorých zložky krajiny z oblasti neživej prírody, živej prírody a kultúrne zložky sa navzájom natoľko podmieňujú, že vytvárajú vyšší systém, nadradený týmto nižším jednoduchším systémom. Takéto regióny sa vyznačujú svojráznymi vnútornými štruktúrami, ktoré ich odlišujú od iných komplexných geografických regiónov. Zároveň zaznamenávajú aj v nich sa odrážajúcu súčasnú spoločensko-ekonomickú situáciu a prežívajúce alebo už dožívajúce, často v nových podmienkach transformované prvky kultúrnej krajiny. Pri ich vymedzovaní je preto nutné použiť historicko-geografický prístup.

1.3 Princípy regionalizácie

Vyhraničovanie regiónov, teda regionalizácia, je tradičnou a neodmysliteľnou metódou regionálnej geografie. Definovať ju možno ako proces vydelenia územných jednotiek, ktoré disponujú určitým znakom (znakmi) a ich oddelenie od území, ktoré tento znak (znaky) nemajú (Bašovský, Lauko 1990). Matlovič (2010) zase považuje regionalizáciu za mnohovýznamový termín. Identifikuje tak dva základné významy regionalizácie ako procesu vyčleňovania regiónov i ako jeho výsledok, teda určitý stav.

Podľa foriem (modusov) možno rozlíšiť niekoľko dvojíc regionalizácií (Rodoman 1965 in Bašovský, Lauko 1990).

Individuálna a typologická regionalizácia

Pri individuálnej regionalizácii sa vyčleňujú individuálne regióny a pri typologickej zase typy regiónov. Niektorí autori pod regionalizáciou rozumejú výlučne individuálnu regionalizáciu a pre typologickú používajú termín typizácia.

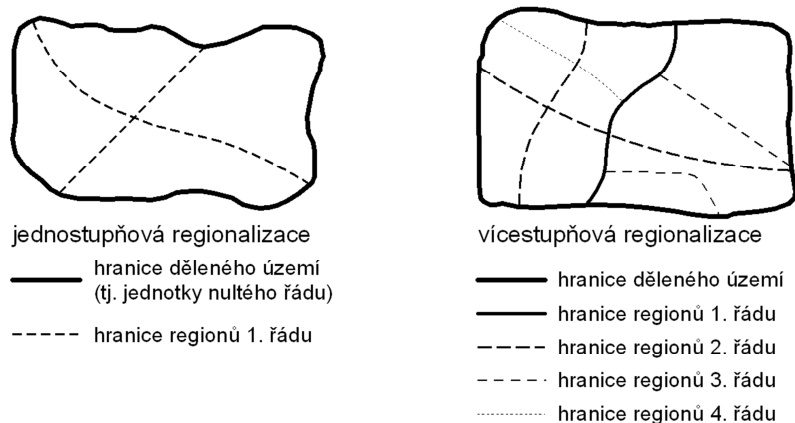
Jednostupňová a mnohostupňová regionalizácia

Podľa počtu hierarchických úrovní možno rozlíšiť jednostupňovú regionalizáciu, pri ktorej sa rozdeľuje územie na regióny v rámci jedného stupňa, a viacstupňovú regionalizáciu, kde sa vyčlenené regióny prvého rádu ďalej delia na územné jednotky druhého a ďalších rádov (subregióny) (Obr.1).

Jednoduchá a zložená regionalizácia

Jednoduchá regionalizácia vzniká použitím jednej schémy - zonálnej, azonálnej či nodálnej. Zložená regionalizácia naopak vzniká použitím viacerých schém a ich zlúčením do jedného systému. V dôsledku pretínania sa hraníc (napr. homogénnych a nodálnych regiónov) tak vznikajú hybridné regióny.

V praxi možno regionalizáciu realizovať deduktívnym alebo induktívnym postupom. Pri deduktívnom postupe smerom zhora nadol sa väčšie územné celky rozdelia na menšie. Pri induktívnom postupe smerom zdola nahor sú naopak menšie územné jednotky na základe spoločných znakov zoskupované do väčších jednotiek. Oba postupy je možné kombinovať, čo v značnej miere závisí od podkladových materiálov (Bašovský, Lauko 1990).

Obr.1: Jednostupňová a mnohostupňová regionalizácia

Zdroj: MIČIAN, L. in BAŠOVSKÝ, O., LAUKO, V. (1990): *Úvod do regionálnej geografie*. Bratislava., Slovenské pedagogické nakladateľstvo. s. 44

Regionalizácia chápaná ako procedúra vyčleňovania regiónov sa musí riadiť určitými logickými pravidlami. Oblasť logiky, ktorá súvisí s regionalizáciou sa nazýva delenie objemu pojmov a predstavuje základ princípov systematizácie a klasifikácie predmetov a javov. Klasifikácia všeobecne, a teda aj regionalizácia, by mala spĺňať *štyri logické pravidlá*:

1. suma vydelených druhov sa musí rovnať objemu klasifikovaného rodového pojmu. V prípade regionalizácie to znamená, že suma plôch vydelených regiónov sa musí rovnať ploche územia, ktoré rozdeľujeme.
2. v rámci jedného stupňa klasifikácie (typizácie) sa musí zachovať iba jeden klasifikačný znak, jedno kritérium delenia. Porušenie tohto logického pravidla môže nastať pri klasifikácii komplexných objektov, keď sa pri typizácii používa viacero znakov.
3. skupiny vydelené podľa rozdielov sa musia navzájom vylučovať, aby ani jeden klasifikovaný objekt nebolo možné prideliť k viacerým skupinám. Od tohto pravidla sa upúšťa pri riešení regionálotaxonomických problémov týkajúcich sa prechodových zón, tzv. *fuzzy množín*.
4. v klasifikácii sa neodporúča vynechať logické stupne, pretože je vysoká pravdepodobnosť straty prehľadu v usporiadaní príslušných javov (Matlovič 2010).

Bašovský a Lauko (1990) k týmto všeobecným pravidlám pripájajú z hľadiska vzťahu individuálnej a typologickej regionalizácie ďalšie piate pravidlo, a to, že na jednom a tom istom stupni delenia nesmie byť typologická regionalizácia kombinovaná s individuálnou.

K ďalším praktickým požiadavkam na regionálny systém možno zaradiť požiadavku homogénosti regionalizačného kritéria (znaku) v rámci regionálnej triedy. V prípade funkčných regiónov to znamená maximálnu koherentnosť vnútroregionálnych integračných procesov. Medzi jednotlivými regionálnymi triedami by zase tento znak mal byť maximálne odlišný resp. medziregionálne procesy by mali byť maximálne separované. Vymedzené regióny by takisto mali mať určitú minimálnu veľkosť, byť priestorovo kompaktné a skladobné do vyšších hierarchických úrovní.

2 SFÉRA SLUŽIEB A JEJ VÝZNAM V PROCESSE VYTVÁRANIA REGIÓNOV

Služby, ako nástroj uspokojovania potrieb, tvoria neoddeliteľnú súčasť ľudskej spoločnosti už od počiatkov jej vývoja. Adekvátny záujem vedných disciplín o zachytenie a teoretické vymedzenie ich podstaty však vyvolal až prudký nárast ekonomického významu sféry služieb v posledných storočiach. Cieľom tejto kapitoly je predstaviť jednak základné východiská teórie služieb, ale najmä princípy a zákonitosti ich realizácie v geografickom priestore.

2.1 Služby ako ekonomická kategória

Termín služba pochádza z latinského výrazu „*servicium*“ (v preklade „otroctvo“), čo dlho vyjadrovalo určitú formu závislosti a bezodplatnosti (Mateides 2002). Negatívny postoj k službám ako k neproduktívnej sfére bol zdôrazňovaný predovšetkým v období industrializácie, v našom prostredí zachytený v marxistickej literatúre (Kontra 1963, Marx 1960 a pod.). Až štrukturálne zmeny hospodárstva i celej spoločnosti v priebehu dvadsiateho storočia umožnili presadzovanie služieb ako samostatného terciárneho sektoru a zvyšovanie ich vplyvu a významu. To sa podpísalo pod vznik viacerých teoretických škôl a ekonomickej teórií, používaných v upravenej podobe aj v modernej ekonomike i geografii.³

2.1.1 Vymedzenie služieb

Hoci odborná literatúra obsahuje množstvo definícií služieb, žiadna z nich dosiaľ nenadobudla univerzálnu platnosť. Michalová (2008) tento fakt zdôvodňuje veľkou rôznorodosťou služieb, ktorá spôsobuje rad výnimiek od zostavených definícií. Podľa nej je skôr žiadúce vystihnúť špecifické prvky obslužných procesov, ako vtesnať ich do rámca jednej zovšeobecňujúcej charakteristiky.

³ napr. teória troch sektorov, téza o postindustriálnej spoločnosti (Michalová 2008), či následne teória štádií a jej geografická interpretácia spracovaná Hamptom (2005)

K vymedzeniu pojmu služba teda existuje viacero prístupov. Kritérium činnosti a procesu obsahuje napríklad definícia T. Hilla, podľa ktorej možno služby chápať ako zmenu stavu osoby alebo hmotného statku, ktorá sa uskutočňuje vzájomnou ekonomickou činnosťou osôb alebo hospodárskych jednotiek, s ich súhlasom a pre nich. Je určená pre iných vlastníkov ako samostatných poskytovateľov služieb a je v nehmotnej (neskladovateľnej) podobe (Michalová 2008). Iní autori chápu služby ako výsledok činnosti, či jej potenciál (Maleri 1994, Heutschel 1992), alebo ich definujú negatívne vo vzťahu k materiálnym statkom.

Napriek heterogenite a zložitosti komplexu služieb je však podľa Michalovej (2008) možné identifikovať niekoľko špecifických prejavov, ktoré ich odlišujú od klasických produktov hmotnej povahy.⁴

- *nehmotnosť* – základný rozlišovací znak medzi službou a výrobkom. Služby nemožno vnímať zmyslami a pre spotrebiteľa tak zostávajú abstraktné, až kým nie sú spotrebované. Ako uvádza Mateides (2002), výsledkom procesu je zmena objektu, na ktorý služba pôsobí, pričom táto zmena sa môže prejaviť až po istom časovom odstupe (napr. vzdelávanie). Aj keď bývajú služby často sprevádzane hmotným statkom, nehmotný prvok je vždy prítomný.

- *pominuteľnosť* – vyplýva z faktu, že služby sa nedajú odložiť, skladovať, či prenášať. Musia byť spotrebované v momente, keď sú produkované. Distribučné kanály buď neexistujú, alebo sú len veľmi krátke.

- *neoddeliteľnosť* – produkcia a spotreba nastáva súčasne, a to nielen v rovnakom čase, ale aj priestore. Služba sama o sebe nie je schopná transportu. Spotrebiteľ sa teda stáva do istej miery obsahom produkčného procesu. Táto interakcia sa spája so subjektívnou skúsenosťou a obohacuje obslužný proces o sociálny a psychologický rozmer.

- *variabilita* – charakter služby, jej kvalita, priebeh jej produkcie i spotreby nie sú nikdy identické, pretože sú úzko prepojené na momentálny stav službového potenciálu, ako aj na objekt poskytovania služby. Individuálnosť vyplýva aj z nízkej miery možnej štandardizácie služieb, čiže je veľmi ťažké zaručiť pri poskytovaní služby ich súhlasnú kvalitu (Mateides 2002).

- *vlastníctvo* – spotrebiteľ má k službe len dočasný prístup. Vlastnená je výhoda zo služby, nie samotná služba.

⁴ tieto špecifické prejavy služieb však nemožno považovať za univerzálne platné a popierať existenciu veľkého množstva výnimiek

2.1.2 Klasifikácia služieb

Obslužné aktivity tvoria rozsiahlu a extrémne heterogénnu skupinu, v odbornej literatúre teda možno nájsť i množstvo rozličných klasifikácií služieb. Často sú používané klasifikácie obslužnej sféry podľa vlastníctva (verejné a súkromné služby), podľa finančnej dostupnosti (platené a neplatené), či podľa funkcie (distribučné, výrobné, spoločenské a osobné). Pre potreby tejto práce majú však zvláštny význam dve vybrané členenia, od ktorých sa odvíja vyčlenenie parciálnych regiónov v kapitole 4. Prvou je odvetvová klasifikácia OSN, tzv. *Central Product Classification*⁵. Tá rozlišuje v rámci obslužného sektoru 12 typov služieb:

1. obchodné služby
2. komunikačné služby
3. stavebné a príbuzné inžinierske služby
4. predajné služby
5. vzdelávacie služby
6. enviromentálne služby
7. finančné služby
8. zdravotné a sociálne služby
9. turistické služby a služby týkajúce sa cestovného ruchu
10. rekreačné, kultúrne a športové služby
11. dopravné služby
12. ostatné služby

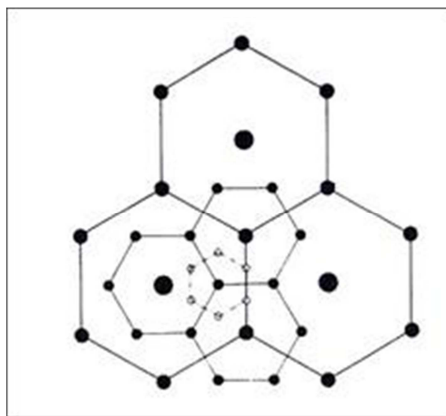
Z hľadiska regionalizácie je nemenej dôležité členenie služieb na základe ich hierarchie, t.j. na základe vzdialenosti, do ktorej sú služby poskytované a na základe počtu spotrebiteľov, ktorí potrebujú, aby boli ešte ekonomické. Rozlišujeme tak obslužné aktivity „nižšieho rádu“ zásobujúce spotrebiteľov na malé vzdialenosti, ale s vysokou frekvenciou a obslužné aktivity „vyššieho rádu“ zásobujúce spotrebiteľov na veľké vzdialenosti komoditami s malou frekvenciou využívania. V praxi sa pochopiteľne jedná o zložitejšiu hierarchiu (Maryáš, Vystoupil 2004).

⁵ dostupné online: 19.04.2011, <http://www.economy.gov.sk/klasifikacia-sluzieb-6614/128299s>

2.2 Teórie priestorovej organizácie obšlužnej sféry

Priestorová mobilita obyvateľstva za službami predstavuje klasická ukážku utvárania nodálnych socioekonomických regiónov na základe tzv. obšlužného princípu (Bašovský 1989). Interaktívne procesy v priestore a fungovanie nielen obšlužných systémov výstižne popisuje a modeluje už Christaller (1933) vo svojej *teórii centrálnych miest*, ktorá bola neskoršími výskumami modifikovaná a rozširovaná a dodnes je jednou zo základných teórií socioeconomickej geografie (Szczyrba 2006).

Teória centrálnych miest vychádza z princípov hierarchizácie sídel a poklesu dopytu so vzdialenosťou v ideálnom homogénnom prostredí. Ako ďalej uvádza Szczyrba (2006), Christallerovský model obsahuje tzv. centrálna miesta, teda obšlužné strediská poskytujúce služby tzv. centrálna funkcie. Význam týchto miest sa tak neodvíja od počtu ich obyvateľov, ale od ich centrality. Zjednodušene možno konštatovať, že dopyt po poskytovaných službách je daný dopravnými nákladmi, ktoré rastú so vzdialenosťou od centra. Pre všetky druhy služieb tak stredisko vytvára kruhovú obšlužnú oblasť, v rámci ktorej je dochádzka do centra ekonomicky efektívna. Pre potreby priestorového usporiadania bez prekryvov, či neobšlužných oblastí je však v rovine reálnejšie použitie pravidelnej hexagonálnej siete trhových oblastí (Obr. 2).

Obr.2: Hierarchický model centrálnych miest

Zdroj: BROWN, S. (1992) In: SZCZYRBA, Z. (2006): *Geografie obchodu obchodu – se zaměřením na současné trendy v maloobchodě*. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci, Přírodovědecká fakulta. s.27

Trhové oblasti centier sa navzájom prelínajú a vytvárajú stabilnú hierarchickú štruktúru s rôznymi stupňami centrality, ktoré sú určené tzv. hierarchickými hraničnými výrobkami a službami (Horehajova 2002). Každé centrálna miesto vyššieho rádu zároveň poskytuje aj služby všetkých nižších rádov. Okolo centrálna miesta vyššieho rádu sa teda

vytvára prstenec šiestich centier najbližšieho nižšieho rádu, umiestnených vo vrcholoch šesťuholníka jeho obslužnej oblasti. Všetky tieto nižšie centrálné miesta zásobuje jednou tretinou služieb vlastného centrálného stupňa. Obslužná sféra je tak organizovaná podľa fixného priradovacieho faktora $K=3$. Okrem základného modelu Christaller (1933 in Szczyrba 2006) rozvinul ešte ďalšie dva princípy, a to dopravný princíp $K=4$ a administratívny princíp $K=7$. Prvý usiluje o integráciu dopravného systému a druhý o to, aby každé centrálné miesto bolo jednoznačne priradené centrálnemu mestu vyššieho rádu.

Neskoršiu modifikáciu Christallerovej teórie vypracoval Lösch (1940 in Szczyrba 2006), v ktorej síce potvrdil tézu hexagonálnych obslužných oblastí, rôznym druhom služieb však priradil rôzne veľké siete, ktoré prekladal cez seba do usporiadanej podoby. Zároveň tvrdí, že centrálné miesto vyššej hierarchickej úrovne nemusí poskytovať všetky služby ako miesto nižšej centrality. Jeho model tak pripúšťa špecializáciu miest a rozdiely v štruktúre ponuky a dopytu. Výsledkom je model s jedným spoločným dominantným centrom, z ktorého vychádzajú priestorové výseky s rôznym počtom centier nižších rádo.

Uvádzané statické modely sú však schopné zachytiť zmeny štruktúry centrálnych miest len do istej miery. Rastúca kúpna sila vedie k doplnkovej ponuke nových služieb, a tým k rozšíreniu hierarchie centrálnych miest smerom nahor i k rozšíreniu ponuky do miest nižších rádo. Rastom počtu trvalo bývajúcего obyvateľstva sa aj pri konštantných príjmoch zvyšuje kúpna sila a centrálné miesta sa zahusťujú. Vďaka rozvoju dopravy a technológií (napr. možnosť dlhodobého skladovania potravín) dochádza k preskakovaniu nižších stupňo centier až k ich postupnej degradácii. Rozsiahla dochádzka do zamestnania rovnako spôsobuje zmeny nákupného správania a dopyt po službách a tovare sa už nerealizuje výhradne v mieste bydliska (Horehajova 2002).

Koncepcný význam teórie centrálnym miest a jej modifikácií je aj napriek kritike nesporný. Vysvetľuje okrem iného relatívne pravidelné rozmiestnenie sídel a typickú štruktúru nimi ponúkaných služieb. Zachytáva takisto hierarchizáciu sídel, v ktorej centrá uplatňujú určitú kontrolu nad strediskami nižšieho rádu, ktoré ležia v oblasti ich vplyvu, sami sú však pod kontrolou nadradených miest. Z Christallerovej teórie vychádzala aj v Českej republike nie príliš vydarená koncepcia strediskovej sústavy obcí, vytvorená v roku 1967. Ako uvádza Ševčíková (2010), jej podstatou bolo sústreďovanie občianskej a technickej vybavenosti do vybraných sídel s cieľom zaistiť obyvateľstvu optimálne životné prostredie, ktoré by zodpovedalo vtedajším tendenciám koncentrácie priemyselnej a poľnohospodárskej produkcie.

2.3 Metódy výberu oblužných stredísk

„Na základe teoretických koncepcií o pokročilej etape rozvoja urbanizácie je možné povedať, že dochádza alebo v najbližšej dobe bude dochádzať k postupnému nahradzovaniu extenzívnej formy koncentrácie obyvateľstva intenzívnou formou, tj. procesom koncentrácie vzťahov (kontaktov) obyvateľstva. Pri aplikácii týchto teoretických koncepcií na oblužnú sféru vyvstáva nutnosť prejsť v súčasnej etape vývoja pri hodnotení funkcie a úrovne vybavenosti určitého strediska od prostého kvantitatívneho hodnotenia (napr. podľa koncentrácie určitých aktivít), ku kvantitatívne-kvalitatívnemu hodnoteniu, kedy hodnotíme i dôležitosť strediska v oblužnom systéme (v obchode napr. „dopyt“ obyvateľstva po danom stredisku) a až následne môžeme ohodnotiť koncentráciu aktivít, a to i z hľadiska jej dostatočnosti, resp. nedostatočnosti.“⁶

Podľa Maryáša (1983) je zároveň pre hodnotenie vybavenosti a regionálnej pôsobnosti strediska dôležitý súbor oblužných stredísk hierarchizovať aj vzhľadom k obyvateľstvu v jeho zázemí. Pri výbere stredísk oblužnej sféry a hodnotení ich hierarchickej úrovne je možné použiť nasledujúce metodické postupy:

- výber stredísk na základe tzv. statických charakteristík, čiže údajov o funkcii, kapacite a využití zariadení maloobchodu a služieb v sídlach,
- výber stredísk na základe tzv. dynamických charakteristík, teda na základe rozsahu obsluhovaného územia t.j. na základe oblužných procesov medzi sídlami.

2.3.1 Výber stredísk na základe statických charakteristík

Práce, určujúce strediskovosť sídel na základe ukazateľov o maloobchode či celej oblužnej sfére väčšinou metodicky vychádzajú z Christallerovej teórie centrálnych miest a vymedzujú strediskovosť sídla podľa druhov funkcie sídla, podľa prebytku významnosti sídla, prípadne podľa komplexnejších ukazateľov. Využívajú pritom dáta bežne zisťované štatistickými úradmi či rôznymi rezortnými súpismi.

⁶ MARYÁŠ, J. (1983): *K metodám výberu stredísk maloobchodu a sfér jejich vlivu*. In: Zprávy Geografického ústavu ČSAV, roč. 20, č. 3. 1.vydanie. Brno, Geografický ústav ČSAV. s. 85.

Určovanie strediskovosti sídla podľa druhov funkcie sídla

Strediskovosť sídla je pri tomto prístupe určovaná na základe koncentrácie druhov zariadení maloobchodu a služieb v sídlach, prípadne podľa výskytu špecializovaných druhov zariadení. Maryáš (1983) i Szczyrba (2006) však túto metódu nepovažujú za dostatočne výstižnú, keďže berie do úvahy len potenciálnu možnosť sídla byť strediskom. Nedá sa tak ale presne zistiť, či sídlo skutočne funguje ako stredisko i pre svoje zázemie, pretože obslužná vybavenosť sídla zodpovedá predovšetkým jeho populačnej veľkosti a až druhotne veľkosti obsluhovaného zázemia. Význam tejto metódy je skôr orientačný a jej použitie môže byť opodstatnené v prípade nedostupnosti iných dát, ktoré by lepšie charakterizovali strediskovosť sídla alebo ak je doplnená ďalšími charakteristikami.

Určenie strediskovosti sídla podľa prebytku významu

Metodické prístupy, založené na kvantifikácii tzv. *prebytku významnosti sídla*, zisťujú, či sídlo dosahuje vyššie ukazovatele než by podľa priemeru na jedného obyvateľa v skúmanom území a vzhľadom k počtu obyvateľov v sídle malo dosahovať. Opierajú sa predovšetkým o ukazatele:

- *počtu obslužných zariadení* – podľa percentuálneho zastúpenia vybraných typov obchodov v sídle na celkovom úhrne týchto obchodov v skúmanom území sa určuje maloobchodná funkcia sídla a od tejto hodnoty sa následne odpočítava percentuálne zastúpenie počtu obyvateľov sídla na celkovom počte obyvateľov skúmaného územia. Sídla s kladnou hodnotou indexu považujeme za strediská.
- *kapacity obslužných zariadení* – využitím dát o zamestnanosti v obslužnej sfére, resp. v maloobchode sa porovnáva podiel zamestnaných v týchto odvetviach v sídle s priemerným podielom zamestnaných v obslužnej sfére na skúmanom území.
- *využitie obslužných zariadení* – základom sú dáta o realizovanom maloobchodnom obrate. Prebytok významu sídla sa tu nahrádza termínom kladný nákupný spád, ktorý vyjadruje výdaje obyvateľov iných sídel realizované v maloobchodnej sieti daného sídla. Záporný nákupný spád naopak zodpovedá časti výdajov obyvateľov trvalo bývajúcich v skúmanom sídle v maloobchodnej sieti iných sídel.

Pri hodnotení stredísk na základe prebytku významu sídla sú dáta o počte obslužných zariadení považované za najmenej vhodné kvôli absencii ich výpovednosti o ich kapacite a využití. Tie sú značne variabilné ako medzi jednotlivými sortimentnými druhmi

zariadení, tak i medzi zariadeniami rovnakého sortimentu. Za najvhodnejšie možno naopak považovať údaje o realizovanom maloobchodnom obrate. Ďalšou nevýhodou týchto postupov je problém stanovenia priemeru v rámci skúmaného územia. Najvhodnejšie je nezahŕňať do ukazovateľov o maloobchodnom obrate údaje za potraviny, kde vplyvom regionálnych rozdielov v samozásobovaní obyvateľstva i vplyvom cestovného ruchu dochádza k omnoho väčšej územnej diferenciacii než v maloobchodnom obrate za priemyselný tovar (Szczyrba 2006).

Určenie strediskovosti sídla podľa komplexných ukazovateľov

Do skupiny prác, ktorých základom sú komplexnejšie ukazovatele, môžeme zaradiť hodnotenie stredísk maloobchodu buď na základe kombinácie vyššie uvedených metodických prístupov, alebo pomocou matematických indexov. Rozdiel oproti prístupom založeným na kvantifikácii prebytku významu je predovšetkým v tom, že uvedené indexy (napríklad tzv. index centrality⁷) sa snažia určitým spôsobom postihnúť i počet obyvateľov strediska. Hodnota indexu sídel s rovnakým prebytkom významu, napr. kladným nákupným saldum, teda rastie s počtom ich obyvateľov.

2.3.2 Výber stredísk na základe dynamických charakteristík

Metodické postupy, ktoré sú podľa Szczyrba (2006) založené na dynamických charakteristikách, najmä na údajoch o spádovosti obyvateľov za občianskym vybavením, sa používajú nielen pri výbere a hierarchickom členení stredísk, ale predovšetkým pre určenie rozsahu spádových území jednotlivých stredísk a zistení intenzity vzťahu stredisko – zázemie.

K vymedzeniu sfér vplyvu stredísk sa používajú dve základné techniky, a to dotazníkové šetrenie a interakčné modely.

Vymedzenie sfér vplyvu stredísk pomocou dotazníkových šetrení

Pri zisťovaní spádovosti za nákupmi a službami prostredníctvom dotazníkového šetrenia sa najčastejšie používajú dva spôsoby:

- *šetrenie vo vybraných zariadeniach obslužnej sféry určitého strediska*
- *šetrenie vo všetkých sídlach skúmanej oblasti*

⁷ bližšie vid' Szczyrba, 2006

Šetrenia prvého typu sú využívané v prevažnej miere pre zisťovanie štruktúry spotrebiteľov, resp. motivácie spádu. Ich použiteľnosť pre vymedzenie sfér vplyvu stredísk je však obmedzená. Je totiž problematické stanoviť kritériá na určenie rozsahu spádového územia aj intenzity vzťahu stredisko-zázemie. Za ďaleko vhodnejšiu metódu preto Maryáš (1983) i Szczyrba (2006) pokladajú dotazníkové šetrenie realizované vo všetkých sídlach oblasti. Technická náročnosť tohto postupu vyplývajúca z nutnosti zabezpečenia reprezentatívnej vzorky respondentov (1-2% domácností skúmanej oblasti) prakticky znemožňuje jeho použitie pri výskumoch rozsiahlejších území. Odporúča sa preto tzv. náhradné šetrenie prostredníctvom sústavy obecných úradov, ktoré bolo využité aj v našom empirickom výskume.⁸

Vymedzenie sfér vplyvu stredísk pomocou priestorových interakčných modelov

Ako uvádza Szczyrba (2006), priestorové interakčné modely teoreticky vychádzajú z princípu maximalizácie entropie, teda hľadania najpravdepodobnejšieho stavu systémov pri rešpektovaní daných obmedzení.

Prvým používaným typom priestorových modelov boli **gravitačné modely**, rozvinuté na základe analógie s Newtonovým gravitačným zákonom. Spočiatku slúžili len na modelovanie demografických javov, od 30. rokov minulého storočia sa začali využívať aj pre vymedzenie spádových území obslužných stredísk. Pôvodné vyjadrenie gravitačného modelu je nasledujúce: „*Interakcie medzi dvoma strediskami koncentrácie obyvateľstva sa menia priamo úmerne s veľkosťou (počtom) obyvateľov týchto stredísk a nepriamo úmerne so vzdialenosťou medzi nimi.*“⁹ Postupný vývoj modelu viedol k zovšeobecneniu premenných. Počet obyvateľov sídla môže byť nahradený tzv. produkčnou premennou, za ktorú sa dá považovať úroveň dopytu v sídle a tzv. premennou atraktivity, čo je úroveň ponuky v sídle, alebo vzdialenosť nahradzuje tzv. generalizovaná dopravná funkcia.

K najznámejším gravitačným modelom patrí tzv. *Reillyho zákon maloobchodnej gravitácie*. Podstatou jeho formulácie je skutočnosť, že v normálnych podmienkach dve mestá, ktoré sú strediskami maloobchodu, priťahujú nakupujúcich z okolitých sídel priamo úmerne sile počtu obyvateľov týchto miest a nepriamo úmerne sile vzdialenosti každého z týchto miest do okolitých sídel. Spádové oblasti stredísk sa v tomto modele určujú

⁸ podrobný popis metódy a závery výskumu sú prezentované v empirickej časti práce

⁹ Carrothers, 1956 in VACEK, P.: *Spádovosť za službami ve vybraném regionu*. Diplomová práca. Brno, Masarykova univerzita v Brne. 75 s.

výpočtom tzv. bodu rovnováhy medzi strediskami, v ktorom je pravdepodobnosť cestovania za nákupmi do jedného strediska rovná pravdepodobnosti cestovania za nákupmi do konkurenčného strediska. Zároveň pracuje so zástupnými premennými (počet obslužných funkcií, maloobchodný obrat, predajná plocha, čas dopravy do strediska a pod.), ktoré nahradzujú premennú atraktivity či produkčnú premennú, ak tieto nie sú k dispozícii (Szczyrba 2006). Vhodnosť tohto modelu je však obmedzená výlučne pre vymedzenie sfér vplyvu centier približne rovnakej hierarchickej úrovne, pri jeho použití v okolí veľkých miest či v aglomeráciách často dochádza k skresleniu reality.

Modifikáciou Reillyho modelu vznikol *nový zákon maloobchodnej gravitácie* (Converse 1949 in Szczyrba 2006) používaný najmä pre hodnotenie vzťahov miest a satelitných sídel v spádovej oblasti veľkomesta, či Huffov model (1963 in Szczyrba 2006) umožňujúci rozdeliť spádové územia medzi viac než dve strediská. Práve Huffov model a iné jemu koncepcne blízke modely (napr. Lakshmanan - Hansenov model) patria v súčasnosti medzi najvyhľadávanejšie typy interakčných modelov.

Mimo gravitačných modelov tvoria ďalšiu skupinu interakčných modelov tzv. *modely intervenujúcich príležitostí*. Ich hlavná odlišnosť spočíva v tom, že nemerajú rozdelenie priestoru v pojmoch času a vzdialenosti, ale pojmami možných príležitostí. Na tomto základe je tak počet ciest do cieľového sídla priamo úmerný počtu príležitostí v tomto sídle a nepriamo úmerný počtu intervenujúcich (medziláhlých) ostatných príležitostí. Model predpokladá, že vychádzajúci z určitého sídla vezme postupne do úvahy každú dosiahnutelú príležitosť, pokiaľ má určitú pravdepodobnosť, že jeho potreby budú uspokojené. Za určitých podmienok možno tento model považovať rovnako za modifikáciu gravitačného modelu. Jeho využitie je možné prevažne pri vymedzovaní nákupných zón vo veľkomestách a aglomeráciách, t.j. v územiach s vysokou hustotou obslužných zariadení, kde faktor dostupnosti nie je natoľko dôležitý ako napríklad v rurálnom priestore (Szczyrba 2006).

3 OLOMOUCKO AKO OBSLUŽNÝ NODÁLNY REGIÓN

Mesto Olomouc zaujíma v celorepublikovom merítku významné postavenie. Ako krajské mesto na seba viaže dôležité administratívne a inštitucionálne funkcie, je sídlom univerzity a množstva zamestnávateľov mezoregionálneho významu. Jeho potenciál vplyvu na migračné chovanie obyvateľstva v jeho zázemí a vytvorenia širokej obslužnej zóny je teda nepochybný. Táto kapitola poskytuje prehľad postavenia mesta ako strediska vo vybraných sociogeografických regionalizáciách realizovaných na území Českej republiky, ktoré slúžili ako základ vymedzenia územia pre realizáciu nášho výskumu.

3.1 Postavenie olomouckého regiónu v doterajších sociogeografických regionalizáciách

Priestorová organizácia spoločnosti na hierarchickom princípe sa od nepamäti odzrkadľuje v správnom členení krajín. Identifikácia stredísk a vymedzenie sfér ich vplyvu boli teda logicky predmetom záujmu viacerých geografických výskumov s cieľom zachytiť migračné toky obyvateľstva a vedecky opodstatniť či inšpirovať vhodné administratívne usporiadanie územia. Ako najreprezentatívnejšie kritérium posudzovania nodálnej príťažlivosti stredísk sa javí dochádzka do zamestnania a následne za službami, keďže sa jedná o najfrekventovanejšie pohyby obyvateľstva a zároveň o pohyby s relatívnu komplexnou integračnou funkciou. Prepojenie bydliska a pracoviska výrazne podmieňuje využívanie služobných zariadení, preto býva pracovná a obslužná dochádzka orientovaná podobne (Hampl 2005). Dostupnosť dát o dochádzke do zamestnania a do škôl, ktoré bývajú pravidelne zisťované v cenoch a regionálnych štatistikách, rovnako podporujú ich využiteľnosť pri regionalizácii.

Prvé sociogeografické regionalizácie územia Českej resp. Československej republiky možno datovať do začiatku 20. storočia (Korčák neskôr Blažek, Hampl, Maryáš). Za modelové boli vybrané najvýznamnejšie regionalizácie, v rámci ktorých budeme prezentovať priestorový rozsah olomouckého nodálneho regiónu.

3.1.1 Sociogeografická regionalizácia M. Hampla

Za základ sociologickej regionalizácie územia Československej a neskôr Českej republiky použili Hampl, Ježek a Kühnl (1978) dva hlavné regiónotvorné procesy, a to dochádzku do zamestnania a do škôl. Oba tieto typy dochádzkových procesov sú podľa nich dostatočne reprezentatívne pre vymedzovanie sociogeografických regiónov i pre ich hierarchické rozlíšenie. Hampl svoju regionalizáciu od sedemdesiatych rokov pravidelne aktualizoval v desaťročnej perióde podľa výsledkov cenzov z rokov 1980, 1991 a 2001. Posledná aktualizácia bola realizovaná v roku 2001, v ktorej postihuje zmeny objavujúce sa v súvislosti s transformačným obdobím.

Táto regionalizácia bola spracovaná hierarchicky. Hampl teda rozlišuje strediská makroregionálne (iba Praha), mezoregionálne (krajské mestá s výnimkou Jihlavy) a strediská mikroregionálne 1. a 2. stupňa (144 sídel) a vymedzuje sféry ich vplyvu (Obr.3). Za základné kritérium vymedzovania regiónov bol určený prevládajúci smer pracovnej dochádzky z jednotlivých obcí (nestredísk) do vybraných stredísk. Vyššie významové ocenenie pracovnej dochádzky je podľa Hampla (2005) dané vzhľadom k jej obvykle dvojnásobnému až trojnásobnému prevýšeniu rozsahu dochádzky študentov do škôl. Takto určené mikroregióny tzv. 1. stupňa boli následne zoskupované do vyšších celkov. Mikroregióny boli síce vymedzené primárne ako regióny pracovnej dochádzky, v niektorých prípadoch však boli sekundárne upravené predovšetkým podľa pravdepodobného obslužného spádu a dochádzky do škôl. Za centrum dochádzky boli označené sídla, do ktorého smerujú aspoň štyri dochádzkové smery zo skúmaných obcí. Najmenší potencionálny región tak mohol obsahovať päť obcí. Žiadne ďalšie kritériá či obmedzenia (napr. veľkosť zázemia alebo počet dochádzajúcich do strediska) neboli brané do úvahy. Pri finálnom výbere boli už aplikované okrem požiadavky územnej celistvosti aj veľkostné kritériá. Požadovaná minimálna veľkosť regiónu bola stanovená na 15 tisíc obyvateľov a minimálna veľkosť príslušného zázemia na 5 tisíc obyvateľov. Komplexným výstupom Hamplovej regionalizácie je konštrukcia syntetického resp. agregátneho ukazovateľa regionálneho významu stredísk, označeného ako „*komplexný regionálny význam*“ strediska (Roubínek 2010).

Mikroregióny 1. stupňa vykazujú podľa Hampla (1987) najvyššiu integritu v rámci regionálnej diferenciacie Českej republiky. Vzťahy medzi bydliskom, pracoviskom a komplexom základných služieb sú na mikroregionálnej úrovni dominantné pre formovanie príslušných územných celkov. Súčasne platí, že priestorová organizácia týchto vzťahov má až

na vzácné výnimky nodálnu formu. Mikroregiony 2. stupňa Hampl orientačne prirovnáva k okresom. Ich vymedzenie založil, rovnako ako pri vymedzovaní mikroregionov 1. stupňa, na kritériu populačnej veľkosti a orientačne stanovil populáciu regiónu (najširšiu pôsobnosť strediska) na minimálne 40 tisíc obyvateľov. Jednoznačne boli následne vybrané tie strediská, ktoré si podriaďovali iný mikroregion 1. stupňa.

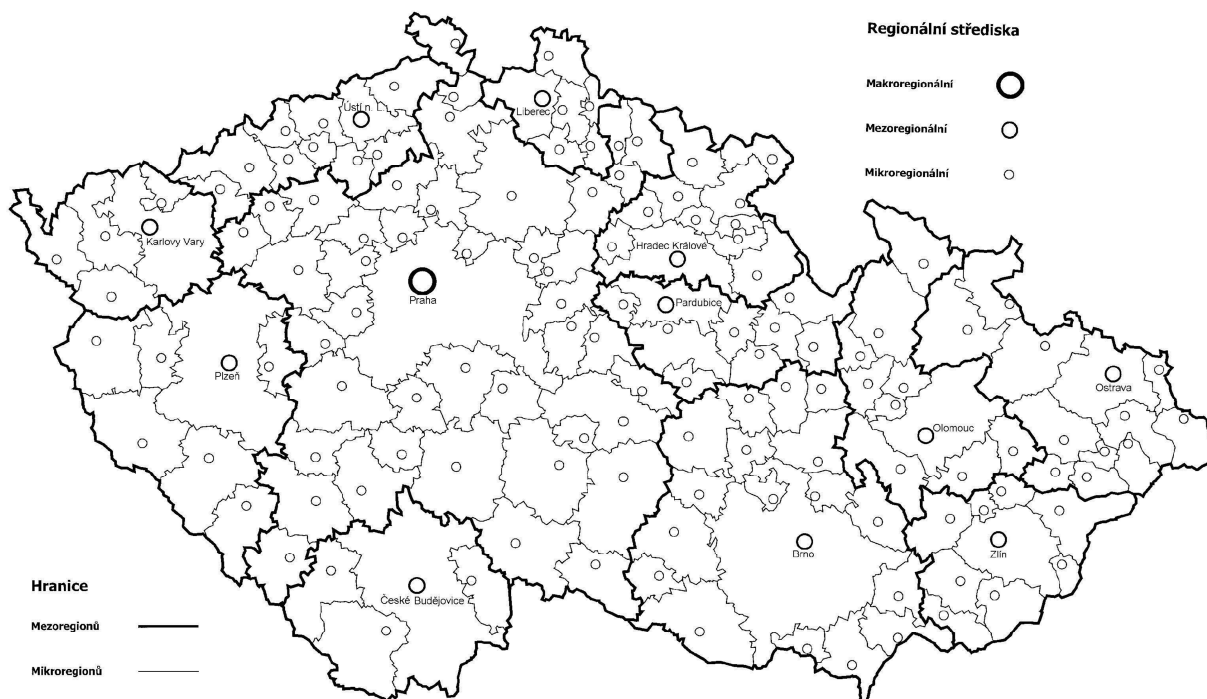
Mezoregionálne celky už zodpovedajú územne rozsiahlym jednotkám, ktorých integrita je len čiastočne viazaná na priestorové vzťahy obyvateľstva. Ich priestorová forma je síce nodálneho typu, ale len do určitej miery. Integritu mezoregionov zabezpečuje skôr celý systém silných a vzájomne prepojených stredísk než jediné centrum chápané v úzkom vymedzení. Hampl vo svojej regionalizácii určil 11 mezoregionov, resp. 12 mezoregionálnych centier. Makroregionom je potom podľa Hampla celá Česká republika. Výnimočná kvantitatívna i kvalitatívna pozícia Prahy v sústave stredísk umožnila Hamplovi, aby ju jednoznačne určil ako makroregionálne centrum, a to aj z hľadiska nodálnej formy organizácie (Ždánková 2007).

Hampl vymedzil ešte aj subregiony, ktoré charakterizoval ako „*relatívne nekomplexné územné celky, tj. Jednotky, v ktorých rámci niesú uzavreté najdôležitejšie a najčastejšie potreby individuálnych obyvateľov*“¹⁰. Takto boli určené dve skupiny stredísk s čiastočnou mikroregionálnou funkciou, a to subregionálne strediská typu A a subregionálne strediská typu B. Za subregionálny typ A je považovaný ten, ktorého pracovný obvod má nutných 15 tisíc obyvateľov, ale v zázemí žije len 2 500 – 4 999 obyvateľ. Pracovný región subregionálneho typu B má naopak len 10 000 – 14 999 obyvateľov, avšak jeho zázemie má viac ako päťtisícovú populáciu. Jedná sa tak o dva polohové typy stredísk – väčšie mestá v relatívne exponovanej polohe alebo malé mestá v relatívne periférnej polohe (Hampl 2005).

V prvej publikovanej regionalizácii v roku 1978, rovnako ako aj v poslednej aktualizácii boli ako mikroregionálne strediská prvého i druhého stupňa v okolí Olomouca identifikované všetky súčasné okresné mestá – Olomouc, Pátek, Prostějov, Šternberk, Litovel, a Bruntál. Pri analýze rozsahu sfér ich vplyvu však badať určité rozšírenie olomouckého regiónu na úkor ostatných stredísk, najmä Šternberka a Litovle. Lipník nad Bečvou, určený ako mikroregionálne stredisko v sedemdesiatych rokoch, v súčasnej regionalizácii vôbec nefiguruje. Rovnako aj niektoré súčasné obce s povereným úradom

¹⁰ HAMPL, M. (2005): *Geografická organizace společnosti v České republice: Transformační procesy a jejich obecný kontext*. Praha, Univerzita Karlova v Praze. s.81

(Hlubočky, vojenský újezd Libavá a Moravský Beroun) neprejavujú dostatočnú spádovosť na vytvorenie samostatného regiónu.

Obr.3: Sociogeografická regionalizácia Českej republiky M.Hampla v roku 2005

Zdroj: HAMPL, M. (2005): *Geografická organizace společnosti v České republice: Transformační procesy a jejich obecný kontext*. 1. vydanie. Praha, DemoArt. .147 s.

3.1.2 Sociogeografická regionalizácia J. Maryáša

Regionalizácia spracovaná Maryášom a Řehákom je oproti predošlým založená najmä na empirických údajoch o dochádzke obyvateľstva za vybranými službami. Popis zvolených kritérií a metodiky je uvedený v kapitole 4.1. Dôvodom nimi zvoleného postupu bola potreba dokumentácie prejavov základných obslužných procesov, ktoré nebývajú štatisticky zisťované, napriek tomu majú významný vplyv na tvorbu regiónov. Aj keď možno predpokladať výraznú naviazanosť na pracovnú migráciu, určité špecifiká dochádzky za službami by nemali byť prehliadané. V období rokov 1978-79 bol preto realizovaný rozsiahly dotazníkový výskum prostredníctvom sústavy obecných úradov s cieľom zistiť ciele dochádzky do službových zariadení.

Regionalizácia je rovnako spracovaná hierarchicky, avšak na rozdiel od Hamplovej regionalizácie bola ako základná hierarchická úroveň určená tzv. nadmiestna (nadlokálna)

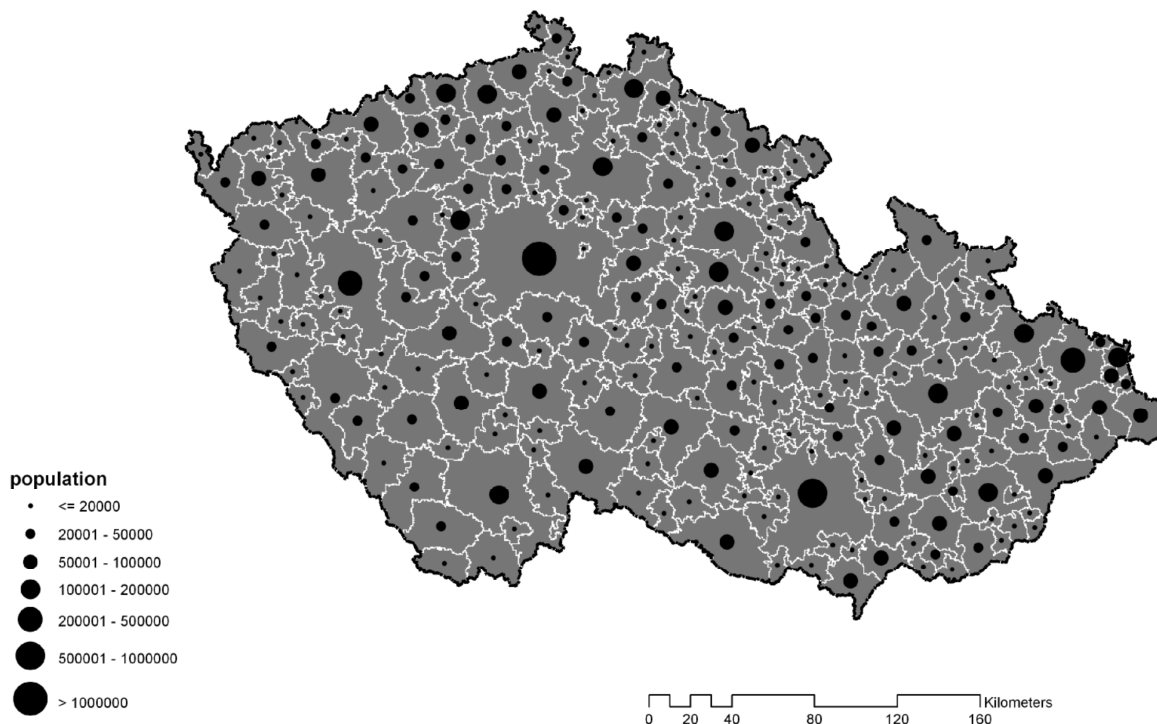
úroveň, v rámci ktorej je podľa Maryáša (1983) uzatvorená väčšina „typických“ obslužných procesov. Tento postup umožnil detailnejšie preskúmanie regiónotvorného významu potencionálnych stredísk, na druhej strane však, ako tvrdí Bezák (1990), viedol k vymedzeniu príliš veľkého počtu malých areálov s nízkym stupňom uzavretosti, ktorým sotva možno prisúdiť status funkčných mestských regiónov, a k popieraniu existencie viacčlenných jadier. V zázemí Olomouca sa tak na nadlokálnej úrovni prejavuje aj vplyv menších stredísk, mikroregionálna úroveň však viac-menej zodpovedá regiónom pracovnej dochádzky vyčleneným v rovnakom období.

3.1.3 Súčasné sociogeografické regionalizácie

Metodické postupy regionalizácií z obdobia Československej republiky boli v posledných rokoch modifikované viacerými autormi tak, aby čo najvýstižnejšie odrážali aktuálny stav organizácie spoločnosti. Výlučne na základe reálnej pracovnej dochádzky tak boli spracované regionalizácie Sýkoru a Mulíčka (2009) a Halása a kol. (2010).

U Sýkoru a Mulíčka (2009) boli potencionálne strediská hodnotené z hľadiska funkcie a nodálnych väzieb. Za určujúce kritérium strediskovosti bol považovaný aspoň jeden hlavný denný pracovný dochádzkový prúd smerujúci do strediska z inej obce, ako dôkaz schopnosti strediska vytvoriť si svoje zázemie. Súčasne bolo aplikované kritérium určitého počtu obsadených pracovných miest (konkrétne tisíc osôb), čo definuje stredisko ako centrum denných pracovných aktivít. Týmto spôsobom bolo určených 367 potencionálnych stredísk. Doplnujúce veľkostné kritérium minimálne šesťtisícovej populácie regiónu však ich počet zredukovalo na 260 (Obr.4). Obce z mikroregionov, ktoré danú podmienku nespĺňali, boli priradené k areálom tento limit spĺňajúcim, a to na základe spádovosti pôvodného strediska či smeru druhého, prípadne ďalšieho vychádzkového prúdu z testovanej obce.

Región Olomoucka je v tejto regionalizácii vo väčšej miere ovplyvnený okolitými strediskami, centralitu už prejavuje napríklad aj obec Moravský Beroun. Sýkora a Mulíček (2009) vymedzili región zahŕňajúci 68 obcí. Oproti regiónu vyčlenenému Halásom a kol. (2010) obsahuje navyše obce Výkleky, Hačky a Polomí. Sféra vplyvu Prostějova a Přerova sa naopak rozširuje, Šternberk a Litovel si však vzhľadom k Olomoucu stále udržiavajú relatívne stabilné zázemie.

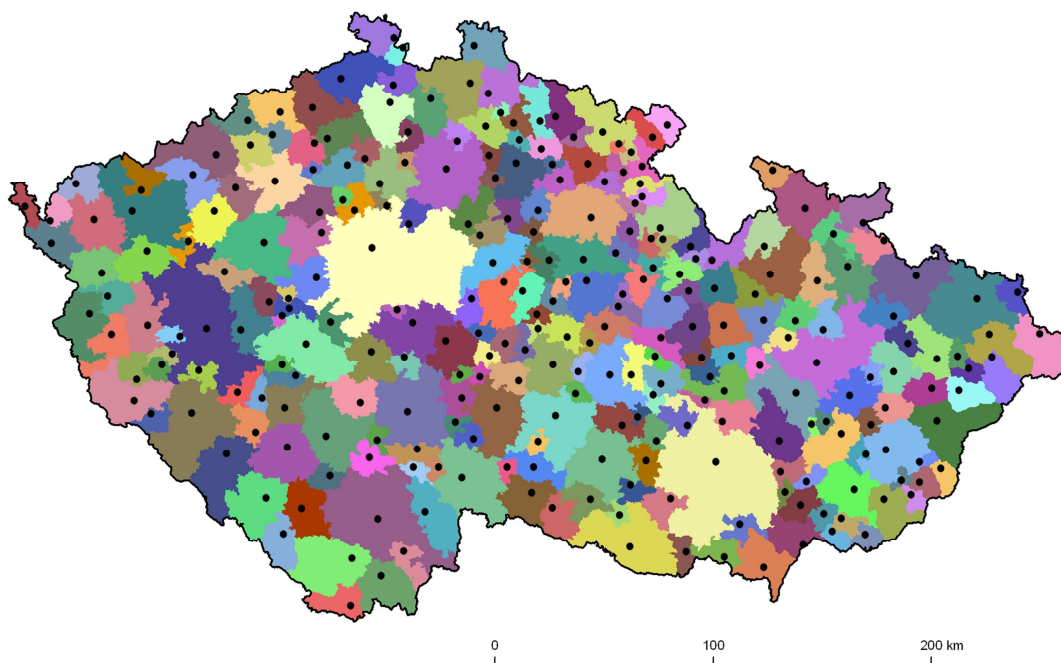

Obr.4: Sociogeografická regionalizácia Českej republiky L.Sýkora a O.Mulíčka

Zdroj: SÝKORA, L., MULÍČEK, O.(2009): *The micro-regional nature of functional urban areas (FUAs): lessons from the analysis of the Czech urban and regional system.* In: *Urban Research & Practice*, roč. 2, č. 3. *Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska, Routledge.* s. 287-307.

Regionalizácia Halása a kol. (2010) rovnako vychádza z údajov o pracovnej dochádzke, ku ktorej pridáva aj dochádzku do škôl a pracuje s ich sumou. Za stredisko mikroregionálnej úrovne je považované sídlo, do ktorého smerujú aspoň štyri hlavné dochádzkové prúdy, čo v praxi znamená, že minimálna veľkosť mikroregiónov je päť obcí. Analyzované boli hlavné prúdy dochádzky t.j. numericky najvyššie hodnoty interakcie pre jednotlivé obce. Aplikácia tohto relatívne voľného kritéria umožňuje podľa autorov zachytiť prirodzené členenie geografického priestoru Českej republiky, ktoré nie je skreslené inými, často subjektívnymi faktormi. Zároveň však spôsobuje vytváranie niekoľkonásobne väčších regiónov veľkých stredísk v porovnaní s menšími strediskami (Halás a kol. 2010).

V prípade olomouckeho regiónu možno na mikroregionálnej úrovni sledovať rozšírenie spádového zázemia mesta Olomouc absorpciou regiónu Moravského Berouna. Pozícia ostatných okolitých stredísk zostáva relatívne nezmenená (Obr. 5). Jadrové územie sféry vplyvu mesta ostáva rovnaké, zmeny možno pozorovať v hraničných obciach, ktoré nebolo podľa dochádzkových tokov možné jednoznačne zaradiť a ich príslušnosť k regiónu je teda diskutabilná (potvrdené výskumom dochádzky za službami najmä v prípade obcí Dvorce a Moravský Beroun).

Obr. 5: Nodálne mikroregióny na území Českej republiky podľa M.Halása a kol.

Zdroj: HALÁS, M. A kol.: Delimitation of micro-regions in the Czech republic by nodal relations in Moravian geographical reports, roč.2, č.18. Akademie věd ČR: 2010. s.23

Reálne dochádzkové väzby na území Olomouckeho kraja skúmal rovnakou metodikou aj Roubínek (2010), a to osobitne pre dochádzku do zamestania a do škôl. Odôvodňuje to odlišnosťou charakteru oboch systémov, kde sa môžu vyskytnúť nové regióny, prípadne niektoré zaniknúť. Potvrdenie tohto predpokladu viedlo k záveru, že dochádzka do škôl je oproti pracovnej dochádzke jav viac koncentrovanej. Sieť školských zariadení je totiž hustejšia než sieť významných zamestnávateľov, preto sa v sfére školskej obslužnosti presadzuje viac centier a vzniká tak väčšie množstvo nodálnych regiónov. Po analýze celkovej dochádzky boli znova ako mikroregionálne strediská určené len okresné mestá, obohatené o vojenský újezd mesto Libavá, ktorý má podľa Roubínka (2010) v regióne špecifické postavenie.

Nesporný význam majú aj regionalizácie spracované na základe modelových interakčných väzieb použitím Railleyho modelu (Halás, Kladivo, Roubínek 2010; Roubínek 2010). Oproti reálnej regionalizácii je pri použití rovnakých údajov významný rozdiel práve v nodálnom regióne Olomouca, ktorý sa výrazne rozširuje. Celkovo možno konštatovať

väčšiu reálnu regionálnu pôsobnosť Olomouca než vyjadrujú hranice rovnomenného správneho obvodu obce s povereným úradom (predovšetkým na úkor Litovle).

3.2 Vymedzenie skúmaného územia

Empirický výskum dochádzky za vybranými typmi služieb bol realizovný na území zodpovedajúcemu olomouckemu regiónu vyčlenenému Halásom a kol. (2010). Dôvodom bola jednak najvyššia aktuálnosť a jednak „čistota“ použitej metodiky, založenej výlučne na denných migračných tokoch, bez snahy určovať strediská na základe charakteristík ich zázemia (čo je typické pre Hamplove regionalizácie).

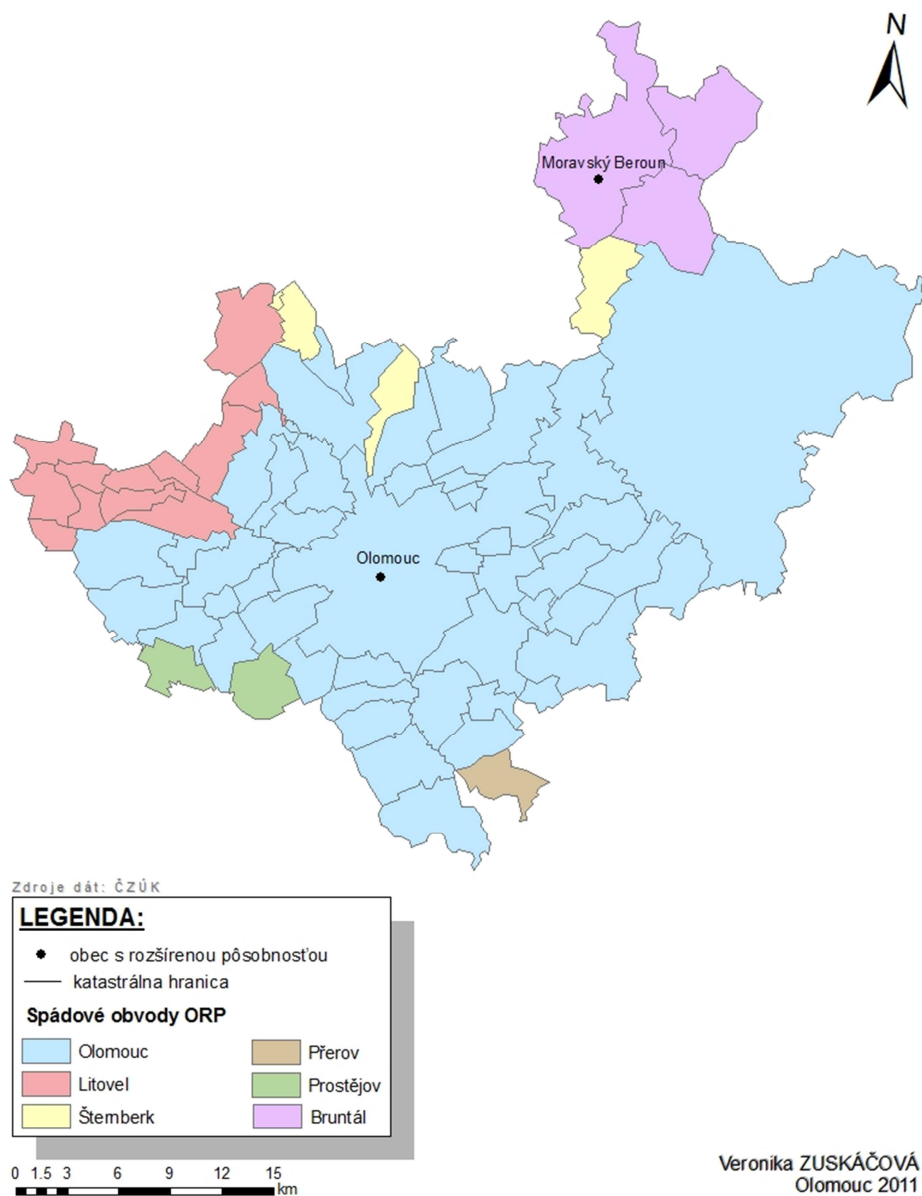
Skúmaných tak bolo celkovo 64 obcí v zázemí Olomouca, bez samotného centrálného mesta. Mesto Olomouc bolo síce Hamplom (2005) určené ako hlavné stredisko metropolitného areálu, u ktorého existuje silná vzájomná prepojenosť pracovnej a školskej dochádzky s ostatnými integrovanými strediskami (konkrétne Hlubočky, Lutín, Šternberk, Velká Bystřice, Prostějov, Přerov a Lipník nad Bečvou)¹¹, predpokladáme však zanedbateľné primárne obslužné toky do okolitých stredísk nadlokálnej, mikroregionálnej, dokonca i mezoregionálnej úrovne.

Predmetné územie spadá takmer celé do Olomouckeho kraja, jedine obec Dvorce je administratívne súčasťou Moravskoslieškeho kraja. Z hľadiska správneho členenia¹² na okresy do nami skúmaného územia zasahujú okrem okresu Olomouc aj okresy Přerov (Brodek u Přerova), Prostějov (Olšany u Prostějova a Slatinky) a Bruntál (Dvorce). Základ skúmaného územia predstavuje správny obvod obce s rozšírenou pôsobnosťou (ORP) *Olomouc*, zahŕňajúci obce Bělkovice-Lašťany, Blatec, Bohuňovice, Bukovany, Bystročice, Bystrovany, Daskabát, Dolany, Doloplazy, Drahanovice, Dub nad Moravou, Grygov, Hlubočky (zároveň POU), Hlušovice, Hněvotín, Horka nad Moravou, Charváty, Kožušany-Tážaly, Krčmaň, Křelov-Břuchotín, Libavá, Liboš, Loučany, Luběnice, Lutín, Majetín, Mrsklesy, Náměšř na Hané, Přáslavice, Příkazy, Samotišky, Skrbeň, Slatinice, Štěpánov, Suchonice, Svěsedlice, Těšetice, Tověř, Tršice, Ústín, Velká Bystřice, Velký Týnec, Velký Újezd a Věrovany.

¹¹ bližšie vid' Hampl 2005

¹² údaje o správnom členení územia prevzaté z regionálnych štatistík Českého štatistického úradu. Dostupné online: 25.04.2011, http://www.czso.cz/lexikon/mos_vdb.nsf/openkraj?openform&:cz071

Podstatnou časťou, takmer polovicou svojej rozlohy, zasahuje do územia aj správny obvod *ORP Litovel* obcami Bílsko, Dubčany, Loučka, Náklo, Olbramice, Pňovice, Senice na Hané, Senička, Střeň a Vilémov. V menšej miere vystupuje aj *ORP Prostějov* (Olšany u Prostějova a Slatinky), *ORP Přerov* (Brodek u Přerova), *ORP Šternberk* (Domašov nad Bystřicí, Moravský Beroun – zároveň POU, Norberčany, Strukov, Štarnov a Žerotín) i *ORP Bruntál* (Dvorce) (Mapa 1).

Mapa 1: Spádové obvody obcí s rozšírenou pôsobnosťou v skúmanom území
Zdroj: spracované autorkou podľa údajov ČSÚ

4 PARCIÁLNE OBSLUŽNÉ REGIÓNY V ZÁZEMÍ MESTA OLOMOUC

Súvislosť vzťahov medzi priestorovým usporiadaním služieb a formovaním resp. hierarchiou sídelnej siete bola predmetom viacerých výskumov realizovaných na území Českej republiky (Maryáš 1988, Ždánská 2007, Dokoupil 2008, Vacek 2010, Bráblíková 2009, Roubínek 2010 a pod.). Ich závery a použitá metodika predstavovali východisko empirického výskumu v zázemí Olomouca, ktorého výsledky sú prezentované v tejto kapitole. Predmetom záujmu bola najmä kategorizácia jednotlivých obslužných procesov a určenie ich váhy a významu pri vytváraní regiónov. Na základe analýzy dotazníkov boli následne definované parciálne obslužné regióny.

4.1 Metodologické východiská

Metodické postupy, založené na údajoch o spádovosti obyvateľov za občianskym vybavením a službami, sa podľa Maryáša (1988) používajú nielen pri výbere a hierarchickom členení stredísk, ale hlavne pri určovaní rozsahu spádových území jednotlivých stredísk a zisťovaní intenzity vzťahu stredisko – zázemie. Údaje o pohybe obyvateľstva za službami nebývajú bežne štatisticky zisťované, preto je nutné informácie o vybavenosti obcí dopĺňať dotazníkovým šetrením. Najvhodnejší spôsob predstavuje, prirodzene, šetrenie rôznou formou priamo v domácnostiach, či prostredníctvom sústavy základných škôl, pre spracovanie rozsiahlejšieho územia je to však technicky ťažko realizovateľné. Preto Maryáš (1988) doporučuje použitie tzv. náhradného šetrenia pomocou starostov obecných úradov. Aj keď výsledky nemusia byť vždy plne reprezentatívne, keďže sú zaťažené určitou mierou subjektivity, odrážajú realitu omnoho viac než analýza výlučne statických charakteristík.

Prakticky je teda možné za hlavné východiská výberu stredísk považovať jednak obslužnú regionálnu pôsobnosť obce, využívajúcu údaje z dotazníkového šetrenia, jednak úroveň vybavenosti obce, zachytenú v regionálnych štatistikách. Ako ďalej uvádza Maryáš (1983), ukazovateľ úrovne vybavenosti odráža potenciálnu možnosť obce byť strediskom a obslužná regionálna pôsobnosť obce je konkrétnym naplnením tohto predpokladu.

Obec sa ako stredisko môže uplatňovať na viacerých hierarchických úrovniach regionálnej pôsobnosti. Ako základnú obslužnú úroveň definuje Maryáš (1983) tzv. *nadlokálnu úroveň*, v rámci ktorej sú uzavreté najpodstatnejšie a najviac frekventované obslužné procesy. Počas rozsiahleho výskumu realizovaného v rokoch 1978-79 na území vtedajšej ČSSR skúmal dochádzku obyvateľstva za vybranými službami, s cieľom hierarchicky kategorizovať tieto procesy, určiť strediská nadlokálnej úrovne a vymedziť sféry ich vplyvu.¹³ Pomocou vyššie zmieneneho náhradného dotazníkového šetrenia zisťoval prevažné, čiastočné a výnimočné ciele dochádzky za nasledujúcimi nákupmi a službami: nákupy potravín, nákupy bežného textilu a obuvi, bežné služby (napr. holič, kaderník, čistiareň, oprava obuvi a iné), nákupy liekov, nákupy bežného priemyselného tovaru (napr. elektro, pračky, chladničky a iné), špeciálne služby (napr. fotograf, oprava hodínok, krajčír atď.), nákupy kníh, nákupy nábytku, nákupy špeciálneho výberového tovaru (napr. klenoty, výberový textil a obuv, motoristické potreby a iné), návštevy divadiel.¹⁴

Analýzou vzdušných vzdialeností ciest do hlavných cieľov (tj. cieľov, uvedených skúmanými obcami ako prevažný cieľ) dospel k záveru, že 90 % ciest sa uskutočňuje do vzdialenosti 11 km pri nákupe bežného textilu a obuvi a do 20 km pri nákupe špeciálneho výberového tovaru. Nákup potravín zodpovedá hodnote 0 km, čiže tieto nákupy sa v danom období uskutočňovali prevažne v mieste bydliska a neboli ďalej brané do úvahy ako obslužný proces nadlokálnej úrovne. Rovnako nebola do ďalšieho skúmania zahrnutá návšteva divadiel, ktorá naopak zodpovedá viac mezoregionálnej úrovni. Pri hodnotení vzdialeností ciest do všetkých uvedených cieľov (tj. okrem prevažných cieľov sú zahrnuté aj ciele uvádzané ako čiastočné a výnimočné) možno sledovať, že cesty za nákupmi špeciálneho výberového tovaru sú uzavreté na podstatne väčšej vzdialenosti než ostatné cesty – vzdialenosť, do ktorej sa vyskytuje 90 % ciest je 38 km, kým u ostatných obslužných procesov nadmiestnej úrovne se pohybuje v rozmedzí 16 km až 24 km (Tab. 1). Cesty za nákupmi špeciálneho výberového tovaru sú teda relatívne uzavreté na vyššej než nadlokálnej obslužnej úrovni (Maryáš 1988).

Následne Maryáš (1988) stanovuje kritériá pre určenie strediska nadlokálneho významu. Za postačujúce považuje, aby obec bola uvedená ako jednoznačný, tj. hlavný cieľ dochádzky minimálne pre jednu obec alebo nestrediskové sídlo trvalého významu v obslužných procesoch dochádzky za nákupmi bežného textilu a obuvi, priemyselného tovaru,

¹³ Výsledky tohto výskumu boli prezentované vo výskumnej správe ČSAV. MARYÁŠ, J. (1988): *Nadmístní střediska maloobchodu a služeb v ČSSR a jejich sféry vlivu*. Výzkumná zpráva. Brno, Geografický ústav ČSAV.

¹⁴ vzor použitého dotazníka v prílohe

	ČSSR		ČSR		SSR	
	Hlavné ciele	Všetky ciele	Hlavné ciele	Všetky ciele	Hlavné ciele	Všetky ciele
Nákupy potravín	0	12	0	11	0	14
Nákupy bežného textilu a obuvi	11	20	10	18	13	23
Bežné služby	12	16	10	14	14	19
Nákupy liekov	12	18	11	16	13	20
Nákupy bežného priemyselného tovaru	13	21	11	20	15	24
Špeciálne služby	16	22	15	20	18	26
Nákupy kníh	16	23	15	21	18	27
Nákupy nábytku	16	24	15	23	17	26
Nákupy špeciálneho výberového tovaru	20	38	20	34	21	45
Návštevy divadiel	37	50	34	48	44	56

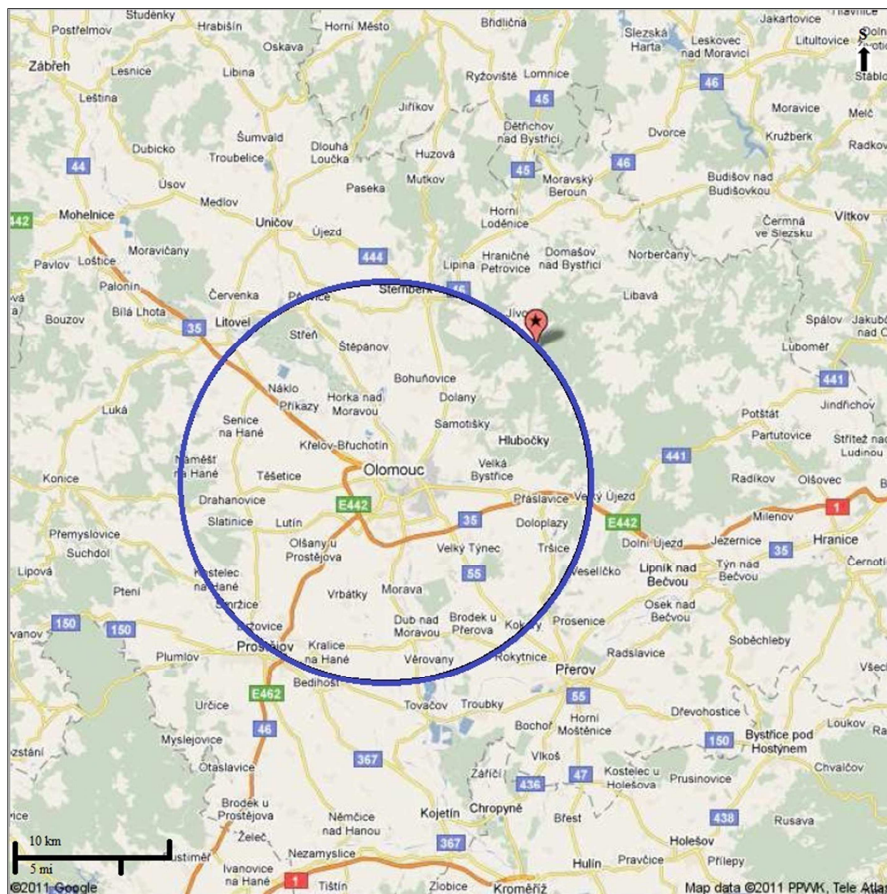
Tab. 1: Relatívna uzavretosť ciest za nákupmi a službami v ČSSR v r.1988.

Zdroj: MARYÁŠ, J. (1988): *Nadmístní střediska maloobchodu a služeb v ČSSR a jejich sféry vlivu. Výzkumná zpráva. Brno, Geografický ústav ČSAV. s. 96.*

liekov, kníh, bežných a špeciálnych služieb. Toto kritérium však považuje za značne voľné a zodpovedajúce predovšetkým koncepcii strediska v periférnej polohe. V zázemí “veľkých” miest resp. miest s viac než 50 000 obyvateľmi, preto túto podmienku sprísňuje a obec považuje za obslužné stredisko len vtedy, ak je jednoznačným cieľom minimálne pre tri obce alebo sídla trvalého významu. Rozsah najbližšieho zázemia takto definovaných “veľkých” miest vymezil ako vzdušnú vzdialenosť 16 km od stredu mesta. Do spomínanej vzdialenosti sa totiž uskutočňuje 90 % ciest do hlavných cieľov u „typických“ nadlokálnych obslužných procesov, ako je dochádzka za špeciálnymi službami a nákupy kníh.

Keďže Olomouc svojou populáciou zodpovedá Maryášovej (1988) definícii “veľkého” mesta a zároveň žiadne iné podobné sídlo nezasahuje svojou sférou vplyvu do nami skúmaného územia, bola vymedzená hranica najbližšieho zázemia mesta Olomouc, v rámci ktorej bolo pri ďalších analýzach zohľadňované uvedené sprísňujúce kritérium (Obr.6). Mimo tohto zázemia sa ocitli obce Domašov nad Bystřicí, Moravský Beroun, Libavá, Norberčany a Dvorce. Rovnako boli ako strediská uznané sídla ležiace za hranicami skúmaného územia, ktoré však doňho sférou svojho vplyvu zasahujú a možno u nich predpokladať existenciu dostatočne veľkého zázemia mimo predmetnú oblasť. Dôvodom tohto postupu bola snaha zachovať čo najvyššiu mieru komparability s predošlými výskumami a možnosť začleniť vzniknuté regióny do systému sociogeografických

regionalizácií realizovaných na celom území Českej republiky. Zároveň sme zohľadňovali aj požiadavku určitej minimálnej vybavenosti obce a schopnosť vytvoriť si dostatočne veľké zázemie.

Obr.6.: Najbližšie zázemie Olomouca podľa Maryáša (1983)
Podkladová mapa: <http://maps.google.com>

Pri vymedzovaní sfér vplyvu obslužných stredísk hodnotil Maryáš (1983) odpovede z dotazníkov, pričom uvedené smery spádu kategorizoval podľa intenzity do troch typov – prevažnému spádu pridelil 10 bodov, čiastočnému spádu 5 bodov a výnimočný spád získal 1 bod. Pre jednotlivé obce bola následne každému cieľu i , ktorý bol obcou uvedený v danom obslužnom procese j , priradená hodnota v_{ij} . Táto hodnota predstavuje relatívny význam cieľa i pre určitú obec v určitom obslužnom procese:

$$V_{ij} = \frac{T_{ij}}{PC_{ij} * PT_j} * 100$$

Kde: T_{ij} - bodová hodnota typu spádu do cieľa i v obslužnom procese j

PC_{ij} - počet cieľov v tomto type

PT_j - súčet bodových hodnôt všetkých typov intenzity spádu uvádzaných obcou v obslužnom procese j ¹⁵

Súčet hodnôt v_{ij} sa rovná 100 % pre každý proces j . Obslužným procesom bol následne podľa významu resp. frekvencie využívania priradený koeficient k_j . Celkový relatívny význam cv_i cieľa i pre danú obec za všetky hodnotené obslužné procesy bol stanovený nasledovne:

$$cv_i = \frac{\sum_j v_{ij} * k_j}{\sum_i \sum_j v_{ij} * k_j} * 100$$

Znova platí, že v každej obci je suma hodnôt cv_i rovná 100 %.¹⁶

Frekvencia využívania procesu, vyjadrená koeficientom k_j vystihuje jeho dôležitosť pre uspokojovanie potrieb obyvateľstva. Vychádzajúc z počtu cieľov uvádzaných v dotazníkoch v celom vtedajšom Československu, Maryáš (1988) zistil, že najviac cieľových obcí sa objavuje u najčastejšie využívaných zariadení občianskej vybavenosti, a teda u najvýznamnejších, resp. najfrekventovanejších obslužných procesov. Analýzou hlavných cieľov (tj. cieľov uvádzaných ako prevažné) tak vyčlenil štyri podskupiny základných obslužných procesov nadlokálnej úrovne a priradil im rozdielny koeficient. Tento koeficient stanovil na základe pomeru počtu hlavných cieľov uvedených v daných obslužných procesoch, a počtu hlavných cieľov v dochádzke za špeciálnymi službami, ktorá vykazovala zo skúmaných procesov najnižšiu frekventovanosť. Získané pomery boli nasledovné - špeciálne služby : nákupy nábytku : nákupy kníh : nákupy liekov : nákupy bežného priemyselného tovaru : bežné služby : nákupy bežného textilu a obuvi = 1 : 1,2 : 1,3 : 2,0 : 3,3 : 4,0 : 4,0. Obslužné procesy tak bolo možné rozčleniť na spomínané štyri skupiny:

koeficient 1 – nákupy kníh, nábytku, špeciálne služby, nákupy špeciálneho výberového tovaru¹⁷,

koeficient 2 – nákupy liekov,

¹⁵ MARYÁŠ, J. (1992): *Vybrané aspekty hodnocení obslužných středisek v ČSFR*. In: Zprávy Geografického ústavu ČSAV. roč. 29, č. 3 – 4. 1. vydanie. Brno, Geografický ústav ČSAV. s. 92.

¹⁶ MARYÁŠ, J. (1992): *Vybrané aspekty hodnocení obslužných středisek v ČSFR*. In: Zprávy Geografického ústavu ČSAV. roč. 29, č. 3 – 4. 1. vydanie. Brno, Geografický ústav ČSAV. s. 95.

¹⁷ Dochádzku za nákupmi špeciálneho výberového tovaru Maryáš (1988) nepovažuje za proces uzavretý na nadlokálnej úrovni. Do hodnotenia ju však napriek tomu zaradil (s najnižším koeficientom), predovšetkým z dôvodu ďalšej analýzy podriadenosti niektorých slabších obslužných stredísk.

koeficient 3 – nákupy bežného priemyselného tovaru,

koeficient 4 – nákupy bežného textilu a obuvi, bežné služby.

K vybraným strediskám boli ostatné obce Maryášom (1988) priradované na základe prevažujúceho spádu, ak celkový relatívny význam druhého najsilnejšieho strediska nedosahoval viac než dve tretiny hodnoty významu prvého najsilnejšieho strediska. Obce, ktoré nevykazovali dostatočne významnú spádovosť k určitému stredisku, boli považované za oscilačné. Pri výpočte populačnej veľkosti základných obslužných regiónov bol počet ich obyvateľov rozdelený medzi príslušných konkurentov.

Maryášova metodika výberu obslužných stredísk a vymedzenia sfér ich vplyvu na území bývalého Československa bola prvýkrát publikovaná v roku 1983¹⁸, neskôr samotným autorom rozpracovávaná a dopĺňaná (Maryáš 1987, 1988, 1990). V období posledných rokov vzniklo viacero odborných prác aplikujúcich túto metodiku na územia mikroregiónov najmä v okolí Brna (Ždánková 2007, Dokoupil 2008, Bráblíková 2009, Vacek 2010 a iné). Ich hlavným prínosom je nielen zachytenie súčasného stavu spádovosti obyvateľstva za službami na malom území, ale predovšetkým modifikácia a aktualizácia pôvodnej metodiky. Regionalizácia na základe spádovosti za službami a maloobchodom bola rozšírená o sféru školstva a zdravotníctva. Ako uvádza Ždánková (2007), v čase realizácie výskumu spádovosti v 70-tych a 80-tych rokoch minulého storočia nemali občania ČSSR možnosť voľby školských a zdravotníckych zariadení na nižšom hierarchickom stupni, preto skúmaniu týchto tokov nebola venovaná pozornosť. Dnes však predstavujú významný regiónotvorný prvok. Postup identifikácie školských a zdravotníckych stredísk a sfér ich vplyvu bol obdobný, upustilo sa však od hierarchizácie obslužných procesov pomocou koeficientov. V zdravotníctve a školstve totiž možno konštatovať “prirodzenú“ hierarchizáciu zariadení (Bráblíková 2009).

V snahe preskúmať špecifický charakter spádovosti za rôznym typom služieb a zároveň zachovať komplexnosť výskumu, boli osobitne vyčlenené parciálne regióny zdravotníctva, školstva a maloobchodu a služieb, a to na dvoch hierarchických úrovniach – nadlokálnej a mikroregionálnej. Následne bolo na ich základe možné vymedziť komplexné obslužné regióny. Pri identifikácii stredísk komplexných obslužných regiónov považujeme za metodicky najvhodnejší postup Dokoupila (2008), ktorý ako strediská uznáva obce, určené ako strediskové v dvoch z troch parciálnych regiónov. Ždánková (2007) naopak rozpracováva

¹⁸ MARYÁŠ, J. (1983): *K metodám výběru středisek maloobchodu a sfér jejich vlivu*. In: Zprávy geografického ústavu ČSAV, roč. 20, č. 3. Brno, Geografický ústav ČSAV, s. 61-76.

vymedzovanie sfér ich vplyvu, kde prideluje jednotlivým parciálnym obslužným sféram koeficienty podľa ich účasti na celkovej dochádzke za službami. Strediskám školstva priradzuje koeficient 1 a strediskám zdravotníctva a maloobchodu a služieb zase koeficient 2. Vychádza pritom z úvahy, že školský región zahŕňa výlučne dochádzku žiakov a študentov, kým zvyšné dva regióny vyjadrujú dochádzku všetkých obyvateľov predmetného územia. Po vypočítaní prevažujúceho spádu boli obce priradené k strediskám, pričom sa znovu uplatňuje pravidlo dvojtretinového náskoku najsilnejšieho strediska. Obce, nevykazujúce k žiadnemu stredisku dostatočne významnú spádovosť, boli považované za oscilačné.

Zmieňované výskumy obslužnej spádovosti na území mikroregiónov využívali rovnako ako Maryáš (1983) dotazníkovú metódu, dotazník však nielen obohatili otázkami o dochádzke do školských a zdravotníckych zariadení, ale upravili aj pôvodné otázky z oblasti nákupov a služieb tak, aby čo najvernejšie zachytávali súčasné trendy spotrebiteľského správania jednotlivcov v českej spoločnosti.¹⁹ Náhradné šetrenie prostredníctvom starostov zároveň doplnili priamym šetrením na vzorke populácie vo vybraných obciach. Obdobný komparatívny výskum realizoval Macka (1976) hodnotením odpovedí z dotazníkov, ktoré získal jednak u dvojpercentnej vzorky obyvateľstva a jednak pomocou tajomníkov vtedajších MNV. Odpovede oboch šetrení sa v prevažnej väčšine zhodovali, preto považuje náhradný spôsob šetrenia za dostatočne reprezentatívny a odporúča jeho využitie pri skúmaní rozsiahlejších území. Práve z tohto dôvodu sme v našej práci nepovažovali podobnú komparáciu za potrebnú. Súčasne je diskutabilná aj otázka reprezentatívnosti dvojpercentnej vzorky v sídlach s malou populáciou.

Pri formulácii otázok i celkovej štruktúry dotazníka použitého v našom výskume sa prirodzene vychádzalo z vyššie spomínaných prác, usilujúc o zachovanie možnosti porovnania ich výsledkov. Niektoré otázky však boli vypustené príp. pozmenené tak, aby odrážali aktuálny regiónotvorný význam jednotlivých obslužných procesov.²⁰ Spracovanie a analýza získaných údajov takisto do určitej miery kopíruje vyššie rozobraté prístupy. Pri tvorbe samotných regiónov bolo nutné rešpektovať aj všeobecné princípy regionalizácie, najmä zachovanie územnej celistvosti regiónov, čím sa odôvodňujú menšie odchylky od spádových obvodov získaných výpočtami.

Za inovatívne možno pokladať vyčlenenie štvrtého parciálneho regiónu, regiónu kultúry a športu, a to na oboch hierarchických úrovniach. Otázky zamerané na dochádzku za

¹⁹ vzor dotazníka v prílohe

²⁰ vzor dotazníka v prílohe

voľnočasovými aktivitami boli síce súčasťou Maryášovho i neskorších výskumov, nikdy však neboli zohľadnené pri vytváraní regiónov. Charakter týchto procesov a ich odraz v priestorovom správaní obyvateľstva je však natoľko špecifický, že je vyslovene vhodné hodnotiť ich vplyv na vznik regiónov osobitne. Odčlenenie regiónov kultúry a športu zo sféry maloobchodu a služieb možno odôvodniť aj všeobecnou klasifikáciou služieb podľa OSN, ktorá ich tiež definuje samostatne.

Ako uvádza Ždánková (2007), parciálnymi mikroregiónmi možno nazvať také mikroregióny, ktoré členia územie podľa určitého hľadiska. Po analýze zozbieraných dotazníkov sme teda v zázemí Olomouca na základe dochádzky do zdravotníckych, školských zariadení, zariadení maloobchodu a služieb a zariadení kultúry a športu vyčlenili na nadlokálnej i mikroregionálnej úrovni štyri parciálne obslužné regióny, a to:

- zdravotnícke regióny
- školské regióny
- regióny maloobchodu a služieb a
- regióny kultúry a športu.

4.2 Zdravotnícke regióny

V skúmanom území bola pomocou dotazníkov zisťovaná dochádzka za všeobecnými a detskými lekármi, zubnými lekármi, odbornými lekármi a dochádzka do nemocníc. Na základe relatívnej uzavretosti jednotlivých obslužných procesov, potvrdenej v podobne zameraných prácach (Ždánková 2007, Dokoupil 2008, Bráblíková 2009, Vacek 2010 a iné), boli stanovené dve resp. tri hierarchické úrovne analyzované osobitne. Keďže údaje z dotazníkov sú v dôsledku samostatného vyplňania starostami obcí do istej miery subjektívne, bolo nutné ich korigovať a objektivizovať podľa vybavenosti obcí potrebnými zdravotníckymi zariadeniami.²¹

4.2.1 Regióny nadlokálnej úrovne

Obslužné procesy nadlokálnej úrovne, ktoré boli pri vyčleňovaní zdravotníckych regiónov hodnotené, sú dochádzka za všeobecnými a detskými lekármi a zubnými lekármi. Dochádzka za gynekológmi, zisťovaná pri všetkých predošlých výskumoch, bola vypustená,

²¹ Vybavenosť obcí bola hodnotená podľa dát Českého štatistického úradu. Dostupné online: 25.04.2011, http://www.czso.cz/lexikon/mos_vdb.nsf/openkraj?openform&:cz071

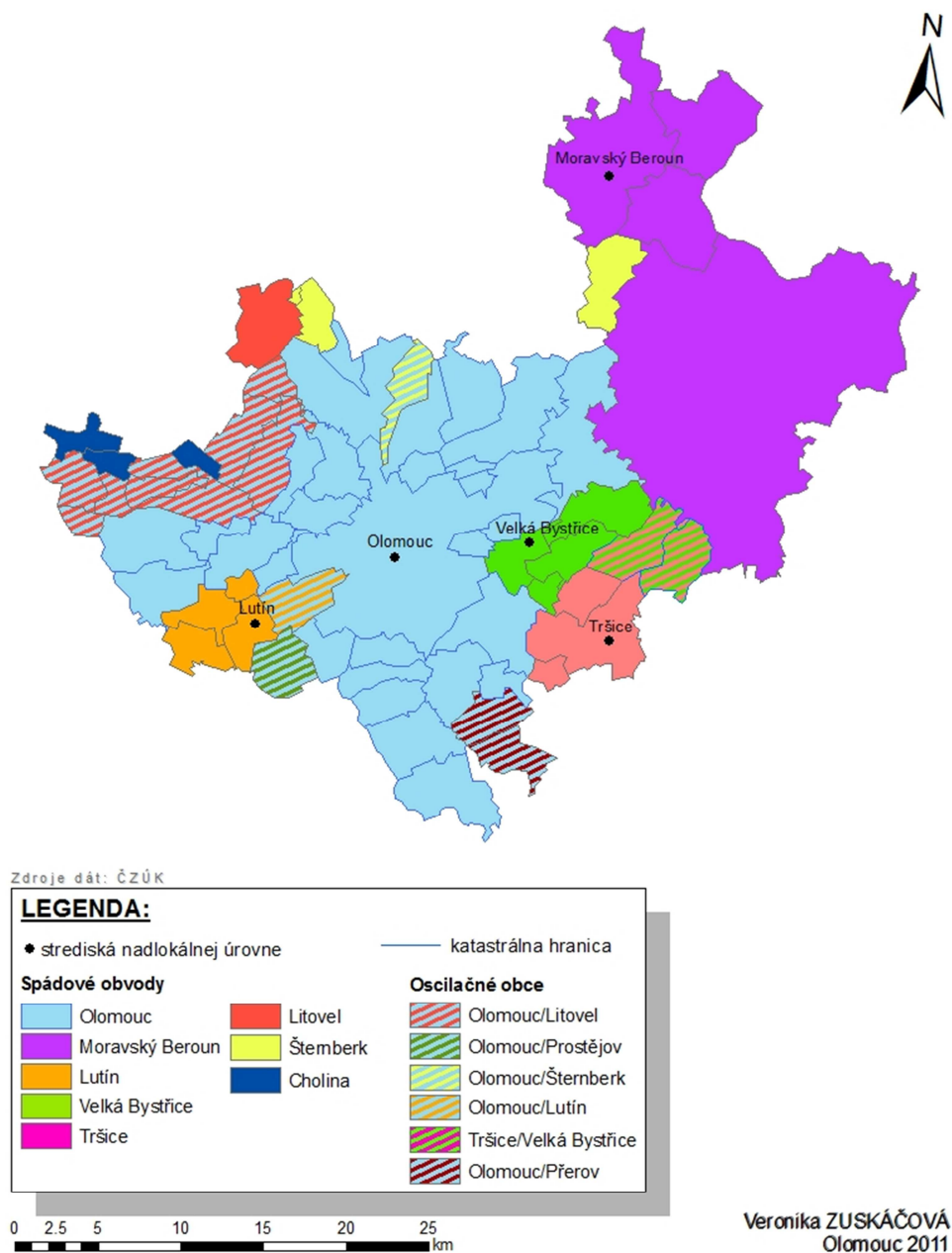
pretože ju v súčasnej dobe možno zaradiť skôr medzi procesy uzavreté na vyššej než nadlokálnej úrovni, resp. spadá pod dochádzku za odbornými lekármi.

Základným kritériom identifikácie stredísk nadlokálnej úrovne bola ich vybavenosť ambulanciou všeobecného, detského i zubného lekára. Zároveň však obec v tzv. bližšom zázemí Olomouca (Obr. 6) musela byť schopná vytvoriť dostatočne veľké vlastné zázemie, t.j. minimálne tri obce spadajúce do jej pôsobnosti. Za strediská boli uznané aj sídla nedisponujúce potrebnou rozsiahlym zázemím, ak bol opodstatnený predpoklad existencie spádovej oblasti mimo nami vymedzeného územia. Týmto postupom bolo identifikovaných päť stredísk, a to Olomouc, Moravský Beroun, Lutín, Velká Bystřice a Tršice. Ďalších päť stredísk bolo určených mimo skúmanej oblasti – Litovel, Šternberk, Cholína, Prostějov a Přerov.

Pri vymedzovaní sfér vplyvu nadlokálnych stredísk sa postupovalo podľa Maryášovej (1983) metodiky spočítavania celkových relatívnych významov obslužných procesov pre jednotlivé obce.²² Do úvahy nie sú brané ciele, ktorý neboli identifikované ako stredisko. Obce boli priradené k strediskám na základe prevažujúceho spádu, ak celkový relatívny význam druhého najsilnejšieho strediska nedosahoval viac ako dve tretiny hodnoty významu toho prvého. Obce nevykazujúce k žiadnemu stredisku dostatočne významnú spádovosť boli považované za oscilačné. Strediská a sféry ich vplyvu sú znázornené na mape č.2.

Napriek silnému vplyvu centrálného mesta Olomouc bolo možné vyčleniť tri vnútorné regióny v jeho najbližšom zázemí a jeden na jeho okraji. Súčasne sa v okrajových obciach uplatňuje vplyv väčších miest v okolí Olomouca, prejavujúci sa najmä osciláciou dochádzky. Vyššiu spádovosť obcí do Olomouca možno pozorovať pozdĺž dopravných komunikácií regionálneho významu, diaľničné ťahy pôsobia skôr negatívne. Existuje predpoklad, že na nadlokálnej úrovni sa dochádzky do menších zdravotníckych stredísk zúčastňuje prevažne ekonomicky neaktívne obyvateľstvo. Jedným z následkov pracovnej migrácie obyvateľstva je totiž aj využívanie mestských zdravotníckych zariadení mladou a strednou generáciou pracujúcou v Olomouci.

²² kompletný vzorový výpočet spádovosti obce v prílohe

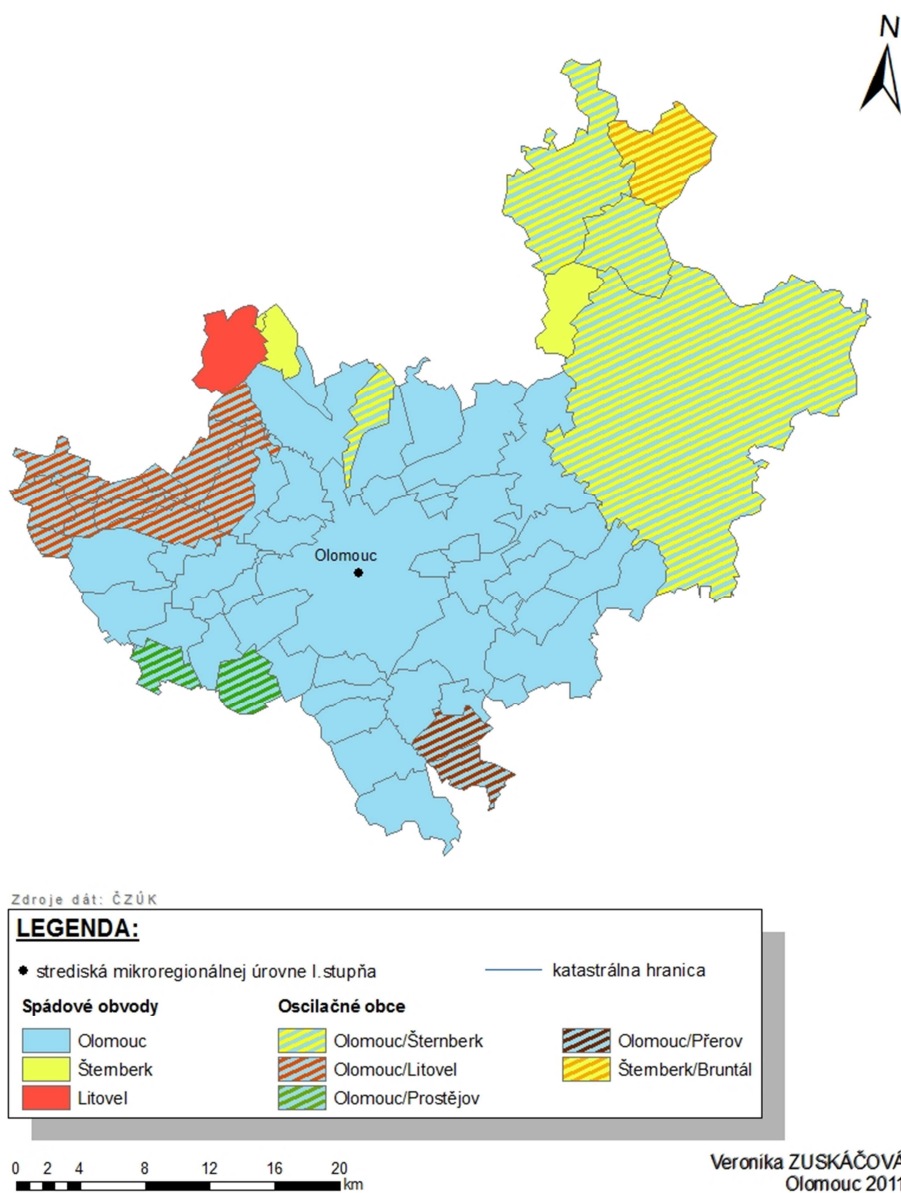

Mapa 2: Zdravotnícke regióny nadlokálnej úrovne v zázemí Olomouca
Zdroj: výskum Katedry geografie UP, vlastný terénny výskum

4.2.2 Regióny mikroregionálnej úrovne

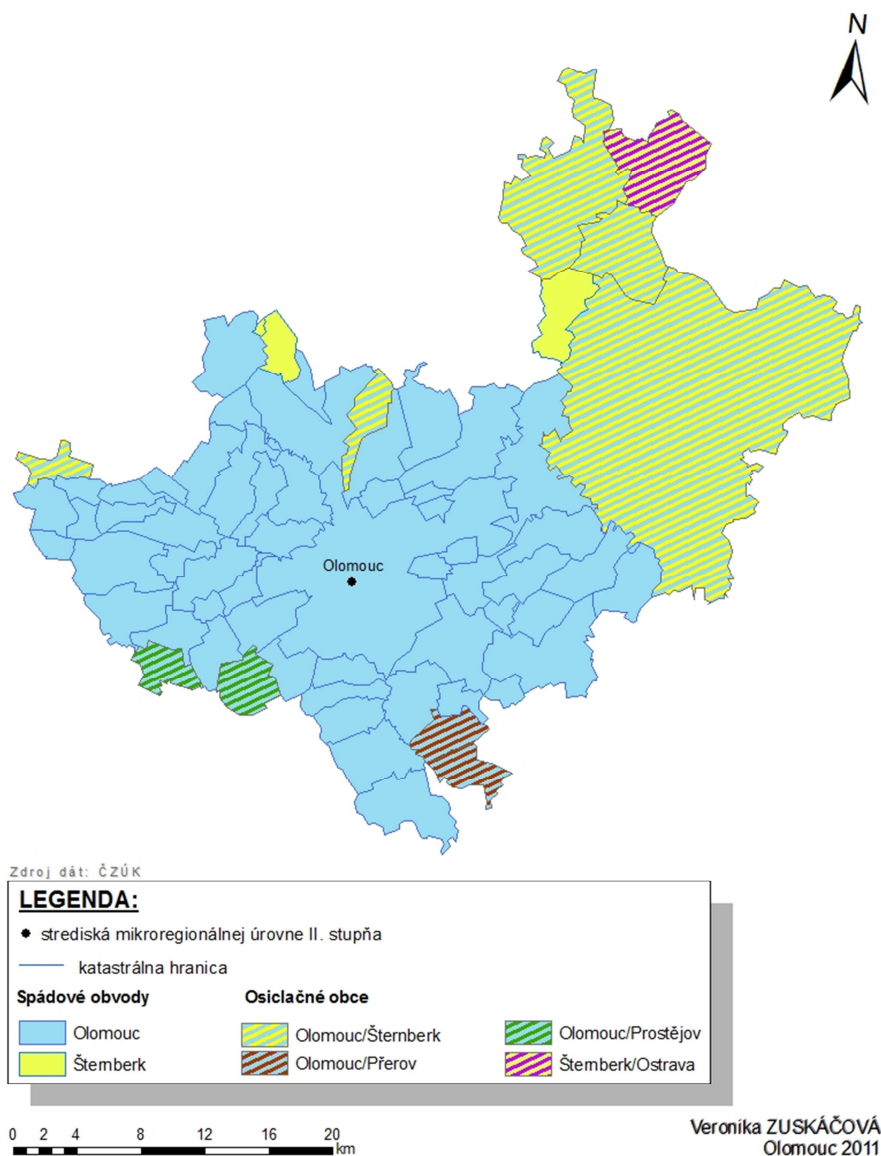
Ako strediská mikroregionálnej úrovne boli označené obce, disponujúce ordináciou odborného lekára. Dochádzka do nemocníc bola v dotazníkoch zisťovaná, keďže sa však jedná o proces charakteristický pre vyššiu než základnú mikroregionálnu úroveň spádovosti, ale nemožno ho ešte definovať ako mezoregionálny, rozdelili sme

mikroregionálnu spádovosť na dva stupne. Prvý stupeň vyjadruje dochádzku za odbornými lekármi a druhý zase dochádzku do nemocníc (Dokoupil 2008). Okrem základných kritérií výberu stredísk použitých už pri nadlokálnej úrovni, Maryáš (1988) uvádza, že strediská vyššej obslužnej úrovne sú zároveň strediskami na všetkých nižších úrovniach obsluhy. Preto boli za mikroregionálne strediská uznané iba obce vykazujúce strediskovosť aj na nadlokálnej úrovni. V rámci skúmanej oblasti sa na oboch stupňoch objavilo len jedno mikroregionálne stredisko, a to Olomouc. Mimo nej sa však aspoň čiastočne prejavuje aj vplyv Litovle, Šternberka, Prostějova, Přerova i Bruntálu (Mapa3).

Mapa 3: Zdravotnícke regióny mikroregionálnej úrovne I.stupňa v zázemí Olomouca
Zdroj: výskum Katedry geografie UP, vlastný terénny výskum

V mikroregionálnej úrovni II. stupňa takisto vystupuje ako stredisko iba mesto Olomouc, okrajovo aj Šternberk, Prostějov a Přeřov. Spádová oblasť Šternberka je podľa dotazníkových odpovedí fakticky podstatne širšia, kvôli zachovaniu hierarchickej postupnosti a podriadenosti stredísk sa však pri vytváraní regiónov značne oklieštila (Mapa 4). Vďaka tomu možno sledovať veľmi podobný priebeh hraníc jednotlivých regiónov v mikroregionálnej úrovni I. i II. stupňa. Spádová oblasť Litovle pripadla prevažne Olomoucu.

Mapa 4: Zdravotnícké regióny mikroregionálnej úrovne II. stupňa v zázemí Olomouca
Zdroj: výskum Katedry geografie UP, vlastný terénny výskum

Zaujímavým prípadom je obec Dvorce, ktorá v mikroregionálnej úrovni ako jediná oscilačne prislúcha vzdialenejším centráam (Bruntál a Ostrava). Napriek prevažnej

pracovnej dochádzke do Olomouca (Halás, Kladivo, Šimáček, Mintálová 2010) sa v sfére zdravotníctva zrejme okrem väčšej vzdialenosti stále silno prejavuje aj vplyv administratívneho zaradenia obce.

4.3 Školské regióny

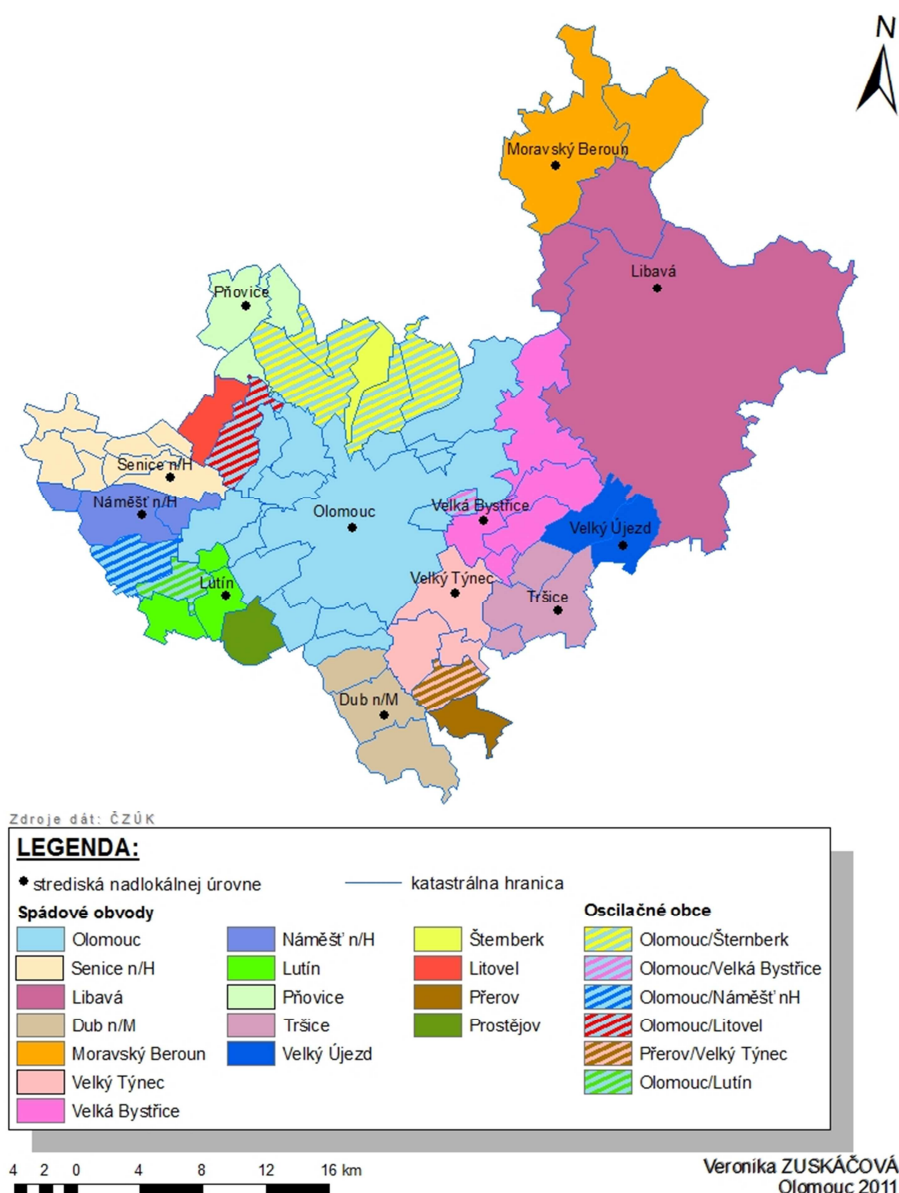
Pri hodnotení školskej dochádzky bola v záujmovom území zisťovaná a analyzovaná dochádzka do základných a stredných škôl. Otázka základných škôl vyžadovala najväčšie množstvo korekcií dotazníkov podľa údajov o vybavenosti obce, pretože boli brané do úvahy výlučne tzv. úplné základné školy, t.j. školy s nižším aj vyšším stupňom (1. – 9. ročník).²³ Vysoké školstvo a jeho spádovosť možno pokladať za proces uzavretý na mezoregionálnej úrovni, nebol teda do výskumu vôbec zahrnutý. Rovnako ako v oblasti zdravotníctva, aj pre školstvo je charakteristická prirodzená hierarchizácia zariadení, čiže bolo možné realizovať výpočty bez použitia koeficientov.

4.3.1 Regióny nadlokálnej úrovne

Jediným procesom hodnoteným v rámci školstva na nadlokálnej úrovni bola dochádzka do úplných základných škôl. Identifikácia stredísk i vymedzenie sfér ich vplyvu prebiehali na základe rovnakých kritérií, aké boli použité u predošlých parciálnych regiónov. V predmetnom území tak bolo vytvorených 12 nadlokálnych regiónov v okolí nasledujúcich sídel – Olomouc, Senice na Hané, Libavá, Dub nad Moravou, Moravský Beroun, Velký Týnec, Velká Bystřice, Náměšť na Hané, Lutín, Pňovice, Tršice a Velký Újezd. Práve obec Velký Újezd predstavuje určitú výnimku, keďže bola uznaná ako stredisko aj napriek tomu, že má len jednu ďalšiu spádovú obec. Z jej hraničnej polohy však možno usudzovať, že toto zázemie predsa len vytvára mimo skúmanú oblasť a z rovnakého dôvodu nemohla byť v záujme zachovania kompaktnosti regiónov ani po zhodnotení sekundárneho spádu pričlenená k inému regiónu. V okrajových obciach územia sa znova prejavuje aj vplyv Šternberka, Litovle, Přerova a Prostějova, či už jednoznačným spádom, alebo osciláciou dochádzky (Mapa 5).

²³ Vybavenosť obcí bola hodnotená podľa dát Českého štatistického úradu. Dostupné online: 19.04.2011, http://www.czso.cz/lexikon/mos_vdb.nsf/openkraj?openform&:cz071

Výrazne vyšší počet vzniknutých regiónov potvrdil hypotézu preferencie najkratšej vzdialenosti cieľovej obce pred kvalitou poskytovaných služieb v školskej sfére. Selektívna účasť obyvateľstva na týchto obslužných procesoch a najmä nižší vek účastníkov a potreba dennej migrácie z miesta bydliska zdôrazňujú význam najbližších stredísk poskytujúcich potrebné služby. Ďalším z faktorov je pravdepodobne kvalita infraštruktúry a dopravná dostupnosť, či čiastočne aj historická pozícia obce v systéme osídlenia, odrážajúca sa najmä v jej vybavenosti. Napriek tomu sa však relatívne silno prejavuje príťažlivosť mesta Olomouc aj vo vzdialenejších obciach. Dôležitým fenoménom je tu práve rastúci trend

Mapa 5: Školské regióny nadlokálnej úrovne v zázemí Olomouca
Zdroj: výskum Katedry geografie UP, vlastný terénny výskum

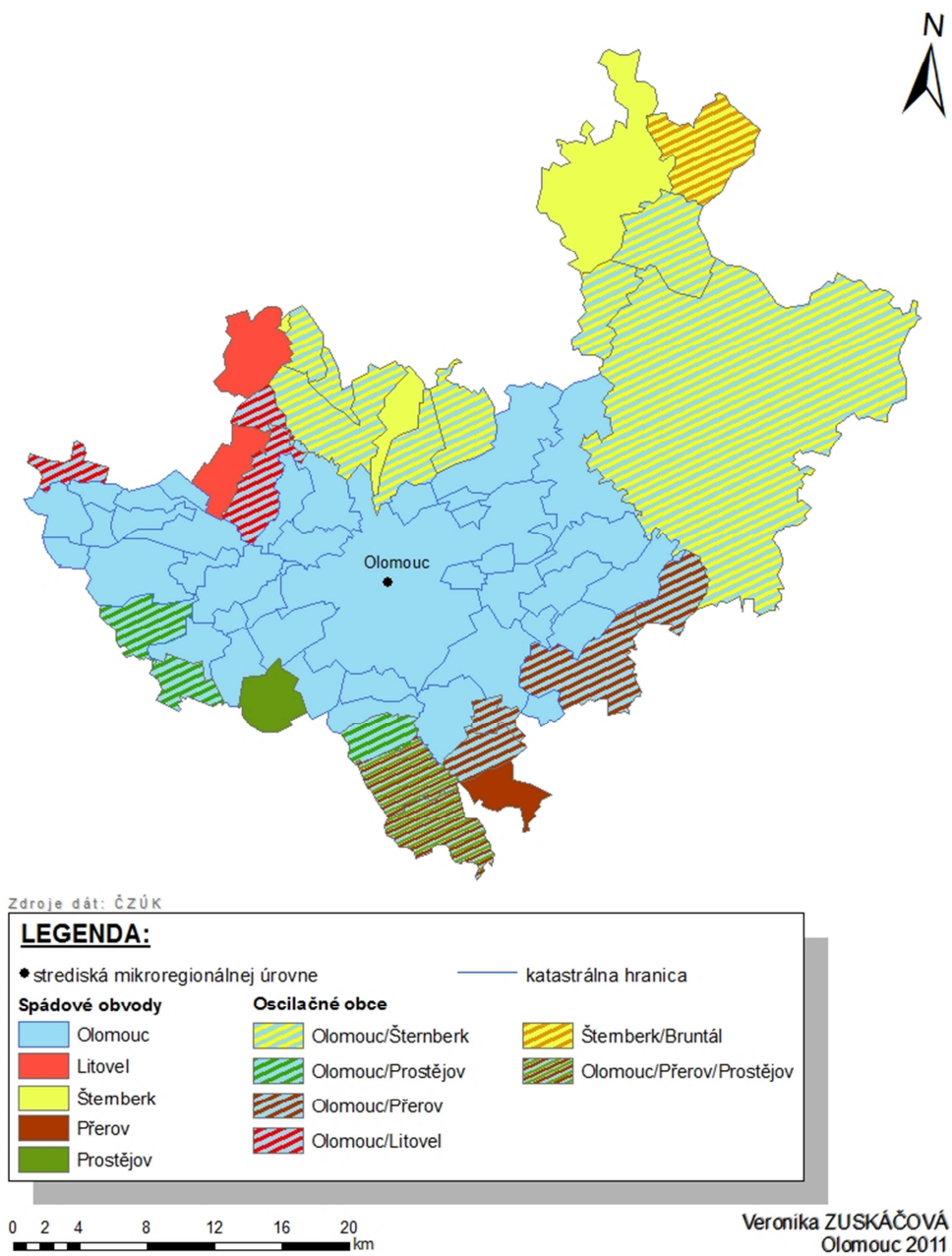
suburbanizačných procesov, spôsobujúci celkovú zmenu sociálnej štruktúry obyvateľstva obcí v zázemí väčších miest, a tým aj ich požiadaviek na vyššiu kvalitu služieb poskytovaných skôr mestskými školami. Zároveň sa vlastníctvo osobného vozidla stáva štandardom, čo znižuje, či v niektorých lokalitách dokonca eliminuje vyžívanie hromadnej dopravy (Lukáčová, Zuskáčová 2010).

4.3.2 Regióny mikroregionálnej úrovne

Na mikroregionálnej úrovni sa skúmala dochádzka do stredných škôl, čo zahŕňa široké spektrum stredných odborných škôl, učilíšť a gymnázií. Štandardným postupom²⁴ bolo v rámci predmetného územia identifikované jediné stredisko – Olomouc, jeho spádová oblasť bola však oproti zdravotníctvu viac postihnutá vplyvom okolitých miest, konkrétne Šternberka, Litovle, Prostějova a Přeřova (Mapa 6). Stredoškolským zariadením síce disponujú aj niektoré menšie sídla v blízkom zázemí Olomouca (Lutín a Velký Újezd), tie sú však buď súkromné, alebo úzko špecializované. Ich využiteľnosť teda nie je univerzálna a na regiónotvorné procesy majú minimálny vplyv. Práve profilácia a kvalita výuky stredných škôl do veľkej miery súvisí s ich návštevnosťou. Na rozdiel od nadlokálnej úrovne tu napriek selektívnosti procesu a veku účastníkov možno pozorovať nižšiu naviazanosť dochádzky na vzdialenosť od miesta bydliska.

U obce Dvorce sa znova čiastočne prejavil vplyv Bruntálu, pod ktorý v rámci okresu spadá. Jedinečná situácia nastala aj u obcí Dub nad Moravou a Věřovany, ktoré sa pri analýze dochádzky ocitli v prieniku vplyvov troch stredísk. Charakterizujeme ich teda ako oscilačné obce Olomouca, Přeřova a Prostějova. Kompletný prehľad všetkých obcí a ich spádovosť k nadlokálnym a mikroregionálnym strediskám je uvedený v prílohe (Tab. 1a, 1b).

²⁴ kompletný vzorový výpočet spádovosti obce v prílohe

Mapa 6: Školské regióny mikroregionálnej úrovne v zázemí Olomouca
Zdroj: výskum Katedry geografie UP, vlastný terénny výskum

4.4 Regióny maloobchodu a služieb

Ako už bolo spomenuté pri rozoberaní metodologických východísk, procesy skúmané Maryášom (1983) neodrážajú v plnom rozsahu povahu súčasných nákupných a spotrebných tendencií v spoločnosti. Ako uvádza Szczyrba (2005), v socialistickom období,

kedy bol tento výskum realizovný, priestorovo-funkčné usporiadanie vtedajšej maloobchodnej siete na jednej strane koncentrovalo maloobchod do centier miest, na strane druhej však silne zdôrazňovalo vyrovnávanie sociálnych rozdielov medzi mestom a vidiekom. Podľa koncepcie strediskovej sústavy osídlenia tak boli do určených vidieckych obcí často nelogicky a necitlivo umiestňované nákupné strediská (tzv. družstevné predajne). Liberalizácia ekonomického prostedia počiatkom 90. rokov minulého storočia vyvolala rozsiahle kvantitatívne a kvalitatívne zmeny v odvetví a následne i zmeny priestorovej organizácie maloobchodu a služieb.

Za procesy najviac vystihujúce aktuálnu organizáciu územia podľa obslužného princípu sme teda v našom výskume stanovili dochádzku za dennými nákupmi (potraviny a základná drogeria), nákupmi bežného textilu a obuvi, nákupmi priemyselného tovaru (elektro, bicykle, športové potreby a pod.), nákupmi nábytku a bytových doplnkov, dochádzku za bežnými službami (kaderník, čistiareň, oprava obuvi, fotograf atď.), návštevu banky a poisťovne (príp. jej pobočky) a návštevu lekárne. Nákupy tovaru dennej potreby sú síce považované za proces uzavretý na miestnej úrovni (Maryáš 1983), zámerom však bolo zistiť prípadné odchylky v povahe dochádzky obyvateľstva v zázemí mesta krajskej úrovne najmä vplyvom koncentrácie obchodu a celkovej zmene nákupného správania populácie. Aj v ostatných procesoch možno predpokladať istú zmenu relatívnej uzavretosti resp. vzdialenosti, do ktorej sa uskutočňuje 90% ciest do cieľových obcí, oproti priemerným celorepublikovým hodnotám z 80. rokov.

Podľa odpovedí v dotazníkoch sme teda zisťovali vzdušnú vzdialenosť do hlavných cieľov i do všetkých uvádzaných cieľov. Vzdušná vzdialenosť bola uprednostnená pred cestnou kvôli lepšej porovnateľnosti s prvotným výskumom i nezanedbateľnému významu železničnej dopravy v regióne. Pre jednotlivé obslužné procesy bolo od vzdialeností hlavných i všetkých uvedených cieľov odpočítaných 10% hodnôt s najväčšou odchylkou. Zvyšné hodnoty boli spriemerované. Komparáciou s Maryášovými závermi (1988) možno konštatovať všeobecné zníženie dochádzkovej vzdialenosti u všetkých procesov (Tab.2), čo možno čiastočne vysvetliť blízkosťou Olomouca ako krajského mesta. Jediný nárast je badateľný u hlavných cieľov denných nákupov zrejme vďaka trendu nakupovania "vo veľkom" v nákupných centrách v tesnej blízkosti centra. Stále však zostáva tento proces uzavretý iba na lokálnej úrovni. Zároveň došlo k prehodeniu poradie obslužných procesov vzhľadom k vzdialenosti dochádzkových cieľov. Ako nadlokálne procesy vystupujú aj podľa zhodnotenia počtu uvedených cieľov návšteva lekárne, bežné služby a návšteva banky

a poisťovne. Zvyšné procesy sme priradili napriek nie úplne jednoznačnej hranici k mikroregionálnej spádovosti.

Obslužný proces	Hlavné ciele /km/	Všetky ciele /km/
Denné nákupy	1	5
Návšteva lekárne	5	7
Bežné služby	8	7
Návšteva banky a poisťovne	8	8
Nákupy bežného textilu a obuvi	9	10
Nákupy priemyselného tovaru	10	10
Nákupy nábytku a bytových doplnkov	10	12

Tab.2: Relatívna uzavretosť ciest za nákupmi a službami v zázemí Olomouca v r. 2010.
Zdroj: výskum Katedry geografie UP, vlastný terénny výskum a výpočty

Ciele dochádzky boli analyzované nielen z hľadiska ich vzdialenosti, ale skúmal sa takisto aj ich počet. Najnižší počet cieľových obcí bol uvedený v procese nákupu nábytku a bytových doplnkov, ktorému bol priradený základný koeficient 1. U ostatných obslužných procesov bol zisťovaný pomer počtu hlavných cieľov k tomuto procesu a na jeho základe boli jednotlivým procesom priradené koeficienty ich frekventovanosti resp. významnosti (Tab. 3).

Obslužný proces	Hlavné ciele	Všetky ciele	Pomer	Koeficient
Denné nákupy	39	66	9.75	10
Návšteva lekárne	18	24	4.5	4.5
Bežné služby	13	46	3.25	3
Návšteva banky a poisťovne	10	25	2.5	2.5
Nákupy bežného textilu a obuvi	6	23	1.5	1.5
Nákupy priemyselného tovaru	6	19	1.5	1.5
Nákupy nábytku a bytových doplnkov	4	13	1	1

Tab. 3: Obslužné procesy maloobchodu a služieb – počet cieľov a koeficienty.
Zdroj: výskum Katedry geografie UP, vlastný terénny výskum a výpočty

Oproti Maryášovým (1988) výsledkov možno znova pozorovať značnú reštrukturalizáciu procesov. Dochádzka za nákupmi nábytku a bytových doplnkov síce stále predstavuje najnižšiu frekventovanosť, ostatné procesy však podľa významnosti zastávajú úplne iné pozície. Najvýraznejší posun zaznamenala návštevnosť lekární, ktorá v našom výskume predstavuje základ nadlokálnej spádovosti, kdežto v 80. rokoch spadala jednoznačne do mikroregionálnej úrovne. Tento fakt nepriamo dosvedčuje vyššiu vybavenosť obcí základnými zdravotníckymi potrebami, na ktorú vo svojom výskume transformácie sektora

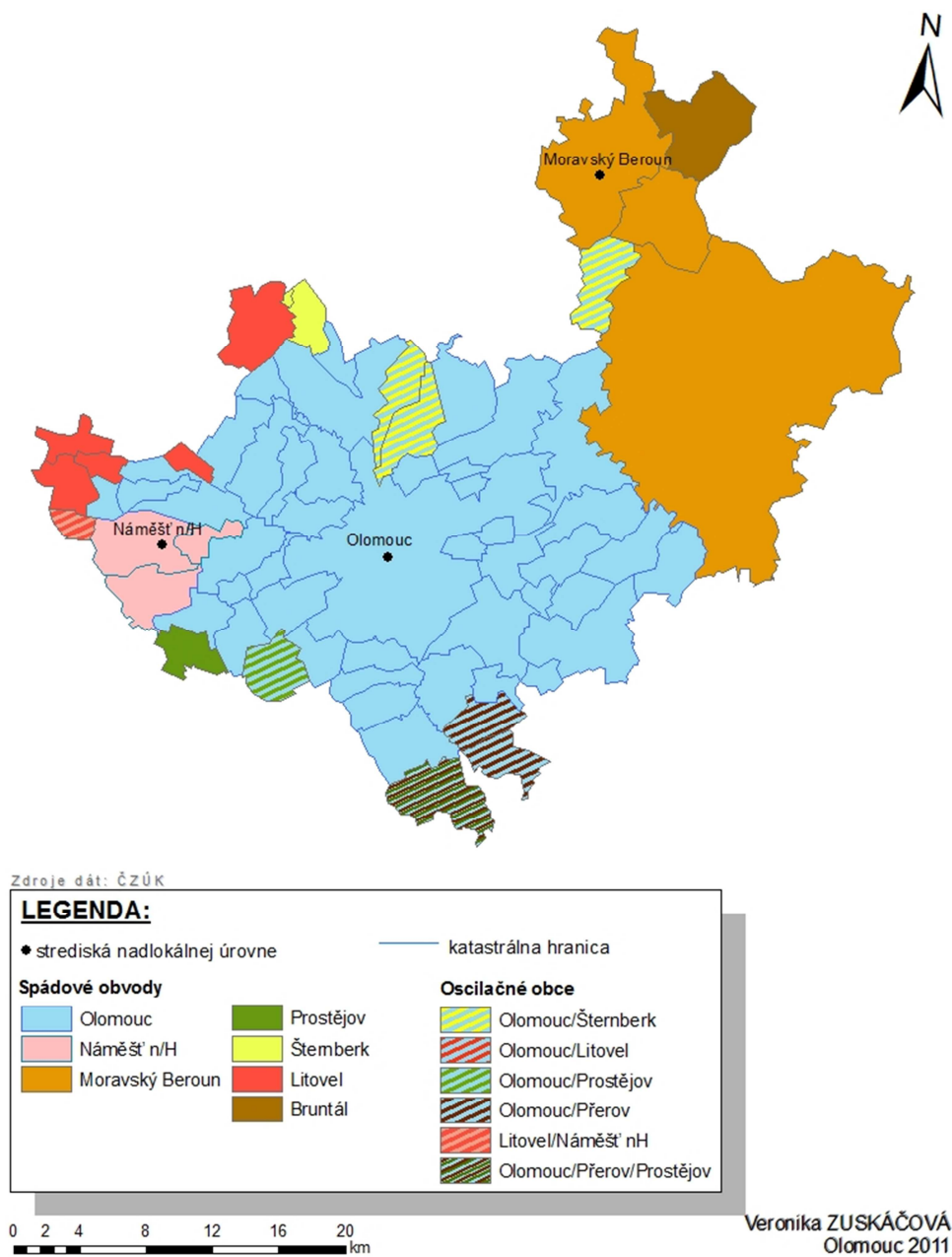
služieb poukazuje aj Szczyrba a kol. (2006). Opačný charakter posunu vykazuje dochádzka za nákupmi textilu a obuvi. Pred blízkosťou nákupného zariadenia je teda v súčasnosti uprednostňovaná kvalita a rozsah sortimentu, predovšetkým jej príslušnosť k určitej určitej “značke“. To znova dokazuje rozšírenosť využívania úzko špecializovaných predajní koncentrovaných najmä v nákupných centrách na okraji veľkých miest (Szczyrba 2006). Nový prvok predstavuje dochádzka do finančných inštitúcií, ktorých význam v poslednej dobe čoraz viac narastá.

Skúmané obslužné procesy boli následne podľa koeficientov rozdelené do dvoch hierarchických úrovní. Do nadlokálnej úrovne sme zaradili návštevu lekárne, dochádzku za bežnými službami a návštevu banky a poisťovne. Dochádzka za nákupmi bežného textilu a obuvi, priemyselným tovarom a nábytkom a bytovými doplnkami bola naopak pričlenená k mikroregionálnej spádovosti.

4.4.1 Regióny nadlokálnej úrovne

Obslužné procesy, stanovené v predchádzajúcej kapitole ako nadlokálne, teda dochádzka do lekárne, za bežnými službami (kaderník, čistiareň, oprava obuvi, fotograf atď.) a dochádzka do banky a poisťovne, boli analyzované pôvodnou Maryášovou metodikou (1988). Za strediská boli určené obce vykazujúce dostatočnú mieru regionálnej pôsobnosti, t.j. minimálne 3 obce ich v dotazníku uviedli ako hlavný cieľ dochádzky v dvoch z troch skúmaných obslužných procesov. Vybavenosť obce či kapacita maloobchodných zariadení nebola v rámci výskumu zisťovaná kvôli nedostatku relevantných štatistických údajov. Predpokladáme však ich dostatočnú reflektiu v empirických údajoch získaných terénnym výskumom. V rámci skúmanej oblasti sme tak identifikovali tri nadlokálne strediská maloobchodu a služieb, schopné vytvoriť si dostatočne veľké spádové zázemie – Olomouc, Náměšť na Hané a Moravský Beroun. Mimo hraníc oblasti sa znova prejavujú ako strediská Šternberk, Litovel, Prostějov a Bruntál. Přerov má len oscilačný vplyv. Sféry vplyvu týchto stredísk boli vypočítavané obdobne porovnávaním celkových relatívnych významov jednotlivých procesov vynásobených príslušným koeficientom.²⁵ Týmto postupom boli vymedzené spádové oblasti určených stredísk znázornené na mape č.7.

²⁵ kompletný vzorový výpočet spádovosti v prílohe

Mapa 7: Regióny maloobchodu a služieb nadlokálnej úrovne v zázemí Olomouca

Zdroj: výskum Katedry geografie UP, vlastný terénny výskum

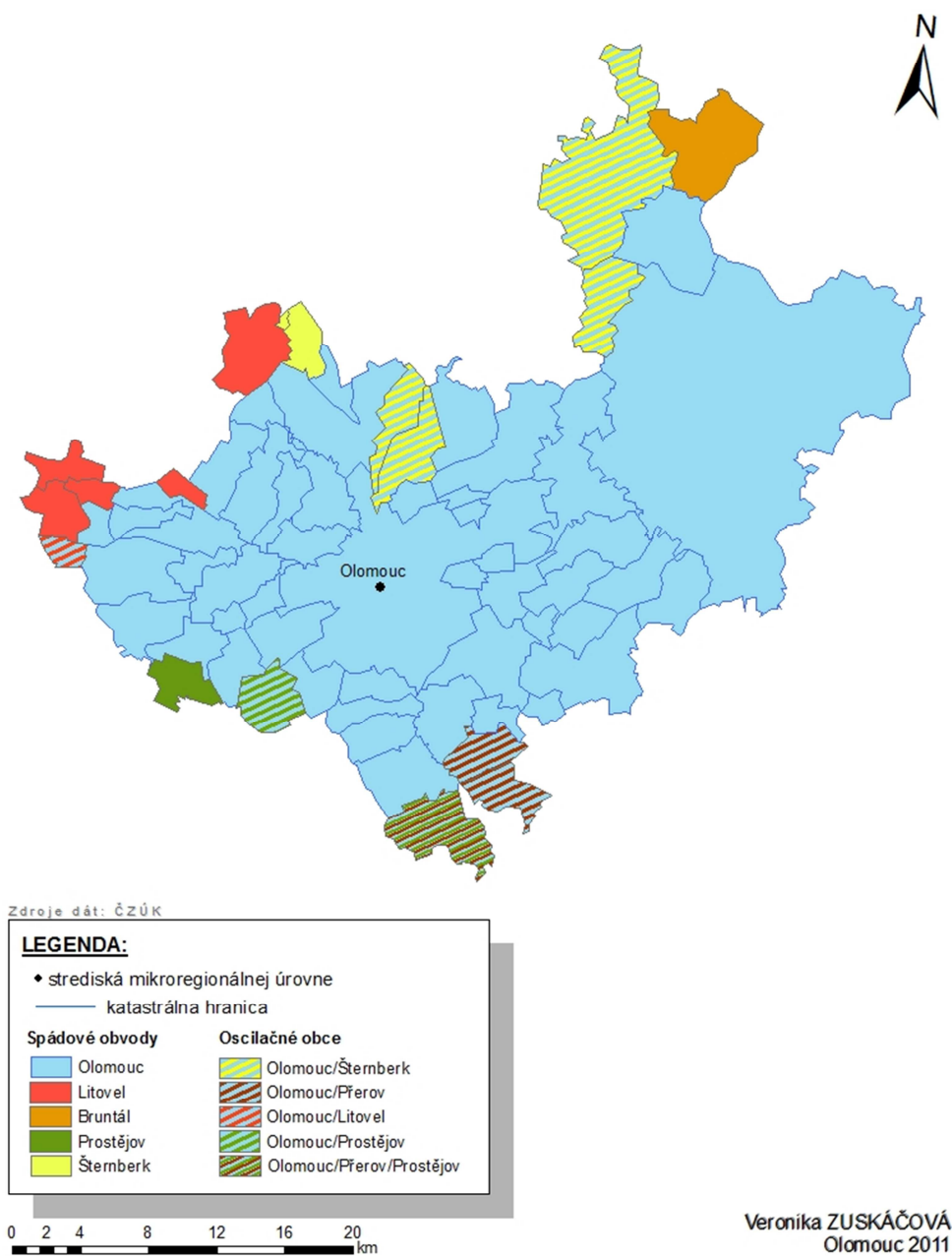
Oproti zdravotníckej a školskej spádovosti možno pozorovať podstatné zväčšenie spádovej oblasti Olomouca, zodpovedajúcej v predošlých parciálnych regiónoch viac-menej mikroregionálnej úrovni. Príčinu možno vidieť vo výrazne lepšej obslužnej vybavenosti mesta Olomouc nielen čo sa týka kvantity zariadení, ale najmä jej kvality. Ako uvádza Szczyrba (2006), zatiaľ čo urbánna sieť maloobchodu a služieb funguje v podmienkach vysoko koncentrovaného dopytu a poskytuje širokosortimentnú ponuku, rurálna maloobchodná sieť sa

uspokojuje s málo koncentrovaným dopytom a je spojená s vysokými nákladmi obehu tovaru v porovnaní s mestskou sieťou. Výnimku tvoria veľkoplošné maloobchodné jednotky lokalizované v dôsledku suburbanizačných procesov často na okraji sídelných útvarov. Podobné nákupné strediská možno nájsť v katastri sídel Velký Týnec (Olympia) a Velká Bystřice (Makro), ich význam bol však v dotazníkových odpovediach značne podhodnotený, keďže boli chápané prevažne ako súčasť mesta Olomouc. Obec Věrovany znova vykazuje osciláciu medzi tromi strediskami.

4.4.2 Regióny mikroregionálnej úrovne

Na mikroregionálnej úrovni boli pre spádovosť za maloobchodom a službami na základe ich frekvencovanosti relevantné procesy dochádzky za nákupmi bežného textilu a obuvi, priemyselného tovaru a nábytku a bytových doplnkov. Ako strediská boli uznané obce, vykazujúce dostatočnú regionálnu pôsobnosť v dvoch z troch uvedených procesov a zároveň vytvárali požadované zázemie t.j. minimálne tri spádové obce. Rovnako bolo zohľadnené aj kritérium nadlokálnej strediskovosti. Ak obec vykazovala spádovosť k nadlokálnemu stredisku, ktoré bolo uznané aj ako mikroregionálne, bola k nemu automaticky priradená. V opačnom prípade boli porovnávané celkové relatívne významy uvádzaných mikroregionálnych stredísk. Strediskovosť v predmetnom území bola uznaná iba mestu Olomouc, okrajovo sa prejavuje znova vplyv Šternberka, Litovle, Přerova, Prostějova a v obci Dvorce aj mesta Bruntál (Mapa 8).

Sféry vplyvu stredísk boli následne vymedzené štandardným postupom. Prehľad všetkých obcí a ich spádovosť k nadlokálnym aj mikroregionálnym strediskám je uvedená v prílohe (Tab. 1a, 1b). Spádová oblasť Olomouca pokrýva prakticky celý skúmaný región, len zopár hraničných obcí prislúcha iným mestám alebo medzi nimi osciluje. Obec Věrovany aj na tejto úrovni podľa dochádzky osciluje medzi Olomoucom, Přerovom a Prostějovom.

Mapa 8: Regióny maloobchodu a služieb mikroregionálnej úrovne v zázemí Olomouca
Zdroj: výskum Katedry geografie UP, vlastný terénny výskum

4.5 Regióny kultúry a športu

Na rozdiel od predchádzajúcich prác zaoberajúcich sa regionalizáciou na základe tzv. obslužného princípu, ktoré vyčleňujú len tri parciálne regióny (Ždánková 2007, Dokoupil 2008, Bráblíková 2009, Vacek 2010 a iné), rozhodli sme sa v našej práci odčleniť sféru

kultúry a športu a analyzovať ju osobitne. Dôvody tohto postupu sú zdôvodnené pri rozbere metodologických východísk (Kapitola 4.1).

Do dotazníkovho šetrenia boli teda zaradené aj otázky zisťujúce dochádzku za kultúrными a športovými akciami, diskotékami a kinom. Keďže neexistuje žiadna inštitucionálna hierarchizácia týchto obslužných procesov, znova sme zvolili metódu pridelovania koeficientov na základe pomeru počtu hlavných cieľov (Tab. 4). Ako procesy uzavreté na nadlokálnej úrovni boli takto identifikované návštevy kultúrnych a športových akcií a návštevy diskoték. Návšteva kina napoak podľa počtu hlavných aj vedľajších cieľov jednoznačne spáda do mikroregionálnej úrovne.

Obslužný proces	Hlavné ciele	Všetky ciele	Pomer	Koeficient
Návštevy kultúrnych a športových akcií	20	59	2.2	2
Návštevy diskoték	16	40	1.8	2
Návšteva kina	9	17	1	1

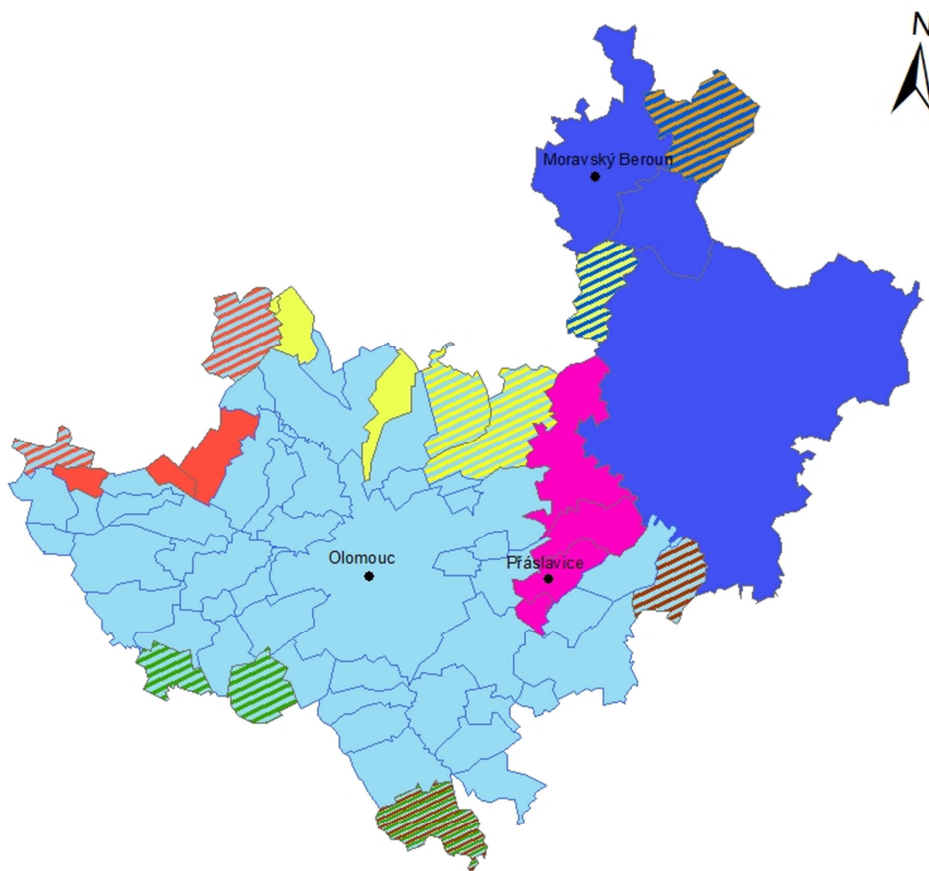
Tab. 4: Obslužné procesy kultúry a športu – počet cieľov a koeficienty.

Zdroj: výskum Katedry geografie UP, vlastný terénny výskum a výpočty

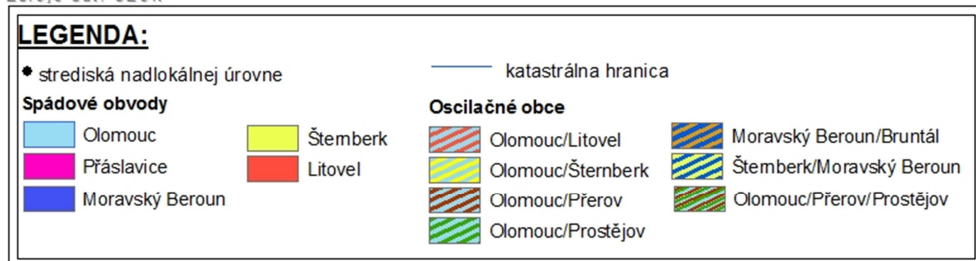
4.5.1 Regióny nadlokálnej úrovne

V rámci nadlokálnej úrovne boli analyzované návštevy kultúrnych a športových akcií a diskoték, pričom hlavný regiónotvorný význam bol prisúdený dochádzke za diskotékami. Otázka kultúrnych a športových akcií predstavuje totiž príliš široké spektrum aktivít od nadlokálnej až po mezoregionálnu uroveň, ktoré boli v jednotlivých dotazníkoch chápané rôzne. Postupom využitým pri vymedzovaní predošlých parciálnych regiónov²⁶ sme identifikovali v nadlokálnej úrovni tri strediská kultúry a športu, a to Olomouc, Páraslavice a Moravský Beroun. Ako v predošlých parciálnych regiónoch aj tu sa v hraničných obciach prejavil vplyv okolitých miest, konkrétne Šternberka, Litovle, Přerova, Prostějova a Bruntálu (Mapa 9). Sféry ich vplyvu sa určovali obdobným spôsobom.

²⁶ kompletný vzorový výpočet spádových obvodov stredísk uvedený v prílohe

Zdroje dát: ČZÚK

Veronika ZUSKÁČOVÁ
Olomouc 2011

Mapa 9: Regióny kultúry a športu nadlokálnej úrovne v zázemí Olomouca

Zdroj: výskum Katedry geografie UP, vlastný terénny výskum

Vznik spádového regiónu Přáslavic poukazuje na spomínaný unikátny charakter obslužných procesov voľnočasových aktivít. Vysvetlenie voľnočasovej strediskovosti obce, ktorá v žiadnom z doteraz vymedzených parciálnych regiónov ako stredisko nefigurovala, možno pravdepodobne nájsť v nadpriemernom vybavení obce kvalitnými priestormi pre kultúrne a športové aktivity (novootvorené viacúčelové centrum, dve športové sály a pod.) i množstvom samotných podujatí atraktívnymi nielen pre miestne obyvateľstvo. Ostatné

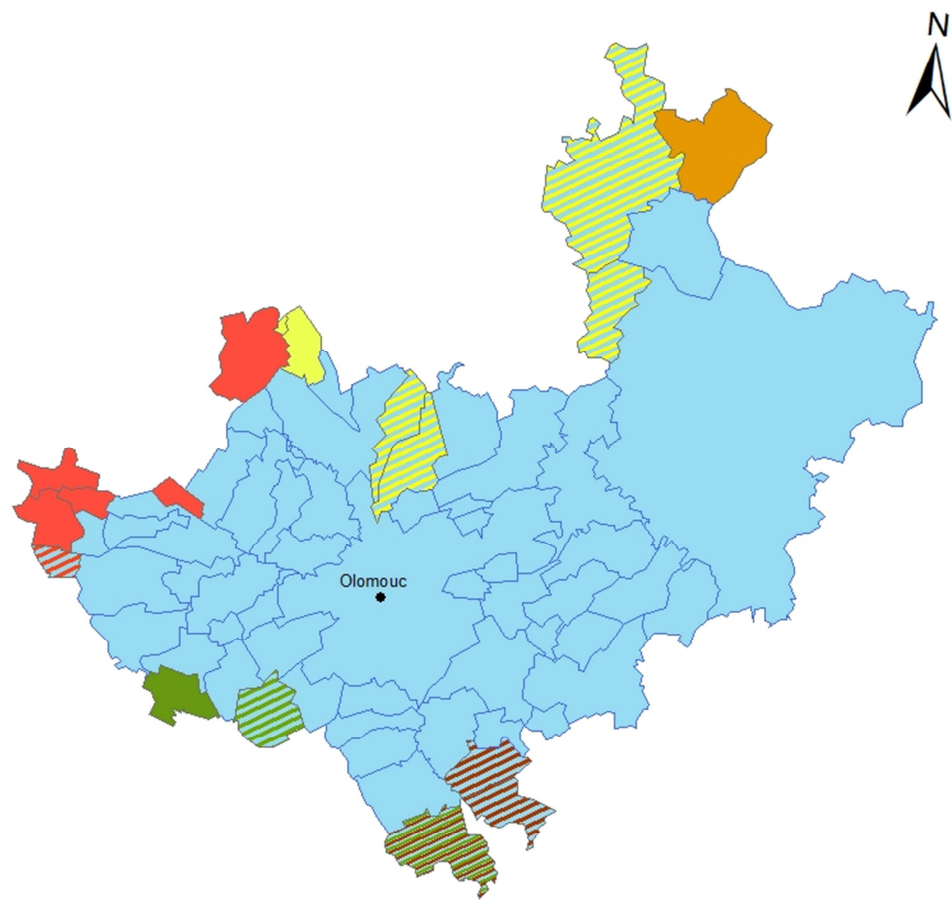
regióny viac-menej kopírujú spádovosť na základe dochádzky za maloobchodom a službami. Obec Věřovany sa znova ocitla v prieniku regionálnej pôsobnosti troch stredísk.

Podobnosť hraníc regiónov kultúry a športu s regiónmi maloobchodu a služieb nie je náhodná. V oboch sférach vystupuje Olomouc a ďalšie väčšie mestá ako výrazné centrá, v ktorých sa koncentruje kvalita poskytovaných služieb a rozmanitosť kultúrneho a spoločenského vyžitia. Frekvencia ich využívania nebýva denná (ako je to napríklad u školskej dochádzky), či podmienená zmenou stavu (zdravotnícke služby), preto sa u oboch typov procesov v rozhodovacom procese uplatňuje faktor dosiahnutia očakávaných efektov t.j. do popredia vystupuje kvalita služieb v širšom chápaní. Zároveň možno v súčasnosti pozorovať určité stieranie rozdielov medzi oboma sférami a nakupovanie či využívanie určitých služieb býva často vnímané ako voľnočasová aktivita.

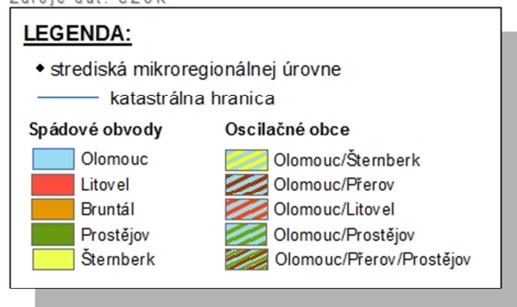
4.5.2 Regióny mikroregionálnej úrovne

Mikroregionálny význam bol pri dochádzke za voľnočasovými aktivitami prisúdený návštevam kina, ktorý vyžaduje istú vyššiu vybavenosť obce priestormi vhodnými pre kultúrne podujatia. Údaje z dotazníkov boli znova korigované podľa regionálnych štatistík.

Štandardnými postupmi boli v rámci hraníc skúmaného územia určené dve mikroregionálne strediská kultúry a športu – Olomouc a Moravský Beroun, mimo oblasti znova Šternberk, Litovel, Bruntál a Prostějov, oscilačne aj a Přerov (Mapa 10). Pri dochádzke do kina na základe dotazníkov vystupoval ešte spádový región Velkého Týnca, v ktorého katastri je lokalizované nákupné centrum Olympia vybavené multikinom. Tento región však v nadlokálnej úrovni nevytváral vôbec žiadne zázemie, a tak z dôvodu zachovania hierarchickej náväznosti stredísk nemohol byť braný do úvahy.

Zdroje dát: ČZÚK

Veronika ZUSKÁČOVÁ
Olomouc 2011

Mapa 10: Regióny kultúry a športu mikroregionálnej úrovne v zázemí Olomouca
Zdroj: výskum Katedry geografie UP, vlastný terénny výskum

5 KOMPLEXNÉ OBSLUŽNÉ REGIÓNY V ZÁZEMÍ MESTA OLOMOUC

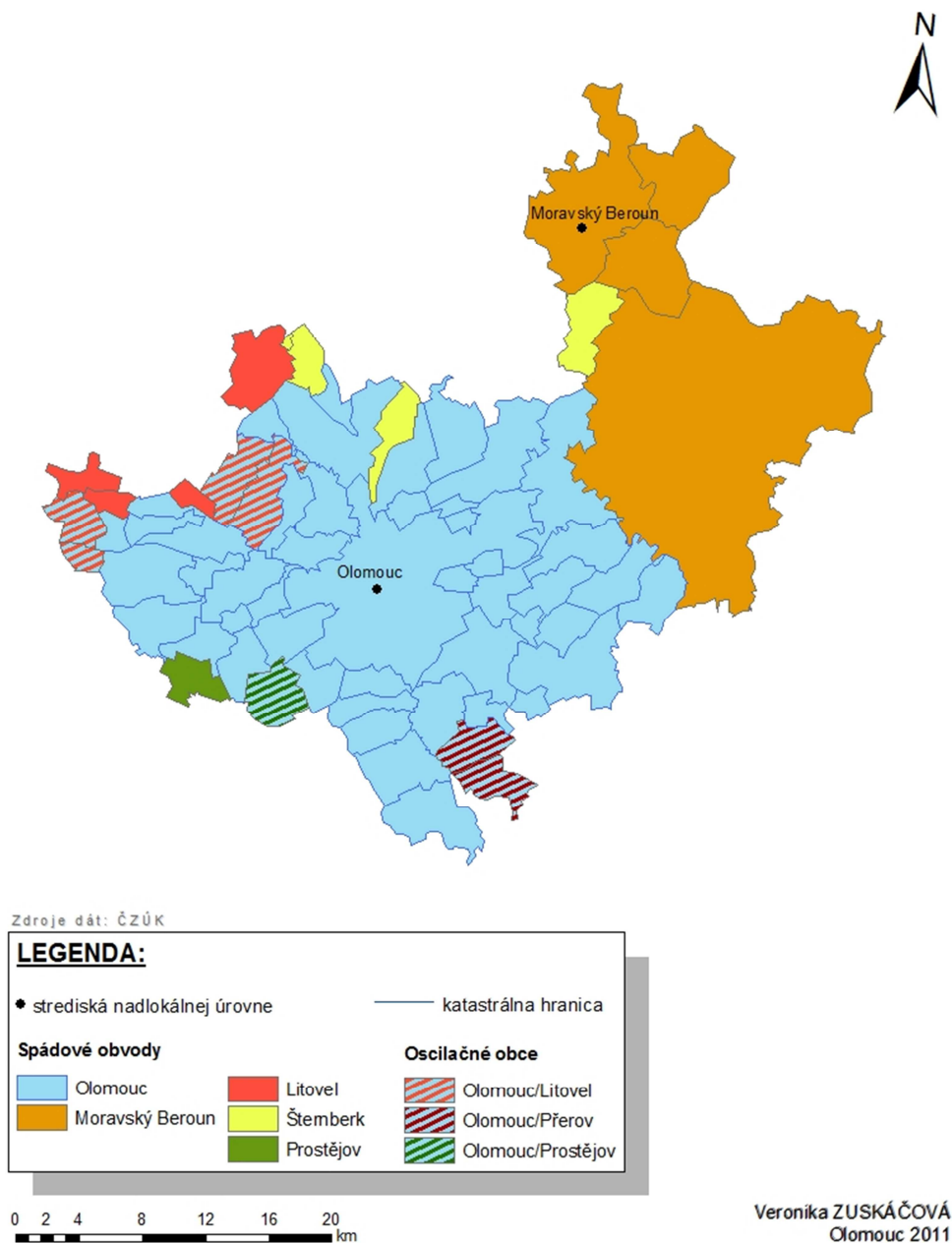
HAMPL (2005) pri regionalizácii územia Českej republiky vymezuje komplexné sociogeografické mikroregióny primárne ako regióny pracovnej dochádzky, ktoré sú v niektorých prípadoch sekundárne upravené predovšetkým podľa obslužného spádu obcí a dochádzky do škôl. V predošlej kapitole boli na základe dochádzky do škôl, dochádzky do zdravotníckych zariadení a dochádzky za nákupmi a službami v skúmanom území vymedzené parciálne obslužné strediská nadlokálnej a mikroregionálnej úrovne i sféry ich vplyvu. Na ich základe sme následne vymedzili komplexné regióny. Pretože sú vytvorené na tzv. obslužnom princípe a ich súčasťou nie je pracovná dochádzka, sú nazvané *komplexnými obslužnými regiónmi*.

5.1 Komplexné obslužné regióny nadlokálnej úrovne

Pri vytváraní komplexných obslužných regiónov sme použili metodiku Ždánskej (2007), ktorú sme aplikovali na nami vytvorené parciálne regióny. Za komplexné obslužné strediská nadlokálnej i mikroregionálnej úrovne boli označené obce, určené ako strediskové v troch zo štyroch parciálnych regiónov. Jednotlivým parciálnym sféram boli priradené koeficienty na základe ich celkového regiónotvorného významu. Vychádzajúc z úvahy, že školský región zahŕňa výlučne dochádzku žiakov a študentov, a je teda výrazne selektívny, prideliť školským strediskám koeficient 1. Strediskám zdravotníctva a maloobchodu a služieb bol napoak pridelený koeficient 2, keďže vyjadrujú dochádzkovosť všetkých obyvateľov predmetného územia. Strediská kultúry a športu boli síce taktiež vyčlenené na základe dochádzky všetkých obyvateľov, napriek tomu im však priradíme nižší koeficient 1. Dôvodom je nielen ich špecifická povaha, ale najmä inovatívnosť ich zahrnutia do regionalizácie a snaha o zachovanie najvyššej možnej miery komparability s predošlými výskumami, kde spádovosť voľnočasových aktivít nebola zohľadňovaná.

Pri vymedzovaní sfér vplyvu takto určených stredísk sa postupovalo znova vypočítavaním prevažného spádu každej obce. V prípade, že u obce nebola splnená požiadavka dvojtretinového nárastu najsilnejšieho strediska, bola označená za oscilačnú.

Prehľad všetkých obcí a ich parciálna i komplexná spádovosť je uvedený v prílohe (Tab.1a,1b).

Mapa 11: Komplexné obslužné regióny nadlokálnej úrovne v zázemí Olomouca
Zdroj: výskum Katedry geografie UP, vlastný terénny výskum

V zázemí mesta Olomouc možno takto identifikovať dve komplexné obslužné strediská nadlokálnej úrovne, a to samotné mesto Olomouc a obec Moravský Beroun, obe vytvárajúce dostatočne veľké spádové oblasti. Napriek tomu, že v skúmanom území možno nájsť populačne i vybavenostne výraznejšie sídla, než je Moravský Beroun, jeho strediskovosť

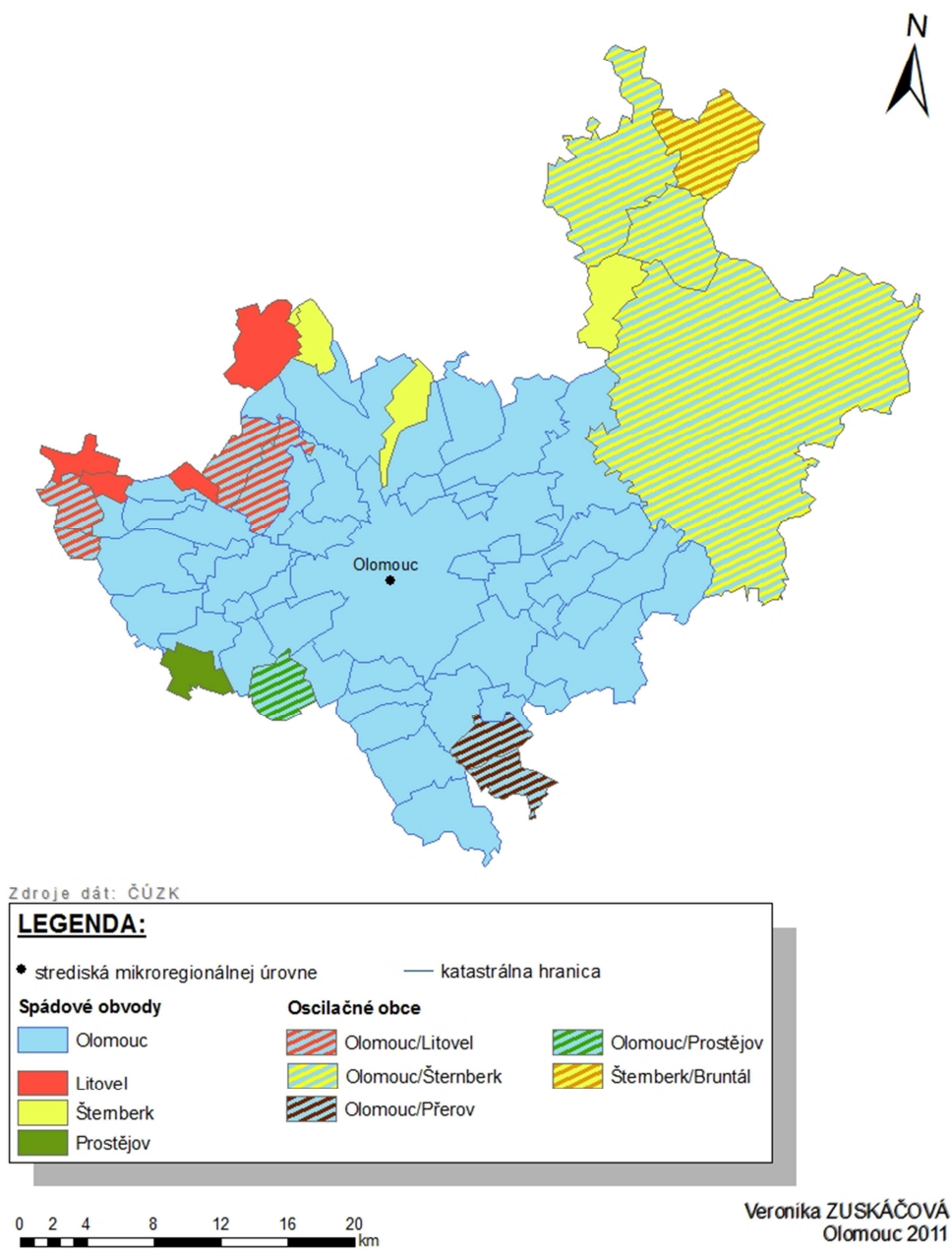
však do vysokej miery súvisí s jeho okrajovou polohou mimo najbližšieho zázemia mesta. Efektívnosť dochádzania za službami totiž klesá nepriamo úmerne s rastúcou vzdialenosťou od miesta bydliska. V obciach na hranici predmetnej oblasti sa jednoznačnou dochádzkou či jej osciláciou prejavuje aj vplyv väčších miest v okolí Olomouc, konkrétne Šternberka, Litovle, Přerova a Prostějova. Tie boli uznané za strediská, pretože možno predpokladať existenciu ich rozsiahlejšej spádovej oblasti mimo nami skúmaného územia (Mapa 11).

5.2 Komplexné obslužné regióny mikroregionálnej úrovne

Strediská mikroregionálnej úrovne boli, rovnako ako pri úrovni nadlokálnej, identifikované v prípade vykazujúcej strediskovosti u troch zo štyroch parciálnych regiónov. Pri vymedzovaní sfér ich vplyvu sa postupovalo jednoduchšie. Ak obec na nadlokálnej úrovni spadala pod stredisko, ktoré bolo uznané aj ako mikroregionálne, bola k nemu automaticky priradená. V opačnom prípade sa znova na základe koeficientov vypočítaval prevažný spád či prípadná oscilácia obcí.

Jediným sídlom, ktoré sa na mikroregionálnej úrovni v rámci predmetnej oblasti prejavuje ako strediskové, je mesto Olomouc, vytvárajúce vo svojom okolí rozsiahle obsluhujúce zázemie (Mapa 12). Len v hraničných obciach sa pri dochádzke za službami prejavuje aj vplyv Šternberka, Litovle, Prostějova, Přerova a Bruntálu. Medzi vplyvmi Olomouca a Litovle oscilujú obce Náklo, Příkazy, Olbramice a Vilémov. Vo vzťahu k Prostějovu osciluje jediná obec – Olšany u Prostějova, a vo vzťahu k Přerovu zase spomínaný Majetín a Věrovany. Oscilácia voči Šternberku sa prejavuje až na mikroregionálnej úrovni, po zániknutí obslužného regiónu nadlokálnej úrovne Moravský Beroun, a to v obciach Normerčany, Moravský Beroun a Libavá²⁷. Rozhodujúcu úlohu tu hraje práve relatívne veľká vzdialenosť Olomouca v porovnaní so Šternberkom.

²⁷ v prípade mesta Libavá sa jedná o spádovosť samotného mesta, nie celého vojenského újazdu

Mapa 12: Komplexné obslužné regióny mikroregionálnej úrovne v zázemí Olomouca
Zdroj: výskum Katedry geografie UP, vlastný terénny výskum

Unikátne postavenie má obec Dvorce, ktorá sa ako jediná na mikroregionálnej úrovni ocitla oscilačne aj v sfére vplyvu mimokrajského mesta. Na základe výsledkov parciálnych aj komplexnej analýzy možno dokonca vysloviť názor, že v Dvorcoch sa obslužný vplyv mesta Olomouc na hodnotených úrovniach neprejavuje ani minimálne. Do olomouckého regiónu vyčleneného na základe pracovnej dochádzky (Halás a kol. 2010) však

napriek tomu spadá, čo demonštruje výrazne vysoký potenciál Olomouca ako strediska pracovnej dochádzky i za hranicami kraja.

5.3 Socioekonomická charakteristika komplexných obslužných regiónov Olomoucka

5.3.1 Charakteristika regiónu Olomouc

Rozsah komplexného obslužného regiónu mesta Olomouc je po odrátaní oscilačných obcí identický v nadlokálnej i mikroregionálnej úrovni. Tvorí ho okrem samotného *Olomouca* ďalších 44 obcí, a to Bělkovice-Lašťany, Blatec, Bohuňovice, Bukovany, Bystročice, Bystrovany, Daskabát, Dolany, Doloplazy, Drahanovice, Dub nad Moravou, Grygov, Hlubočky, Hlušovice, Hněvotín, Horka nad Moravou, Charváty, Kožušany-Tážaly, Krčmaň, Křelov-Břuchotín, Liboš, Loučany, Luběnice, Lutín, Mrsklesy, Náměšť na Hané, Přáslavice, Samotišky, Senice na Hané, Senička, Skrbeň, Slatinice, Střeň, Suchonice, Svěsedlice, Štěpánov, Těšetice, Tověř, Tršice, Ústín, Velká Bystřice, Velký Týnec, Velký Újezd a Věrovany. Analýzou obslužnej dochádzky sme tak vymedzili región viac-menej zodpovedajúci spádovému obvodu ORP Olomouc. Rozdielny priebeh hraníc obslužného regiónu môžeme sledovať iba vo vzťahu k mestu Litovel, čiastočne k Přerovu (oscilačná obec Majetín je priamou súčasťou ORP Olomouc). Na rozhraní spádových regiónov Olomouca a Litovle, sú obce Senice na Hané, Senička a Střeň, patriace administratívne pod ORP Litovel, absorbované obslužným vplyvom Olomouca. Naopak obec Příkazy vykazuje osciláciu medzi oboma strediskami a nemôžeme ju preto zaradiť k „čistému“ obslužnému regiónu Olomouca, kam administratívne patrí.

Komplexný obslužný región oboch úrovní Olomouc sa rozprestiera na juhovýchode Olomouckého kraja a susedí s regiónmi Šternberk, Litovel, Prostějov, Přerov a Lipník nad Bečvou. S výnimkou Lipníka nad Bečvou sa vo všetkých zmienených regiónoch dokázateľne prejavuje obslužná príťažlivosť strediská Olomouc, čo spôsobuje osciláciu dochádzky za službami v obciach ležiacich na rozhraní regiónov. Celková rozloha takto vymedzeného regiónu predstavuje 85 443 ha a na jeho území k 31.12.2009 trvalo žilo 160 541 obyvateľov, z toho 77 192 mužov a 83 349 žien²⁸. Z celkového počtu obcí majú dve udelené

²⁸ vypočítané podľa údajov ČSÚ o rozlohe a počte obyvateľov obcí. Dostupné online: 25.04.2011, http://www.czso.cz/lexikon/mos_vdb.nsf/openkraj?openform&:cz071

štatút mesta, a to Olomouc a Velká Bystřice. Regiínotvorný význam Velkej Bystřice sa však v obslužnej sfére neprejavil predovšetkým kvôli jej periférnej polohe. Región sa vyznačuje vysokou hustotou osídlenia, na 1 km² tu žije 188 obyvateľov²⁹.

Mesto Olomouc tvorí významné jadro riešeného územia, v ktorom sa sústreďuje ako správa územia, tak nadmiestna i mikroregionálna občianska vybavenosť, prevažná časť pracovných príležitostí a koncentruje viac ako 60% celkového počtu obyvateľov obslužného regiónu. Zvyšná časť územia nie je schopná súperiť so silou magnetizmu Olomouca, ale vďaka dobrej dopravnej dostupnosti naopak využíva výhody, ktoré jej táto blízkosť poskytuje. Zároveň mestu vytvára zázemie v podobe zdroja pracovných síl, tradičnej poľnohospodárskej produkcie a možností rekreácie. Pozitívny je fakt, že vo väčších obciach zvlášť na okraji regiónu je zachovaná občianska vybavenosť, čo možno chápať ako dôsledok bývalého strediskového systému osídlenia. V dostupnom okolí okrajových častí sú navyše lokalizované ďalšie mikroregionálne centrá, a tak sa fenomén vnútornej periférie takmer nevyskytuje. Hranice obslužnej spádovosti obcí k Olomoucu a k ostatným sídlam v aglomerácii Strednej Moravy nie je jasne čitateľná, čo na druhej strane zaručuje stabilitu v širšom regióne.

Z umiestnenia územia na nive rieky Moravy vyplýva niekoľko okolností, ktoré sú pre územie zásadné – okrem kvalitných poľnohospodárskych pôd je to aj výskyt ložísk štrkopieskov, ale tiež existencia záplav, ktoré územie postihujú. Z ekonomického hľadiska možno región všeobecne považovať za priemyslenú oblasť s rozvinutými službami. Okrem tradičných priemyslených podnikov nadväzuje na poľnohospodársku produkciu viacero potravinárskych závodov, z ostatných odvetví je rozvinutý chemický priemysel, výroba strojov a zariadení, optický priemysel a mnoho ďalších. Údolím Moravy prebiehajú aj hlavné ťahy nadlokálnej dopravnej a technickej infraštruktúry (rýchlostné cesty, železničný koridor, vysokotlakové plynovody a dôležité elektrické vedenia), ktoré región kvalitne napojujú na celorepublikové dopravné a energetické systémy. V blízkosti Olomouca sa nachádza aj letisko pre malé dopravné lietadlá, ktoré získalo štatút medzinárodného letiska. Centrom vzdelania je Univerzita Palackého v Olomouci, na ktorej fakultách študuje viac než 19 tisíc študentov (Roubínek 2010).

V oblasti služieb došlo od roku 1989 k výraznej transformácii druhovej skladby siete obslužných zariadení aj ich priestorovej distribúcie v Olomouci a jeho zázemí. Szczyrba a kol. (2006) definuje v regióne tri typy vývoja služieb. Ako prvý typ uvádza služby

²⁹ k 31.12 2009, vypočítané podľa údajov ČSÚ o rozlohe a počte obyvateľov obcí

s regresívnym vývojom, u ktorých došlo k redukcii obslužnej siete a sú charakteristické napríklad pre isté druhy kultúrnych zariadení v menších strediskách (predovšetkým úbytok kín ak dôsledok súčasného „boom-u“ multiplexov v postkomunistických krajinách). Druhým typom sú služby so stagnujúcim vývojom, ktoré si udržiavajú relatívne nezmené zastúpenie v sieti obslužných zariadení (školy, knižnice, kultúrne domy, nákupné centrá). Posledným tretím typom sú služby s progresívnym vývojom, ktoré vykazujú známky dynamických kvantitatívnych prírastkov. Tie predstavujú najvyšší podiel v rámci skúmaných služieb a sú badateľné v sfére maloobchodu (samostatné potravinové a nepotravinové predajne), komerčných služieb (ubytovacie a stravovacie zariadenia, kadernícke salóny a iné) i v oblasti zdravotníckych a sociálnych služieb (lekárne, súkromné ambulancie, seniorské domy) a športových zariadení.

5.3.2 Charakteristika regiónu Moravský Beroun

Jediné sídlo mimo Olomouca, ktoré bolo v rámci skúmaného územia identifikované ako stredisko nadlokálneho významu a vytvorilo samostatný komplexný nodálny obslužný región je mesto a zároveň obec s povereným úradom Moravský Beroun. Jeho sféra vplyvu zahŕňa okrem katastrálneho územia samotného strediska aj ďalšie tri obce – Dvorce, Norberčany a mesto Libavá. Ako už bolo spomenuté nadlokálna centralita Moravského Berouna výrazne súvisí s jeho periférnou polohou vzhľadom k Olomoucu i k ostatným väčším mestám oblasti. Na mikroregionálnej úrovni však už nedisponuje potrebnou vybavenosťou a obce nadlokálneho obslužného regiónu následne oscilujú medzi vplyvom Olomouca a Šternberka, príp. Šternberka a Bruntálu.

Región Moravský Beroun je situovaný v severovýchodnej časti Olomouckeho kraja. Do roku 2005 takmer celý administratívne patril do okresu Bruntál (s výnimkou mesta Libavá), čo sa doteraz prejavuje určitou mierou spádovosti aj k bývalému okresnému mestu (predovšetkým v prípade obce Dvorce). Rozloha regiónu predstavuje 42 504 ha, z čoho viac ako dve tretiny zaberá územne rozsiahly vojenský obvod Libavá. Na území regiónu žilo k 31.12.2009 6218 obyvateľov, z toho 3116 mužov a 3102 žien. Hustota zaľudnenia dosahuje extrémne nízku hodnotu 14 obyv/km², ako dôsledok existencie rozsiahleho neobývaného vojenského obvodu. Bez obce Libavá je táto hodnota vyššia a predstavuje 52 obyv/km².³⁰ Jedná sa o typický vidiecky región s okrajovou polohou v rámci celého Olomouckeho kraja. Z

³⁰ vypočítané podľa údajov ČSÚ o rozlohe a počte obyvateľov obcí

hľadiska historického vývoja je možné riešené územie charakterizovať ako Sudety, kde po povojnovom odsune nemeckého obyvateľstva zostalo veľmi málo pôvodných osadníkov. Noví dosídlenci však nenadviazali na kultúrne, historické a spoločenské tradície nemeckých starousadlíkov a z tejto skutočnosti vyplýva viacero súčasných problémov regiónu (schátralé objekty, veľký počet neprispôsobivého obyvateľstva, atď.).

Viac ako 2 000 obyvateľov má iba mesto Moravský Beroun, ktoré je prirodzeným centrom celého územia a pre obyvateľov okolitých obcí zabezpečuje základný štandard občianskej vybavenosti. Vedľa Moravského Berouna je cítiť silnú spádovosť a obslužnosť mesta Šternberk, ktoré na seba vďaka svojej relatívnej blízkosti viaže značnú mieru dochádzky za prácou, kultúrou, vyššou občianskou vybavenosťou, do škôl atď. Za veľkú prednosť Moravskoberounska je považovaný nízky priemerný vek obyvateľstva, na druhej strane však vystupuje nižšia vzdelanostná úroveň miestneho obyvateľstva (najmä vďaka rómskej populácii).

V regióne Moravského Berouna sú všetky školské, zdravotnícke, sociálne, kultúrne a športové zariadenia zastúpené v rovine základného zabezpečenia. Vybavenosť jednotlivých obcí technickou infraštruktúrou možno tiež hodnotiť relatívne dobre, až na vybudovanie plynovodu v niektorých častiach. Dopravná dostupnosť je takisto veľmi dobrá, najvyšší podiel tvorí cestná doprava nasledovaná železničnou.

V ekonomickej oblasti možno konštatovať celkový trend poklesu kúpnej sily obyvateľstva, znižovanie priemerných zárobkov a následne rastúcu nezamestnanosť, čo vystupuje ako dôležitý motivačný faktor odchodu predovšetkým mladých ľudí do regiónov s vyššími mzdovými hladinami. Štruktúra podnikateľských subjektov nie je optimálna, možno pozorovať relatívne silnú závislosť regiónu na jednom zamestnávateľovi, a tým je Granitol a.s. V prípade jeho neúspechu na trhu by došlo nielen k značnému nárastu nezamestnanosti, ale toto riziko by sa sekundárne premietlo i do celkového ekonomického úpadku a vyššej sociálnej nestability územia. Ďalšími významnými zamestnávateľmi sústredenými výlučne v meste Moravský Beroun je Ondrášovka, Marila baliarne a Odborný liečebný ústav neurologicko-geriatrický.³¹

³¹ spracované podľa Stratégie rozvoja mikroregiónu Moravskoberounsko (2006). Dostupné online: 25.04.2011, <http://mikroregion.morberoun.cz/rozvoj-mikroregionu/ds-52/p1=55>

5.4 Pozícia novovyčlenených regiónov vzhľadom k doterajším regionalizáciám

Ako uvádza Hampl (2005), štúdium priestorovej organizácie spoločnosti nemá len čisto vedecký význam, ale nesporné sú aj jeho priame či sprostredkované väzby na praktické činnosti, predovšetkým na koordinačné a riadiace funkcie inštitúcií. V prípade sociogeografickej regionalizácie je zrejماً jej potenciálna spojitosť s problematikou územne správneho členenia a riadenia. Užitočnosť sociogeografických poznatkov sa prejavila v súčasnom období pri reforme administratívneho členenia Českej republiky (schválené v roku 2002), kedy došlo k principiálnej premene predošlej sústavy v množstve prípadov aj na základe geografických analýz a doporučení (expertízy Univerzity Karlovy v Praze a Masarykovy univerzity v Brne). Súbor obcí s rozšírenou pôsobnosťou t.j. poverených obcí III. stupňa, tak vo veľkej miere zodpovedá mikroregiónom I. stupňa Hamplovej regionalizácie a zároveň obslužným mikroregiónom Maryášovej regionalizácie. Do finálneho súboru ORP však bolo zaradených aj niekoľko desiatok ďalších subregionálnych stredísk.

Za takéto subregionálne stredisko možno považovať mesto Moravský Beroun, ktoré sa u Hampla vôbec neobjavuje a celá jeho spádová oblasť je absorbovaná mikroregiónom Olomouc. Aj v našom členení sa jeho centralita objavuje len na nadlokálnej úrovni, preto je možné konštatovať veľkú podobnosť našej mikroregionálnej úrovne s Hamplovým mikroregiónom I. stupňa. Rozdiely sú badateľné iba v sfére vplyvu Litovle, ktorú pri obslužných regiónoch vplyv Olomouca o čosi znižuje. Porovnanie regiónu Šternberka je problematické kvôli oscilácii objavujúcej sa po zániknutí nadlokálneho regiónu Moravský Beroun. Hranice vplyvu miest Olomouc a Šternberk by tak bolo v tejto lokalite najvhodnejšie riešiť empirickým výskumom v domácnostiach jednotlivých obcí. Obslužná pôsobnosť Šternberka však naopak v našom prípade vytvorila väčší nodálny región v porovnaní s Hamplovou regionalizáciou (pribudli napríklad obce Domašov nad Bystřicí a Štarnov), a to na úkor regiónu Olomouc. Hamplov olomoucky mikroregión takisto pohlcuje obce na rozhraní Olomouca, Prostějova a Přerova, ktoré boli naším výskumom identifikované ako oscilačné, príp. mimo sféry obslužného vplyvu Olomouca (príp. obce Slatinky).

Zrovnáním komplexného obslužného regiónu Olomouc mikroregionálnej úrovne s príslušnými nodálnymi regiónmí vyčlenenými Halásom a kol. (2010) a Roubínkom (2010) možno vysloviť záver, že aj keď sa obslužná spádovosť do vysokej miery odvíja od pracovnej dochádzky obyvateľstva, predsa nemožno prehliadnúť jej špecifické prejavy. Olomouc teda

na základne pracovnej dochádzky vytvoril podstatne väčší spádový región než pri analýze dochádzky za službami. Okrajové obce Halásovho regiónu poväčšine buď priamo pripadli sférami vplyvu okolitých mikroregionálnych stredísk – Slatinky Prostějovu; Bílsko, Dubčany, Loučka a Pňovice Litovli a Domašov nad Bystřicí, Strukov, Štarnov a Žerotín zase Šternberku, alebo sa v nich prejavuje oscilácia (viď Mapa 11). Podobný prípad nastáva aj pri porovnaní s Roubínkovým (2010) regiónom reálnej pracovnej dochádzky. Vypadáva tu však obec Dvorce, ktorá ani v našom vyčleňovaní nevykazovala spádovosť k Olomoucu a len čiastočne k Šternberku a neuvažuje sa ani s vojenským obvodom Libavá, ktorému bol prisúdený špeciálny status. Zaujímavé je porovnanie Roubínkových regiónov školskej dochádzky s nami vymedzenými školskými regiónmi mikroregionálnej úrovne. Jediný signifikantný rozdiel oproti pracovným regiónom vidno u Roubínka (2010) v pričlenení obce Brodek u Přerova Přerovu a obcí Štarnov a Strukov Šternberku. V našom regióne však k Olomoucu neprislúchajú ani obce Slatinky (Prostějov), Náklo, Pňovice (Litovel), či Moravský Beroun (Šternberk) a veľké množstvo ďalších obcí prejavuje osciláciu (v prípade obcí Dub nad Moravou a Věrovany dokonca medzi tromi strediskami). Možno tak konštatovať väčšiu detailnosť výsledkov empirického výskumu v porovnaní s údajmi z cenzov.

ZÁVER

Cieľom práce bolo na základe odbornej literatúry charakterizovať východiská priestorovej organizácie spoločnosti na princípe nodality, s dôrazom na obslužnú spádovosť, a následne na základe dochádzky za službami a pomocou stanovených hypotéz identifikovať strediská a vymedziť nodálne obslužné regióny v zázemí mesta Olomouc.

Heterogenita krajinnej sféry a jej špecifický charakter v rôznych lokalitách vyvolávali od vzniku geografie ako vedy potrebu rozčlenenia zemského povrchu na regióny odlišné od regiónov susedných, ktoré bolo možné vedecky skúmať. Koncept regiónu prešiel dlhým a zložitým vývojom od pôvodného politicko-historického chápania až po súčasný komplexný pohľad na región ako sociálno-priestorový celok určený spojitosťou hospodárskych a interpersonálnych väzieb a vnútorného pocitu prináležitosti (Wilczyński 1997 in Matlovič 2010). Jeho špecifickým typom je región nodálny vytvorený na základe väzieb medzi centrom a jeho zázemím, ktoré sa na neho viaže dráhami a tokmi. Nodálny región teda vyjadruje spádovosť obyvateľstva určitého územia do jedného príp. viacerých centrálnych sídel v rôznych sférach socioekonomických aktivít, či komplexnú spádovosť reprezentovanú v konštrukcii tzv. funkčných mestských regiónov, slúžiacich ako podklad administratívneho členenia krajiny. Na území Českej republiky boli kontinuálne od 70. rokov realizované viaceré sociogeografické výskumy s cieľom čo najvyššieho regionalizácie krajiny a hierarchizácie jej sídel. Ako primárny zdroj informácií slúžila dochádzka do zamestnania, považovaná za základný regiónotvorný proces, pri ktorého analýzach sa navyše bolo možné oprieť o dostatok údajov zisťovaných v pravidelných cenzoch (Hampl 1978, 2005, Sýkora, Mulíček 2009, Halás a kol. 2010). Nesporný význam pre vytváranie spádových regiónov má však aj dochádzka za rôznymi typmi služieb, ich preskúmanie si ale vyžaduje technicky náročný empirický výskum (Maryáš 1983).

Služby sú základným nástrojom uspokojovania ľudských potrieb a ako ekonomická kategória sa vyznačujú určitými špecifickými vlastnosťami. Rovnako podstatný je aj ich odraz v priestorovej organizácii spoločnosti, kde vyvolávajú pravidelnú migráciu obyvateľstva do sídel disponujúcich potrebným počtom a štruktúrou obslužných zariadení. Skúmanie týchto procesov sa zakladá buď na statických alebo dynamických charakteristikách, pričom oba typy majú svoje výhody, nevýhody i obmedzenia použitia. Ich zhodnotením sme vybrali najvhodnejšiu metodiku pre realizáciu nášho empirického výskumu, pričom nebolo vynechané hľadisko možnej porovnateľnosti s predošlými regionalizáciami.

Mesto Olomouc je s počtom viac ako 100 000 obyvateľov a štatútom krajského mesta typickým reprezentantom centra s mezoregionálnou pôsobnosťou, cieľom nášho výskumu však bolo detailne preskúmať obslužnú spádovosť jeho zázemia na nižších hierarchických úrovniach a identifikovať prípadné menšie nadlokálne a mikroregionálne strediská a regióny v oblasti školstva, zdravotníctva, maloobchodu a služieb, kultúry a športu. Výsledné parciálne regióny boli následne spojené do komplexných regiónov, čo umožnilo porovnanie ich rozsahu s predošlými štúdiami.

V jednotlivých parciálnych obslužných sférach sa prejavili odlišnosti v počte identifikovaných stredísk i v priestorovom rozsahu ich zázemia. Na nadlokálnej úrovni sa potvrdila hypotéza o najväčšom počte nodálnych regiónov v školskej dochádzkovosti, možno teda konštatovať preferenciu najkratšej vzdialenosti cieľovej obce pred kvalitou poskytovaných služieb v školstve v dôsledku selektívnej účasti a najmä nižšieho veku účastníkov dochádzky, ako i potreby dennej migrácie z miesta ich bydliska. Aj analýzou zdravotníckej dochádzky sme zistili relatívne vysoký počet nadlokálnych regiónov, kde sa zrejme stále prejavuje vplyv obvodovej spádovosti minulého režimu a možno zároveň predpokladať využívanosť menších zdravotníckych stredísk prevažne ekonomicky neaktívnym obyvateľstvom (dôchodci, matky s malými deťmi a pod.). Spádovosť za maloobchodom a službami naopak vykazuje opačný trend centralizácie dochádzky do „veľkých“ miest, pre ktoré je charakteristická vysoká rozmanitosť sortimentu, kvalita a úzka špecializácia tovarov a služieb, koncentrovaná prevažne do regionálnych nákupných centier. Inovatívnym prvkom práce bolo vyčlenenie samostatných obslužných regiónov kultúry a športu, pri ktorých sa takisto potvrdil predpoklad osobitého prejavu spádovosti (vznik regiónu Přáslavice), zároveň možno konštatovať vysoký územný dosah vplyvu významných regionálnych centier mestského charakteru.

Na mikroregionálnej úrovni (v prípade zdravotníckych regiónov sme mikroregionálnu úroveň rozčlenili na I. a II. stupeň) sa prejavuje stabilný počet obslužných stredísk, mení sa len rozsah sféry ich vplyvu. V rámci skúmanej oblasti figuruje jediné stredisko, a to Olomouc. Okolité mestá do jeho spádového územia najvýraznejšie zasahujú znova v prípade školskej dochádzky, avšak ich vplyv sa prejavuje väčšinou osciláciou okrajových obcí. Pri vyčleňovaní jednoznačných regiónov t.j. regiónov bez oscilačných území, by preto bolo podľa nášho názoru vhodné určovať spádovosť obcí vykazujúcich osciláciu priamym a vyčerpávajúcim výskumom vo všetkých domácnostiach. Zvlášnosťou v rámci mikroregionálnej úrovne je postavenie obce Dvorce, ktorá ako jediná spadá buď

priamo alebo oscilačne mimo Olomoucky kraj, čo možno vysvetliť ako dosah jej administratívneho začlenenia do okresu Bruntál.

Spojením parciálnych regiónov sme následne na oboch úrovniach dospeli k vyčleneniu tzv. komplexných obslužných regiónov. Ich nadlokálna úroveň zodpovedá približne rozsahu správnych obvodov obcí s rozšírenou pôsobnosťou, v mikroregionálnej úrovni možno potvrdiť podobnosť s Hamplovými mikroregiónmi I. stupňa. Správny bol takisto aj predpoklad reštrukturalizácie uzavretosti a váhy jednotlivých obslužných procesov hodnotených Maryášom (1983). Sféra obchodu a služieb totiž prešla a stále prechádza dynamickým vývojom, kde ako uvádza Szczyrba (2006) došlo v súvislosti s internalizáciou obchodu k razantnej premene odvetví vyúsťujúcej v nové priestorové riešenia maloobchodnej ponuky. Kvalita, značka a dostupnosť rôznych typov tovarov a služieb „pod jednou strechou“ tak predstavujú základné faktory preferencie viac vzdialených stredísk s požadovanými vlastnosťami. Napriek miernemu zvýšeniu hodnôt však dochádzka za dennými nákupmi (potraviny, základná drogeria) zostáva naďalej uzavretá len na lokálnej úrovni.

Emprické zistenia poskytujú pomerne komplexný a detailný pohľad na obslužnú regionálnu štruktúru olomouckého pracovného zázemia. Modifikáciou Maryášovej metodiky sme tak zachytili súčasné trendy obslužnej spádovosti v danej oblasti, ktoré môžu byť využité ako podklad posúdenia efektivity jej územno-správneho členenia i stratégií rozvoja príslušných mikroregiónov. Práca tak môže poskytnúť isté východiská pre ďalšie analýzy a syntézy v rámci regiónu aj samotných sídel i pre komparatívne analýzy zázemí iných veľkostne podobných miest. Ďalším prínosom práce je jej pionierska povaha z metodického hľadiska, vyúsťujúca do samostatného vyčlenenia regiónov voľnočasových aktivít.

POUŽITÁ LITERATÚRA

1. ANDĚL, J. (1996): *Sociogeografická regionalizace*. 1. vydanie. Ústí nad Labem, Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem. 85 s. ISBN 80-7044-112-7.
2. BAŠOVSKÝ, O., MLÁDEK, J. (1989): *Geografia obyvateľ'stva a sídiel*. 2. nezm. vyd. Bratislava, Univerzita Komenského v Bratislave. 221 s. ISBN 80-223-0026-8.
3. BAŠOVSKÝ, O., LAUKO, V. (1990): *Úvod do regionálnej geografie*. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo. 118 s. ISBN 80-08-00278-6.
4. BEZÁK, A. (1990): *Funkčné mestské regióny v sídelnom systéme Slovenska*. In: Geografický časopis, roč. 42, č.1. Bratislava, Geografický ústav SAV. s. 57-71.
5. BRÁBLÍKOVÁ, J. (2009): *Spádovosť za službami ve vybraném regionu*. Diplomová práca. Brno, Masarykova univerzita v Brne. 92 s. Dostupné online: 25.04.2011, http://is.muni.cz/th/136048/esf_m/?lang=en
6. DOKOUPIL, A. (2008): *Spádovosť za službami ve vybraném mikroregionu*. Diplomová práca. Brno, Masarykova univerzita v Brne. 70 s. Dostupné online: 25.04.2011, http://is.muni.cz/th/100546/esf_m/
7. HALÁS, M., KLADIVO, P., ŠIMÁČEK, P., MINTÁLOVÁ, T. (2010): *Delimitation of micro-regions in the Czech republic by nodal relations*. In: Moravian geographical reports, roč.2, č.18. Akademie věd ČR. s. 16 – 22. Dostupné online: 25.04.2011, <http://geography.upol.cz/soubory/lide/halas/clanky/Halas,Kladivo,Simacek,Mintalova-MGR.pdf>
8. HALÁS, M., KLAPKA, P. (2010): *Regionalizace Česka z hlediska modelování prostorových interakcí*. In: Geografie, roč. 115, č. 2. Praha, Česká geografická společnost. s.114–160.Dostupné online: 27.04.2011, <http://geography.upol.cz/soubory/lide/halas/clanky/Halas,Klapka-G.pdf>
9. HAMPL, M. (2005): *Geografická organizace společnosti v České republice: transformační procesy a jejich obecný kontext*. Praha, Univerzita Karlova v Praze. 147 s. ISBN 80-886746-02-X.
10. HAMPL, M. (1998): *Realita, společnost a geografická organizace: hledání integrálního řádu*. 1.vydanie. Praha, DemoArt pre Přírodovědeckú fakultu Univerzity Karlovy. 110 s. ISBN 80-902154-7-510.
11. HAMPL, M., GARDAVSKÝ, V., KÜHNEL, K. (1987): *Regionální struktura a vývoj systému osídlení ČSR*. Praha, Univerzita Karlova v Praze. 255 s.

12. HAMPL, M., JEŽEK, J., KÜHL, K. (1978): *Sociálněgeografická rajonizace ČSR*. Praha, Československá demografická společnost při ČSAV. 301 s.
13. HOREHÁJOVÁ, A. (2002): *Rozdelenie sídel na Slovensku podľa veľkosti*. Diplomová práca. Bratislava, Univerzita Komenského v Bratislave. 59 s. Dostupné online: 25.04.2011,
<http://pc2.iam.fmph.uniba.sk/studium/efm/diplomovky/2002/horehajova/diplomovka.pdf>
14. ISARD, W. (1956): *Regional science, the concept of region, and regional structure*. In: Papers in Regional Science, roč. 2, č.1. s.13 – 26.
15. IVANIČKA, K. (1983): *Základy teórie a metodológie socioeconomickej geografie*. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo. 448 s.
16. KONTRA, M. (1963): *Rozvoj služieb obyvateľstvu*. 1.vydanie. Bratislava, Vydavateľstvo politickej literatúry. 247 s.
17. LUKÁČOVÁ, A., ZUSKÁČOVÁ, V. (2010): *Zmeny sociálnej štruktúry a životný štýl obyvateľstva v suburbánnej zóne Prešova. Prípadová štúdia miestnej časti Veľký Šariš-Kanaš*. In: Sborník příspěvků z konference „50 let geografie na Přírodovědecké fakultě UP v Olomouci“. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci. s. 413 – 428. ISBN 978-80-244-2493-4. Dostupné online: 25.04.2011,
http://geography.upol.cz/soubory/vyzkum/publikace/2010_Sbornik_50_let_KGG.pdf
18. MACKA, M. (1976): *Šetření spádovosti za občanským vybavením na okrese Znojmo*. In: Zprávy GgÚ ČSAV, roč. 20, čís. 3. s. 24-32.
19. MARYÁŠ, J. (1987): *Dojíždka do škol a za službami*. In: Atlas obyvateľstva ČSR. Brno-Praha, Geografický ústav ČSAV - Federální statistický úřad.
20. MARYÁŠ, J. (1983): *K metodám výběru středisek maloobchodu a sfér jejich vlyvu*. In: Zprávy geografického ústavu ČSAV, roč. 20, č.3. Brno, Geografický ústav ČSAV. s. 61-76. ISBN 0375-6122.
21. MARYÁŠ, J. (1988): *Nadmístní střediska maloobchodu a služeb v ČSSR a jejich sféry vlyvu (Výzkumná zpráva)*. Brno, Geografický ústav ČSAV. 96 s.
22. MARYÁŠ, J. (2003): *Nové územně správní členení České republiky – pověřené obce III. stupně*. In: Lovaš, L.: Teória a prax verejnej správy. Košice, Univerzita P.J. Šafárika v Košiciach. s. 109-113. ISBN 80-7097-551-2.
23. MARYÁŠ, J. (1990): *Vybrané aspekty hodnocení obslužné vybavenosti v Československu (Výzkumná zpráva)*. Brno, Geografický ústav ČSAV. 56 s.

24. MARYÁŠ, J., ŘEHÁK, S., SZCZYRBA, Z. (2006): *Prostorově funkční transformace sektoru služeb v Česku – vývoj po roce 1989*. In: Kraft, S., Mičková, K., Vančura, M., Veselá, H. (eds.): *Česká geografie v evropském prostoru*. České Budějovice, Jihočeská univerzita. s. 33-42.
25. MARYÁŠ, J., VYSTOUPIL, J. (2004): *Ekonomická geografie*. 1. vydanie. Brno, Masarykova univerzita v Brne. 153 s. Dostupné online: 25.04.2011, <http://www.geobibline.cz/node/20>
26. MATEIDES, A., ĎAĎO, J. (2002): *Služby – teória služieb, marketing služieb*. Bratislava, Ing. Miroslav Mračko - EPOS. 750 s. ISBN 8080574529.
27. MATLOVIČ, R. (2010): *Teória regiónov a regionalizácie*. In: Michaeli, E., Matlovič, R., Ištók, R. a kol.: *Regionálny rozvoj pre geografov*. Prešov, Vydavateľstvo Prešovskej univerzity v Prešove. s. 25-89.
28. MICHALOVÁ, V. a kol. (2008): *Služby v modernej ekonomike*. Bratislava, Ekonóm, Ekonomická univerzita v Bratislave. 213 s. ISBN 978-80-225-2661-6.
29. RENDOŠ, L. a kol. (1984): *Ekonomika služieb*. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo. 390 s.
30. ROUBÍNEK, P. (2010): *Regionalizace Olomouckého kraje – teorie a praxe*. Diplomová práca. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci. 97 s. Dostupné online: 25.04.2011, http://geography.upol.cz/soubory/studium/dp/2010/2010_Roubinek.pdf
31. SÝKORA, L. MULÍČEK, O. (2009): *The micro-regional nature of functional urban areas (FUAs): lessons from the analysis of the Czech urban and regional system*. In: *Urban Research & Practice*, roč. 2, č. 3. Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska, Routledge. s. 287-307.
32. SZCZYRBA, Z. (2006): *Geografie obchodu – se zaměřením na současné trendy v maloobchodě*. 1.vydanie. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci. 90 s. ISBN 80-244-1453-8.
33. SZCZYRBA, Z. (2005): *Maloobchod v ČR po roce 1989. Vývoj a trendy se zaměřením na geografickou organizaci*. 1. vydanie. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci. 126 s. ISBN 80-244-1274-8.
34. SZCZYRBA, Z., SMOLOVÁ, I., FŇUKAL, M. (2006): *Significant features of transformation of the services sector in an area – a case study for the micro-region of Olomoucko (contribution to research on the issue)*. In: *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Geographica* 39. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci, s. 83-93.

35. ŠEVČÍKOVÁ, A. (2010): *Vliv regionální politiky EÚ v Česku a Německu na rozvoj venkovských obcí (případová srovnávací studie)*. Dizertační práce. Praha, Česká zemědělská univerzita v Praze. 109 s. Dostupné online: 25.04.2011, www.pef.czu.cz/cs/?dl=1&f=13118
36. TOUŠEK, V., KUNC, J., VYSTOUPIL, J. a kol. (2008): *Ekonomická a sociální geografie*. Praha, Čeněk Aleš. 416 s. ISBN 978-80-7380-114-4.
37. VACEK, P. (2007): *Spádovost za službami ve vybraném regionu*. Diplomová práce. Brno, Masarykova univerzita v Brně. 75 s. Dostupné online: 25.04.2011, http://is.muni.cz/th/320885/esf_m/?lang=en
38. WROBEL, A (1962): *Regional analysis and the geographic concept of region*. In: Papers in Regional Science, roč. 8, č.1. s. 37-41.
39. ŽDÁNSKÁ, B. (2007): *Spádovost za službami ve vybraném mikroregionu*. Diplomová práce. Brno, Masarykova univerzita v Brně. 68 s. Dostupné online: 25.04.2011, http://is.muni.cz/th/76658/esf_m/
40. ŽÍTEK, V. (2004): *Regionální ekonomie a politika*. 1.vydanie. Brno, Masarykova univerzita v Brně. 170 s. ISBN 80-210-3478-5.

INTERNETOVÉ ZDROJE

1. Městská a obecní statistika ČSÚ
http://www.czso.cz/lexikon/mos_vdb.nsf/openkraj?openform&:cz071
2. Strategie rozvoje mikroregionu Moravskobrounsko
<http://www.morberoun.cz/mikroregion-moravskobrounsko/ds-10005/p1=75054&p3=0>

PRÍLOHY

Tab. 1a: Přehled spádovosti všech obcí na nadlokální úrovni.

Por.č.	Obec	I.	II.	III.	IV.	komplex
1	Bělkovice-Lázně	Olomouc	Olomouc	Olomouc/Šternberk	Olomouc/Šternberk	Olomouc
2	Bílo	Litovel	Oholína	Senice n/H	Litovel	Litovel
3	Batec	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc
4	Bohušovice	Olomouc/Šternberk	Olomouc	Olomouc/Šternberk	Olomouc	Olomouc
5	Broděk u Přerova	Olomouc/Přerov	Olomouc/Přerov	Přerov	Olomouc	Olomouc/Přerov
6	Bukovany	Olomouc	Olomouc	Olomouc/Velká Bystrice	Olomouc	Olomouc
7	Bystrčice	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc
8	Bystrčany	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc
9	Daskabát	Olomouc	Velká Bystrice/Trávice	Velký Újezd	Olomouc	Olomouc
10	Dolany	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc/Šternberk	Olomouc
11	Doloplazy	Olomouc	Trávice	Trávice	Olomouc	Olomouc
12	Domašov nad Bystřicí	Olomouc/Šternberk	Šternberk	Libavá	Šternberk/Moravský Beroun	Šternberk
13	Drahanovice	Náměstí n/H	Olomouc	Olomouc/Náměstí	Olomouc	Olomouc
14	Dub nad Moravou	Olomouc	Olomouc	Dub n/M	Olomouc	Olomouc
15	Dubčany	Litovel	Oholína	Senice n/H	Litovel	Litovel
16	Dvorce	Bruntál	Moravský Beroun	Moravský Beroun	Moravský Beroun/Bruntál	Moravský Beroun
17	Gnyov	Olomouc	Olomouc	Velký Týnec	Olomouc	Olomouc
18	Hubočky	Olomouc	Olomouc	Velká Bystrice	Přislavice	Olomouc
19	Hušovice	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc
20	Hněvotín	Olomouc	Olomouc/Lutín	Olomouc	Olomouc	Olomouc
21	Horka nad Moravou	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc
22	Charváty	Olomouc	Olomouc	Dub n/M	Olomouc	Olomouc
23	Kožlany-Tálský	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc
24	Křtmaň	Olomouc	Olomouc	Velký Týnec	Olomouc	Olomouc
25	Křelov-Břuchotín	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc
26	Libavá	Moravský Beroun	Moravský Beroun	Libavá	Moravský Beroun	Moravský Beroun
27	Liboš	Olomouc	Olomouc	Olomouc/Šternberk	Olomouc	Olomouc
28	Loučany	Náměstí n/H	Olomouc	Náměstí n/H	Olomouc	Olomouc
29	Loučka	Litovel	Oholína	Senice n/H	Olomouc/Litovel	Litovel
30	Luběnice	Olomouc	Lutín	Lutín	Olomouc	Olomouc
31	Lutín	Olomouc	Lutín	Lutín	Olomouc	Olomouc
32	Majetín	Olomouc/Přerov	Olomouc/Přerov	Přerov/Velký Týnec	Olomouc	Olomouc/Přerov
33	Moravský Beroun	Moravský Beroun	Moravský Beroun	Moravský Beroun	Moravský Beroun	Moravský Beroun
34	Mrsklesy	Olomouc	Velká Bystrice	Velká Bystrice	Přislavice	Olomouc
35	Nádko	Olomouc	Olomouc/Litovel	Litovel	Litovel	Olomouc/Litovel
36	Náměstí na Haně	Náměstí n/H	Olomouc	Náměstí n/H	Olomouc	Olomouc
37	Norbertčany	Moravský Beroun	Moravský Beroun	Libavá	Moravský Beroun	Moravský Beroun
38	Olbramice	Litovel/Náměstí	Olomouc/Litovel	Náměstí n/H	Olomouc	Olomouc/Litovel

Par.č.	Obec	I.	II.	III.	IV.	komplex
39	Ořany u Prostějova	Olomouc/Prostějov	Olomouc/Prostějov	Prostějov	Olomouc/Prostějov	Olomouc/Prostějov
40	Přovice	Litovel	Litovel	Přovice	Olomouc/Litovel	Litovel
41	Přáslavice	Olomouc	Velká Bystrice	Velká Bystrice	Přáslavice	Olomouc
42	Přikazy	Olomouc	Olomouc/Litovel	Olomouc/Litovel	Olomouc	Olomouc/Litovel
43	Samotůvky	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc
44	Senice na Hané	Olomouc	Olomouc/Litovel	Senice n/H	Olomouc	Olomouc
45	Senička	Olomouc	Olomouc/Litovel	Senice n/H	Olomouc	Olomouc
46	Skrbeň	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc
47	Slatinice	Olomouc	Lučín	Olomouc/Lučín	Olomouc	Olomouc
48	Statinky	Prostějov	Lučín	Lučín	Olomouc/Prostějov	Prostějov
49	Strukov	Šternberk	Šternberk	Přovice	Olomouc/Šternberk	Šternberk
50	Střeh	Olomouc	Olomouc/Litovel	Přovice	Olomouc	Olomouc
51	Suchonice	Olomouc	Trávice	Trávice	Olomouc	Olomouc
52	Svésedlice	Olomouc	Velká Bystrice	Velká Bystrice	Přáslavice	Olomouc
53	Šternov	Olomouc/Šternberk	Olomouc/Šternberk	Šternberk	Šternberk	Šternberk
54	Štěpánov	Olomouc	Olomouc	Olomouc/Šternberk	Olomouc	Olomouc
55	Těšetice	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc
56	Tověj	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc
57	Trávice	Olomouc	Trávice	Trávice	Olomouc	Olomouc
58	Ústín	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc
59	Velká Bystrice	Olomouc	Velká Bystrice	Velká Bystrice	Olomouc	Olomouc
60	Velký Týnec	Olomouc	Olomouc	Velký Týnec	Přáslavice/Olomouc	Olomouc
61	Velký Újezd	Olomouc	Velká Bystrice/Trávice	Velký Újezd	Olomouc/Přerov	Olomouc
62	Věrovany	Olomouc/Přerov/Prostějov	Olomouc	Dub n/M	Olomouc/Přerov/Prostějov	Olomouc
63	Vilémov	Litovel	Olomouc/Litovel	Senice n/H	Olomouc	Olomouc/Litovel
64	Žerotín	Šternberk	Šternberk	Přovice	Šternberk	Šternberk

VYSVĚTLIVKY:

- I. spádovost' maloobchodu a služieb
 - II. zdravotnícka spádovost'
 - III. školská spádovost'
 - IV. spádovost' kultúry a športu
- komplex** komplexná obšlužná spádovost'

Tab. 1b: Přehľad spádovosti všetkých obcí na mikroregionálnej úrovni.

Por. č.	Obec	I.	II.	III.	IV.	komplex
1	Bělkovice-Lašany	Olomouc	Olomouc	Olomouc/Šternberk	Olomouc/Šternberk	Olomouc
2	Bílásko	Litovel	Olomouc	Olomouc	Litovel	Litovel
3	Blatce	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc
4	Bohušovice	Olomouc/Šternberk	Olomouc	Olomouc/Šternberk	Olomouc	Olomouc
5	Broděk u Přerova	Olomouc/Přerov	Olomouc/Přerov	Přerov	Olomouc	Olomouc/Přerov
6	Bukovany	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc
7	Bystrož	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc
8	Bystrovany	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc
9	Dasčabát	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc
10	Dolany	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc/Šternberk	Olomouc
11	Doloplazy	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc
12	Domašov nad Bystřicí	Olomouc/Šternberk	Šternberk	Olomouc/Šternberk	Šternberk/Moravský Beroun	Šternberk
13	Drahanovice	Olomouc	Olomouc	Olomouc/Prostějov	Olomouc	Olomouc
14	Dub nad Moravou	Olomouc	Olomouc	Olomouc/Přerov/Prostějov	Olomouc	Olomouc
15	Dubčany	Litovel	Olomouc	Olomouc	Litovel	Litovel
16	Dvorce	Bruntál	Šternberk	Šternberk	Moravský Beroun/Bruntál	Šternberk
17	Gygov	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc
18	Hlubočky	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc
19	Hlušovice	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc
20	Hněvotín	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc
21	Horka nad Moravou	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc
22	Charváty	Olomouc	Olomouc	Olomouc/Prostějov	Olomouc	Olomouc
23	Košánský Týžňov	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc
24	Křemeň	Olomouc	Olomouc	Olomouc/Přerov	Olomouc	Olomouc
25	Křelov-Břuchotín	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc
26	Libavá	Olomouc	Olomouc/Šternberk	Šternberk	Moravský Beroun	Olomouc/Šternberk
27	Liboš	Olomouc	Olomouc	Olomouc/Šternberk	Olomouc	Olomouc
28	Loučany	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc
29	Loučka	Olomouc	Olomouc	Olomouc/Litovel	Olomouc/Litovel	Litovel
30	Luběnice	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc
31	Lutín	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc
32	Majetín	Olomouc/Přerov	Olomouc/Přerov	Olomouc/Přerov	Olomouc	Olomouc/Přerov
33	Moravský Beroun	Olomouc/Šternberk	Olomouc/Šternberk	Šternberk	Moravský Beroun	Olomouc/Šternberk
34	Mrsklesy	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc
35	Náklo	Olomouc	Olomouc/Litovel	Litovel	Litovel	Olomouc/Litovel
36	Náměšť na Hané	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Litovel	Olomouc
37	Norberčany	Olomouc	Olomouc	Olomouc/Šternberk	Moravský Beroun	Olomouc/Šternberk
38	Olbramiz	Olomouc/Litovel	Olomouc/Litovel	Olomouc	Olomouc	Olomouc/Litovel

Por.č.	Obec	I.	II.	III.	IV.	komplex
39	Olšany u Prostějova	Olomouc/Prostějov	Olomouc/Prostějov	Prostějov	Olomouc/Prostějov	Olomouc/Prostějov
40	Přívotice	Litovel	Litovel	Litovel	Olomouc/Litovel	Litovel
41	Přáslavice	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc
42	Přilazy	Olomouc	Olomouc/Litovel	Olomouc/Litovel	Olomouc	Olomouc/Litovel
43	Sa motišky	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc
44	Seňice na Hané	Olomouc	Olomouc/Litovel	Olomouc	Olomouc	Olomouc
45	Seňička	Olomouc	Olomouc/Litovel	Olomouc/Litovel	Olomouc	Olomouc/Litovel
46	Srbeň	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc
47	Slatnice	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc
48	Slátníky	Prostějov	Olomouc/Prostějov	Olomouc/Prostějov	Olomouc/Prostějov	Prostějov
49	Strukov	Šternberk	Šternberk	Šternberk	Olomouc/Šternberk	Šternberk
50	Střeň	Olomouc	Olomouc/Litovel	Olomouc/Litovel	Olomouc	Olomouc
51	Suchonice	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc
52	Svěze dílce	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc
53	Štarnov	Olomouc/Šternberk	Olomouc/Šternberk	Šternberk	Šternberk	Šternberk
54	Štěpánov	Olomouc	Olomouc	Olomouc/Šternberk	Olomouc	Olomouc
55	Těšetice	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc
56	Tověř	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc
57	Tržice	Olomouc	Olomouc	Olomouc/Přerov	Olomouc	Olomouc
58	Ústín	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc
59	Velká Bystřice	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc
60	Velký Týnec	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc	Olomouc
61	Velký Újezd	Olomouc	Olomouc	Olomouc/Přerov	Olomouc/Přerov	Olomouc
62	Věrovany	Olomouc/Přerov/Prostějov	Olomouc	Olomouc/Přerov/Prostějov	Olomouc/Přerov/Prostějov	Olomouc
63	Vilémov	Litovel	Olomouc/Litovel	Olomouc	Olomouc	Olomouc/Litovel
64	Zerotín	Šternberk	Šternberk	Olomouc/Šternberk	Šternberk	Šternberk

VYSVĚTLIVKY:

- I. spádovosť maloobchodu a služieb
- II. zdravotnícka spádovosť
- III. školská spádovosť
- IV. spádovosť kultúry a športu

komplex komplexná obstarávaná spádovosť

PRÍLOHA Č.1
Komplexný vzorový výpočet obce Strukov
ZDRAVOTNÍCTVO

I., II., III. Šternberk $[10/(1*11)]*100 = 91$
 Olomouc $[1/(1*11)]*100 = 9$

IV. Šternberk $[10/(1*15)]*100 = 67$
 Olomouc $[5/(1*15)]*100 = 33$

	Šternberk	Olomouc	$\sum_i \sum_j v_{ij}$
Návšteva všeobecného a detského lekára	91	9	
Návšteva zubného lekára	91	9	
Návšteva odborného lekára	91	9	
Návšteva nemocnice	67	33	
nadlokálna:	182	18	200
nadlokálna spádovosť - Šternberk	91%	9%	100%
mikroregionálna 1.st.:	91	9	100
mikroregionálna spádovosť 1.stupňa - Šternberk	91%	9%	100%
mikroregionálna 2.st.:	67	33	100
mikroregionálna spádovosť 2.stupňa - Šternberk	67%	33%	100%

ŠKOLSTVO

I. Pňovice $[10/(1*10)]*100 = 100$
 Šternberk $[0/(1*10)]*100 = 0$

II. Šternberk $[5/(1*5)]*100 = 100$

	Pňovice	Šternberk	$\sum_i \sum_j v_{ij}$
Návšteva základnej školy	100	0	
Návšteva strednej školy	0	100	
nadlokálna:	100	0	100
nadlokálna spádovosť - Pňovice	100%	0%	100%
mikroregionálna:	0	100	100
mikroregionálna spádovosť - Šternberk	0%	100%	100%

MALOOBCHOD A SLUŽBY

I., III. Olomouc $[1/(2*7)]*100 = 7$
 Litovel $[1/(1*11)]*100 = 9$
 Šternberk $[5/(1*7)]*100 = 71$
 $7+9+71 = 85 \rightarrow 8\%+8\%+84\% = 100\%$

II., IV., V., VI. Olomouc $[5/(2*11)]*100 = 23$
 Litovel $[1/(1*11)]*100 = 9$
 Šternberk $[5/(2*11)]*100 = 23$

$23+9+23 = 55 \rightarrow 42\%+16\%+42\% = 100\%$

	kj	Olomouc	S1 x k	Litovel	S2 x k	Šternberk	S3 x k	$\sum_i \sum_j v_{ij} \times k_j$
Návšteva lekárne	4	8	32	8	32	84	336	
Bežné služby	3	42	126	16	48	42	126	
Návšteva banky a poisťovne	2	8	16	8	16	84	168	
Nákupy bežného textilu a obuvi	1	42	42	16	16	42	42	
Nákupy priemyselného tovaru	1	42	42	16	16	42	42	
Nákupy nábytku a bytových doplnkov	1	42	42	16	16	42	42	
nadlokálna:			174		96		630	900
nadlokálna spádovosť – Šternberk			19%		11%		70%	100.00%
mikroregionálna:			126		48		126	300
mikroregionálna spádovosť – Olomouc/Šternberk			42%		16%		42%	100.00%

Poznámka: Ak bolo príslušné nadlokálne stredisko identifikované aj ako mikroregionálne, bola k nemu obec automaticky priradená. V opačnom prípade sa vychádzalo z výpočtov. Preto je v tomto prípade finálna mikroregionálna spádovosť obce Strukov do strediska Šternberk.

KULTÚRA A ŠPORT

I. Šternberk $[5/(2*10)]*100 = 25$
 Olomouc $[5/(2*10)]*100 = 25$

$25+25 = 50 \rightarrow 50\%+50\% = 100\%$

III. Olomouc $[5/(1*5)]*100 = 100$

	kj	Šternberk	S1 x k	Olomouc	S2 x k	$\sum_i \sum_j v_{ij}$
Návšteva kultúrnych a športových akcií	2	50	100	50	100	
Návšteva diskotiek	2	0	0	0	0	
Návšteva kina	1	0	0	100	100	
nadlokálna:			100		100	200
nadlokálna spádovosť - Šternberk/Olomouc			50%		50%	100%
mikroregionálna:			0		100	100
mikroregionálna spádovosť - Olomouc			0%		100%	100%

Poznámka: finálna mikroregionálna spádovosť obce osciluje medzi strediskami Olomouc a Šternberk.

PRÍLOHA Č. 2

Vzor dotazníka (Maryáš 1978 - 79)

Druh potřeby	Název navštěvované obce		
	Převážně	Částečně	Výjimečně
Nákupy potravin			
Nákupy běžného textilu a obuvi			
Nákupy běžného průmyslového zboží (elektrospotřebiče a pod.) potřeby atd.)			
Nákupy knih			
Nákupy speciálního výběrového zboží (motoristické potřeby, klenoty a pod.)			
Běžné služby			
Speciální služby (čistírna, oprava obuvi, oprava hodinek, fotograf a jiné)			
Nákupy léků			

PRÍLOHA Č. 3
Vzor dotazníka (Ždánská 2007)

Vážený pane starostko, vážená paní starostko, jmenuji se Bc. Blanka Ždánská, studuji ekonomicko-správní fakultu Masarykovy univerzity, obor regionální rozvoj a správa a právě píše diplomovou práci na téma Spádovost za službami ve vybraném mikroregionu. Do mikroregionu, v němž spádovost za službami zkoumám, patří také Vaše obec.

Součástí mé diplomové práce je dotazník, který Vám tímto předkládám a dovoluji si Vás požádat o jeho laskavé vyplnění. Informace získané z Vámi vyplněného dotazníku budou použity čistě pro potřeby diplomové práce. Velmi Vám děkuji za spolupráci.

Vyplňte prosím čitelně (hůlkovým písmem)

Druh potřeby	Název navštěvované obce		
	Převážně (pravidelně)	Částečně (méně často)	Výjimečně (velmi zřídka)
Denní nákupy (potravin, drogerie, běžné domácí)			
Nákupy běžného textilu a obuvi			
Běžné služby (kadeřník, čistírna, oprava obuvi atd.)			
Návštěva banky (pobočky)			
Návštěva lékárny			
Návštěva všeobecného lékaře			
Návštěva dětského lékaře			
Návštěva ženského lékaře			
Návštěva zubního lékaře			
Návštěva odborného lékaře			
Návštěva nemocnice			
Návštěva základní školy			
Návštěva střední školy			

Nákupy běžného průmyslového zboží (elektro, kola, sportovní potřeby atd.)			
Nákupy knih, hudebních a filmových nosičů (CD, DVD)			
Nákupy nábytku a bytových doplňků			
Speciální služby (fotograf, oprava hodinek, šití šatů atd.)			
Nákupy speciálního výběrového zboží (klenoty, motoristické zboží atd.)			
Návštěvy kina			
Návštěvy diskoték			
Návštěvy knihovny			
Návštěvy kulturních akcí (divadla, koncerty, atd.)			
Návštěvy restaurací a vináren			

PRÍLOHA Č. 4

Vzor dotazníka (Katedra geografie UP 2010)

Vážená pani starostko, vážený pán starosto,
v roce 2004 získala Katedra geografie Přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého v Olomouci ve spolupráci s Geografickým ústavem Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity v Brně a Katedrou regionální ekonomie a správy Ekonomicko-správní fakulty Masarykovy univerzity v Brně grant financovaný Grantovou agenturou České republiky č. 402/04/0535: „Transformace sektoru služeb na území ČR“. Jedním z jeho hlavních cílů je zachytit transformační změny, které nastaly po roce 1989 v oblasti mobility obyvatelstva za maloobchodem a službami. V této souvislosti si Vám dovoluujeme předložit krátký dotazník a prosíme o jeho laskavé vyplnění.

Děkujeme!

Pro případ, že se směry dojížděky v některé z částí obce různí, vyplňte, prosím, dotazník i pro tuto část obce (sídlo).

Druh potřeby	Název navštěvované obce		
	Převážně (pravidelně)	Částečně (méně často)	Výjimečně (velmi zřídka)
Denní nákupy (potraviny, drogerie)			
Nákupy běžného textilu a obuvi			
Nákupy průmyslového zboží (elektro, kola, sportovní potřeby atd.)			
Nákupy nábytku a bytových doplňků			
Běžné služby (kadeřník, čistírna, oprava obuvi, hodinek, fotograf, šití šatů atd.)			
Návštěva banky a pojišťovny (pobočky)			
Návštěva lékárny			
Návštěva všeobecného a dětského lékaře			
Návštěva zubního lékaře			
Návštěva odborného lékaře			

Návštěva nemocnice			
Návštěva základní školy			
Návštěva střední školy			
Návštěvy kina			
Návštěvy diskoték			
Návštěvy kulturních a sportových akcí			